

១១
1
2510

កង

1

2510

ឈ.2

គ្រាលង្វើរភ្នំពេញ

៣៣ ឆ្នាំ ២៥៣០

ក្រុមហ៊ុនស្រាវជ្រាវ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

อำนาจ พลประสิทธิ์

อ อ ก น บ บ ป ก

38



ที่ระลึก

ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการ

ศาลจังหวัดตรัง

๑๓ มีนาคม ๒๕๑๐

เลขทะเบียน..... 258

..... พ. 1 2510 ก. 2

เลขที่.....

วันเดือน..... 27 ก.ย. 34

พระภัทรมหาราชราษสตุติ ที่มายุโก โหตุ มหาราช สราชนิ

(วสันตดิถีฉกฉก ๑๔)

คาบหนีดีพิบลุกษ์	พิธิเบิกพระบาทศรี
โหรพราหมณ์ประณามสตุติ	อภิวาทประสาธน์ไชย
สรวมเดชพระสรรัตนจง	พระนุองค์พระจอมไทย
สุขโสคติประโมทย์สิริอุไทย	ภิชังสฤงคาร
จำเริญพระชนมส์กุสวัส-	ดิวิวัฒนาการ
เลอสรศักดิ์พระพรณและพลหาญ	หิตสมอุคมศรี
ด้วยเดชพระบารมีพิสุณห	พระกรุณมามี
เย็นสกพลกมนทวิ	ปิตักวันประมวลมา
เสกสัถยาอชฐฐาน	ศิริกรานพระบาท
อุ่งทรงธำรงถวิลยา	รฐโกละไพบูลย์
พร้อมมิ่งมเหสีสุประภา	พระธิดาบดีสุร
เอกเอารสาสรประยุร	ดลละวันกระบวนรมย์
นานาประเทศศรีเจริญ	ศิริราชสมาคม
โคยมิตรธรรมฐิตินิยม	ณ พระราชกิจจา
ราชฎีร์ปลื้มบดมพระคุณผอง	จะถดองพระบาท
น้อมเกล้าถวายพระพรครา	สุกวาร มงคล
ทวยเทพยดาละสุรางค์	คณางค์เจ้าวด
โปรดปราชสุหร่ายทิพยมนต์	รตะฟุ้งจรูณา
โสจรสรงพระองค์นฤปดี	จิรศรีสุวัฒนา
ครองราชย์และศาสนประชา	ศิริเพิ่มพระภิญโญ

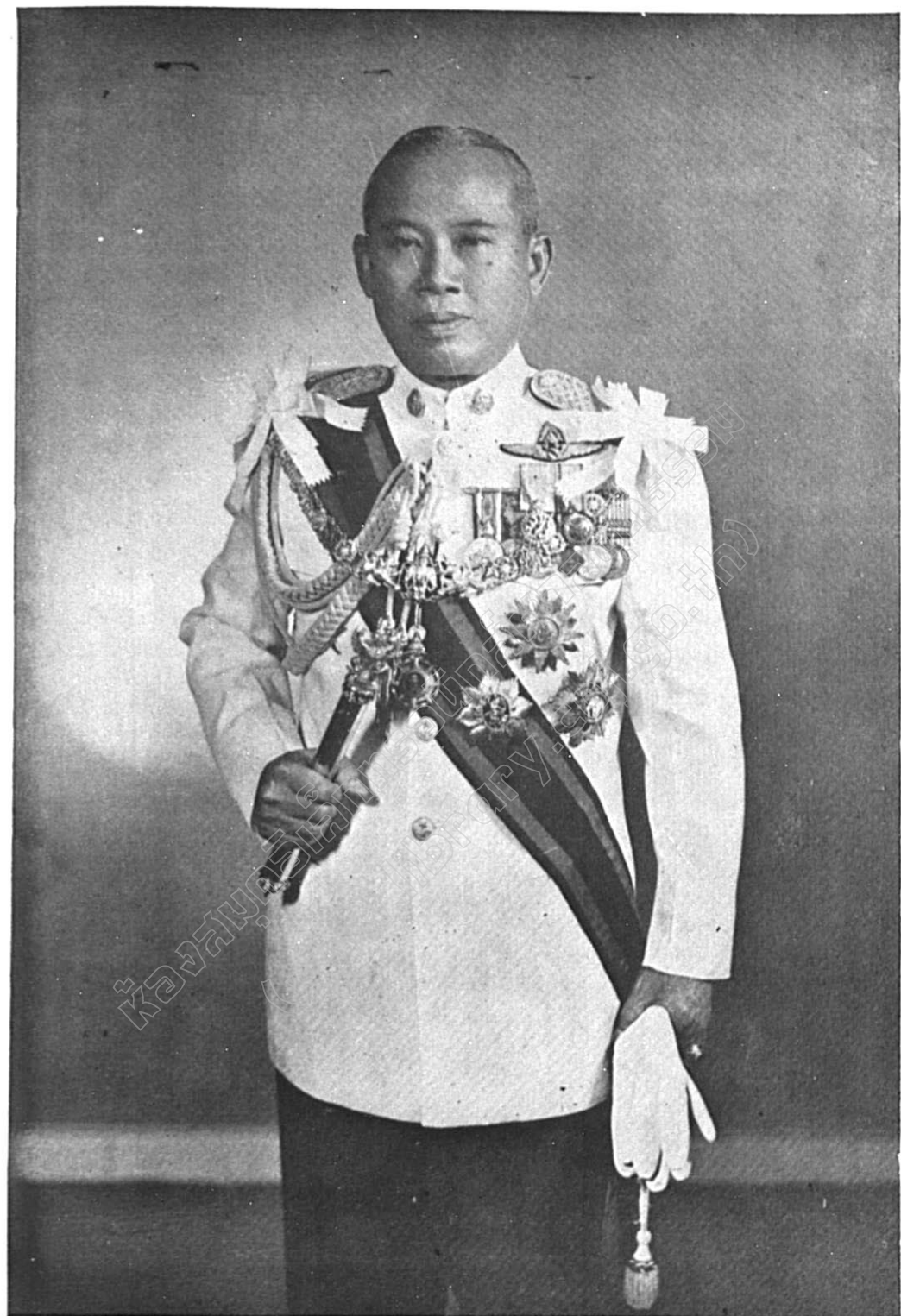
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ข้าราชการตุลาการศาลจังหวัดตรัง

(ประวิทย์ ไชยกุล ประพันธ์)



ทรงธรรมปานดังตราชูเด่น



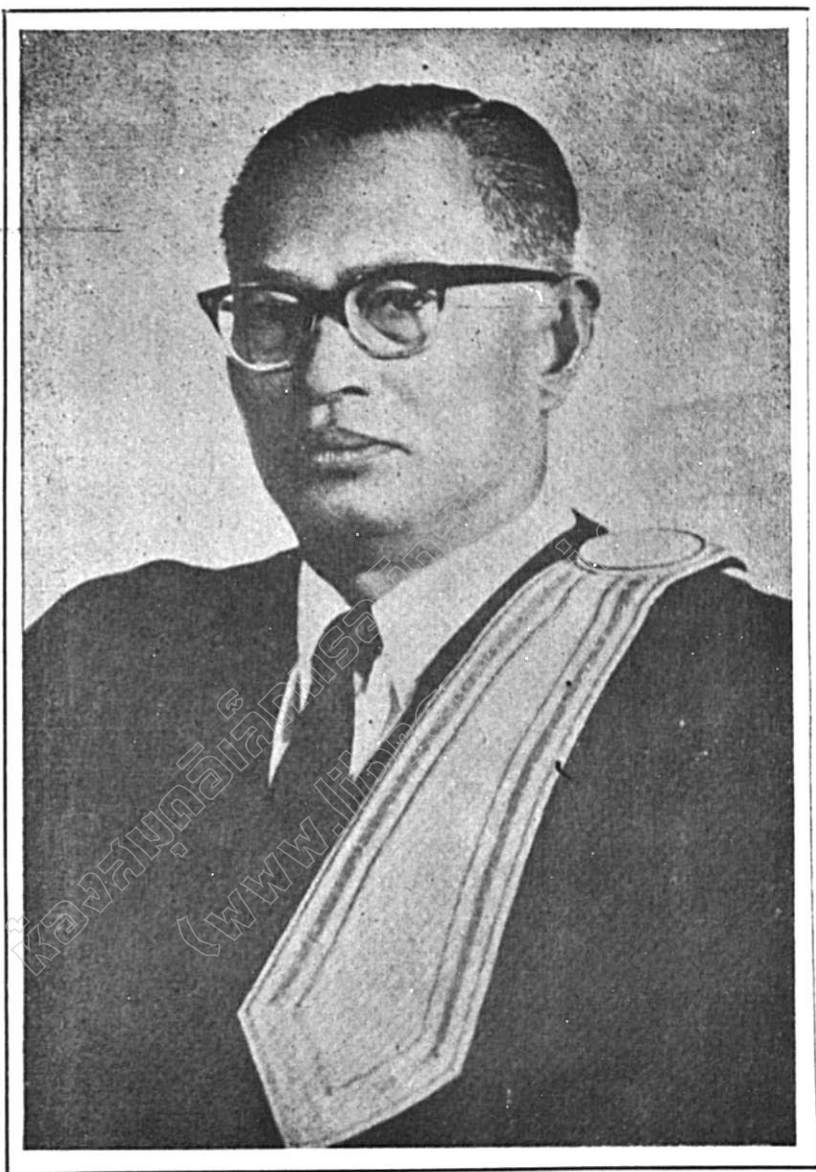
๑ พ ๗ ๑ น ๑ ย ก รั ฎ ม น ต รั

จ อ ม ห ล ด น อ ม กิ ศ ตี ข จ ร



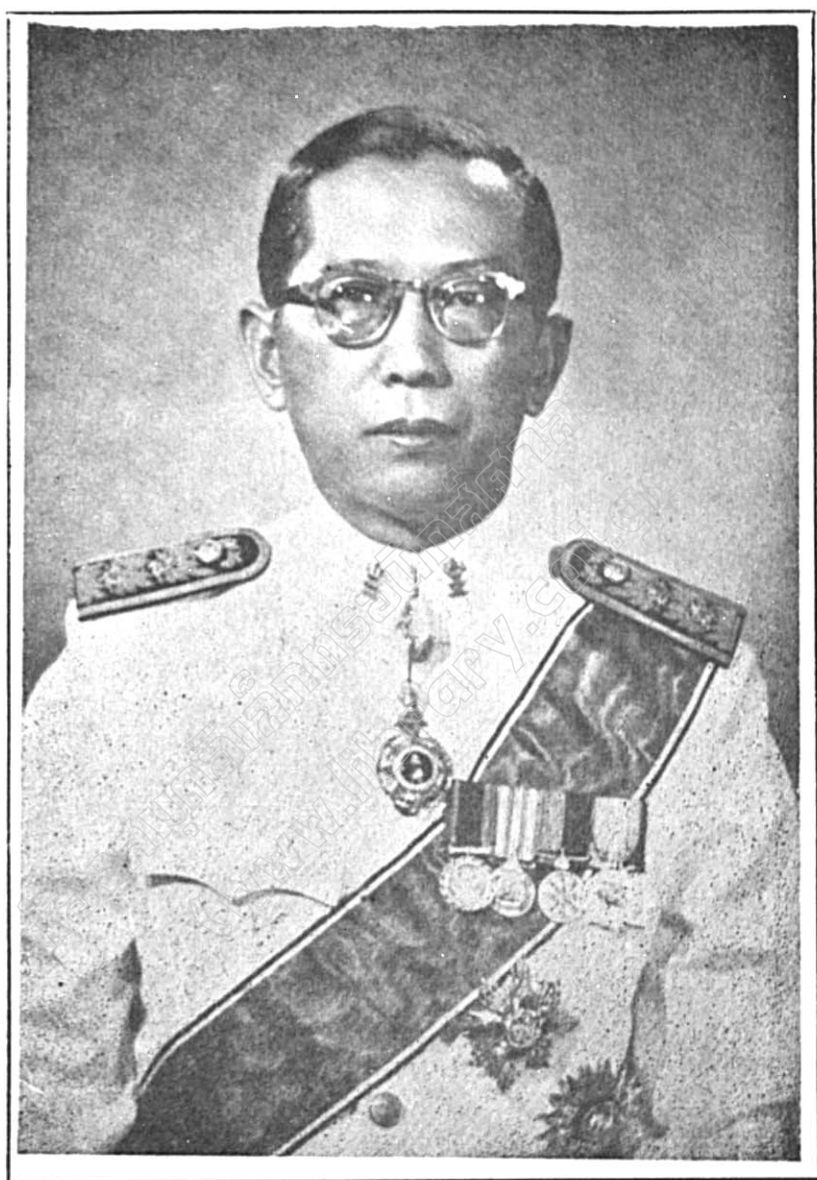
ภาพฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

พระยาอรรณพารักษ์นิพนธ์



ป ร ธ า น ศ า ถ ฐิ ก า

น า ธ ัญ ญา ธรรม ศักดิ์



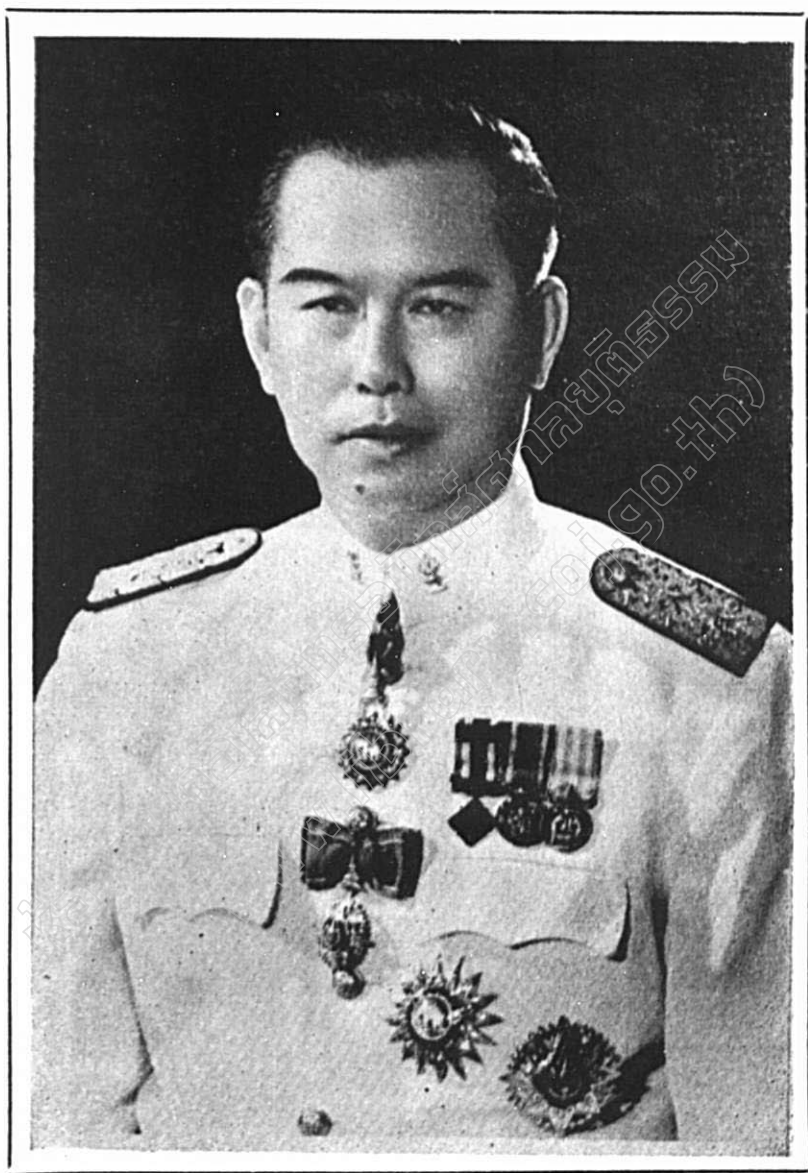
ป ลั ต ก ร ะ ห ร ว ง บุ ติ ช ร ร ม
น า อ กั า อ ร ั ห์ น ุ ล า ก



อันอาคารศาลยุติธรรมนั้น
 แม้จะใหญ่โตโอโง่งสวยงาม
 แต่ถ้าปราศจากคนดี
 มีความสามารถและความซื่อสัตย์สุจริต
 ก็ไม่สามารถที่จะประสิทธิ์
 ความยุติธรรมได้โดยสมบูรณ์

อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา (คนก่อน)

นายทองคำ จารุเทติ



อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา (ปัจจุบัน)

นาย พล อ. บุญ ป. ศ. เว. ศ.



ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง
ร้อยตำรวจโทระคม มหาศรานนท์

ข้าราชการตุลาการ

ศาลจังหวัดตรัง

ใน ปุณ บั น



นายเนิ่น อนุโรจน์
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล



นายเพชร สุวิระ
ผู้พิพากษา



นายก้าน อันนันทน์
ผู้พิพากษา



นายสง่า ศิลปประสิทธิ์
ผู้พิพากษา



นายโชติ ภวภูตานนท์
เจ้าศาล

พนักงาน อัยการ

กั ง ห วั ต ต ร ัง

แถวหนึ่ง จากซ้าย

นายมรกด ไกรสรทองศรี

นายสว่าง สุนทรลักษณ์

(ลั ก ต ำ ร จั ง ห ว้ ต)

นายเมธี ยน วิหยกุล

แถวอื่น จากซ้าย

นายพิพัฒน์ พัฒโนภาส

นายทอง แก้วภราดัย



แนวนั่ง..... จากซ้าย

คณิศรกุล

พ.ศ.ท. นิมิต

๔
ปณณม

(รอง ผกก. บ. จว. ตรัง)

พ.ศ.ท. ประธาน

๖๔
ตงวนศกค

(ผกก. ภ. จว. ตรัง)

พ.ศ.ท. อภินันท์

ณ นกต

(รอง ผกก. บ. จว. ตรัง)

พ.ศ.ศ. ๒๕๖๖

ទរទេរិល្បស្ថប

(สบ. กอง สภ. อ. กันตัง)

แถวบน..... จากซ้าย

ร.ค.ธ. อนันต์

คิประเสริฐวิทย์

(ผบ. กอง สภ. อ. เมืองตรัง)

ร.ค.อ. สมศักดิ์

พทกษสบศล

(ผบ. กอง สภ. อ. ปะเหลียน)

ร.ค.ท. ^๒ต้น

๖๖ วิจิตรสงวน

(รณ. ผบ. กอง สก. อ. หัวยยอด)

ร.ศ.อ. อากม

បល្ល័ង្កកន្ត

(ผบ. กอง สท. อ. ย่านตาขาว)



แถวหน้า.....	จากซ้าย
นายพาสน์	พลชัย
หลวงสรพนคินิพัทธ์	
นายเจียม	นาคะวิทย์
นายสุทนต์	บ้องคารากุล
นายเรม	ประสมป้อม
นายบำ	บ๋าม่วน
นายสมัคร์	ราชสมบัติ

แถวหลัง.....	จากซ้าย
นายทวีป	บ้องคารากุล
นายจิตร	ธรรมโชโค
นายเขื่อน	สวัสดิ์ปานิ
นายแปลง	จ๋านงค์
นายเต็ก	ณ พัทธง
นายวิเวก	สุทธินนท์
นายขำนาญ	ศัลพงษ์
นายฉนัคย์	รองเคษ



เตรียมพนักงาน **ศาลจังหวัดตรัง**

แดงหน้า..... จากซ้าย

นายสนิท	ธาดานาคร
นายฉลอง	สมาน
นางสาวศิริพร	พลดี
นายเล็ก	ทองนอก
นายเทิม	ปลาวาด

แดงกลาง..... จากซ้าย

นายสมบุรณ์	บุษวรรณ
นายสง่า	บัณฑิตทอง
นายอนันต์	ปราบโรค
นายทองสุข	จิตรรักโท

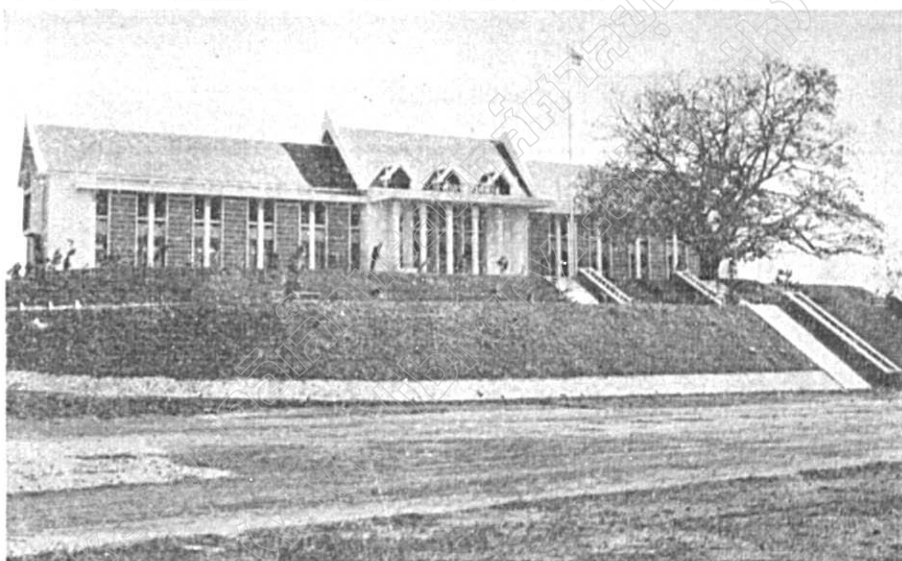
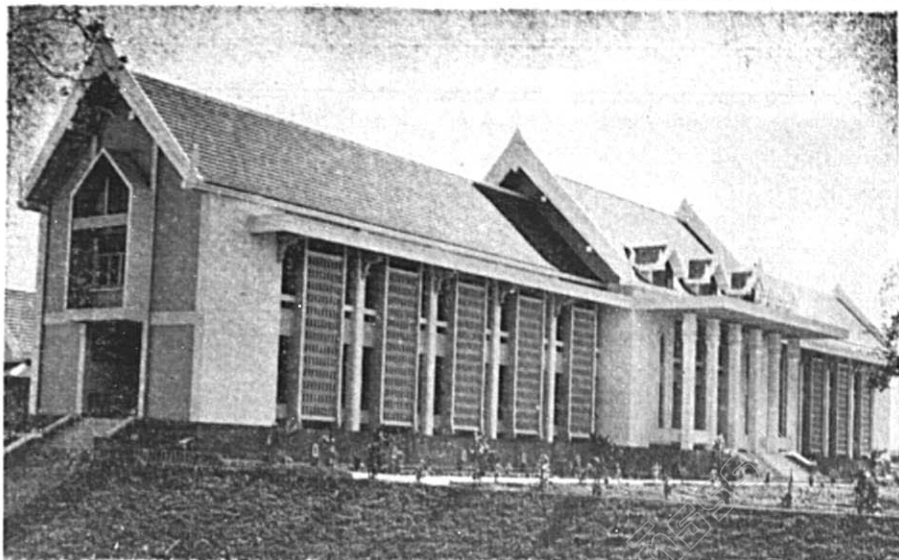
แดงหลัง..... จากซ้าย

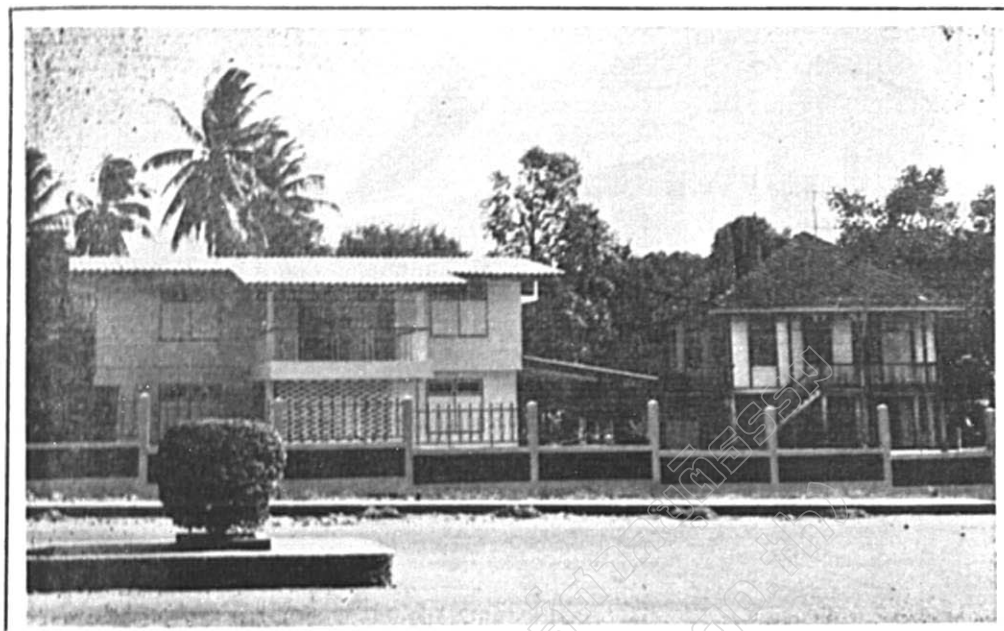
นายประไพ	จันทร์เต็ม
นายปรีดา	รักษา
นายสุทนต์	เขาลิคนิว





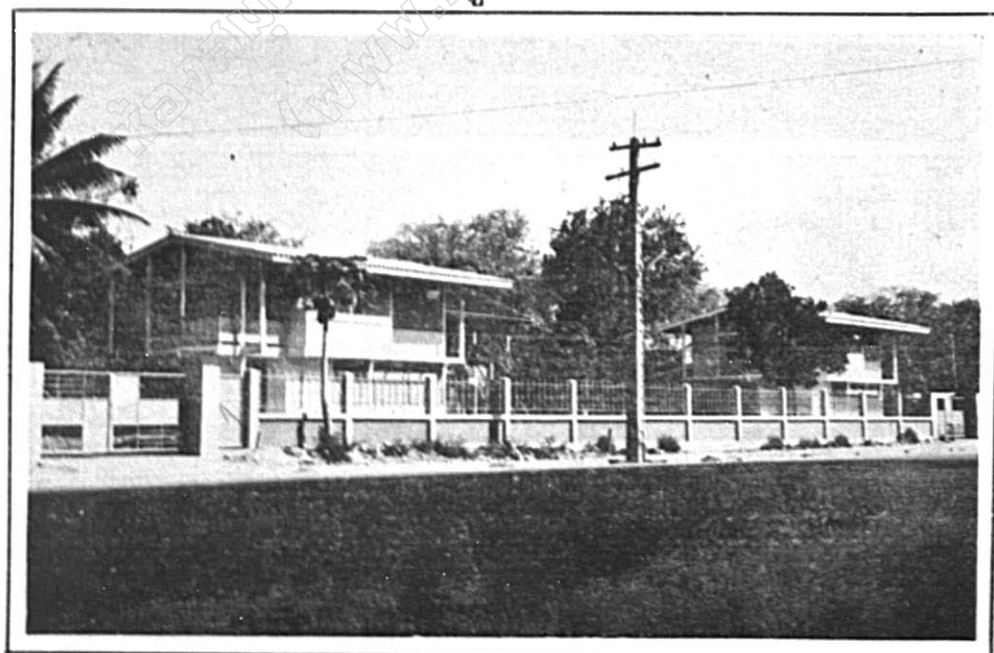
□ ๔ ๔ ปี ข อ ง อ ๑ ค ๑ ร เ ก ๑ □

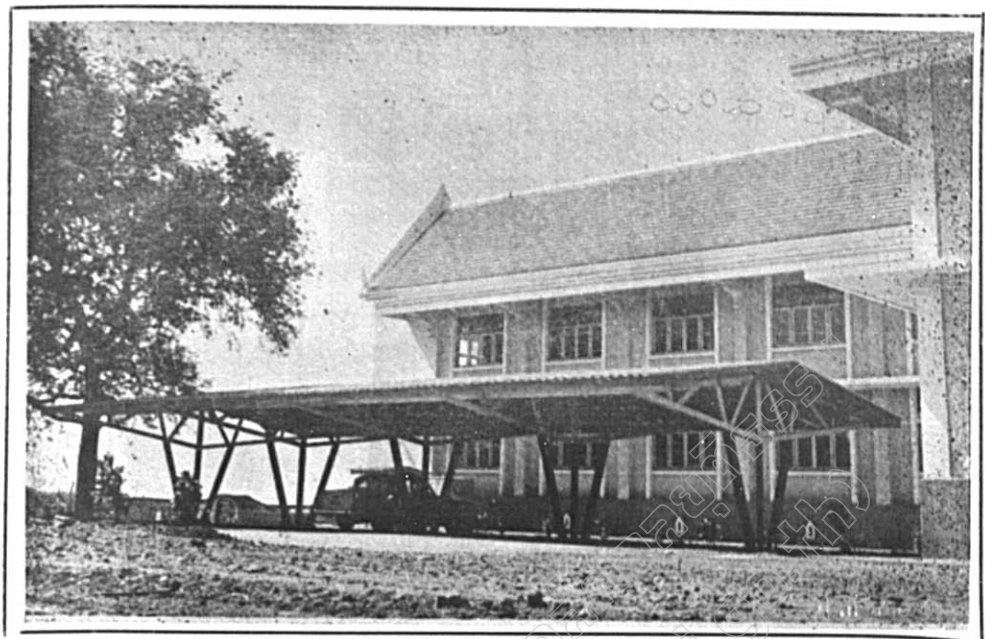




□ บ้านพักผู้พิพากษาหัวหน้าศาล □
หลังใหม่ (ซ้าย) (ขวา) หลังเก่า

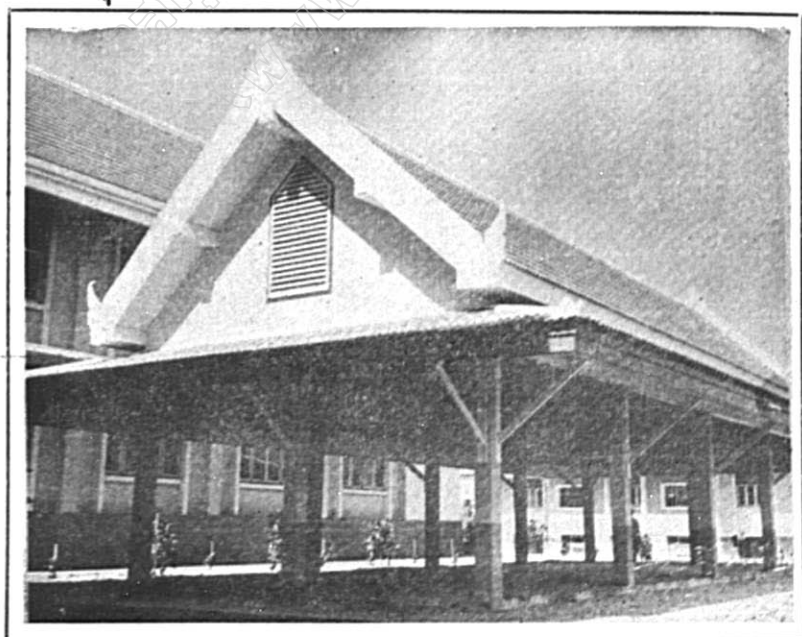
□ บ้านพักผู้พิพากษา □





มุมหนึ่งของโรงรถ □

□ มุมหนึ่งของโรงอาหาร





□ ห้องพิจารณาคดี

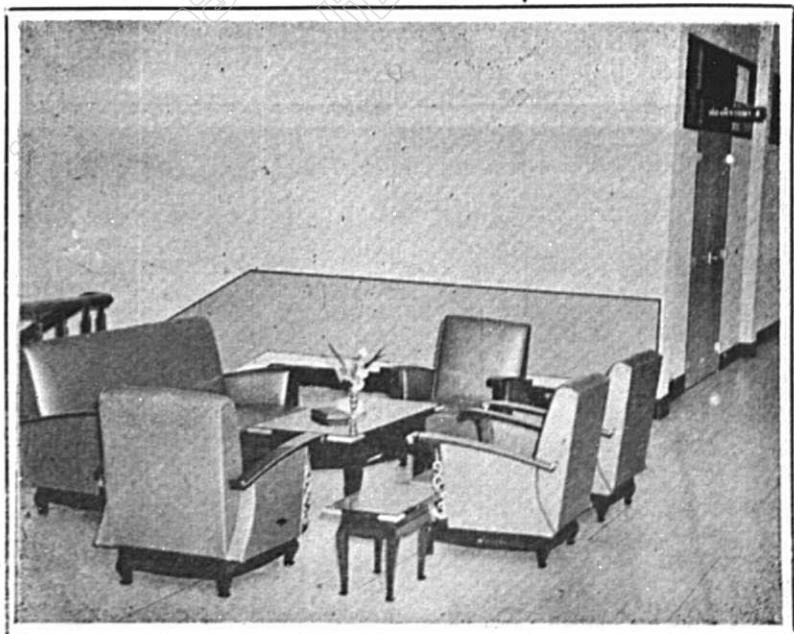
□ ห้องปฏิบัติการ





โต๊ะหมู่บูชา □

ชุดรับแขก □



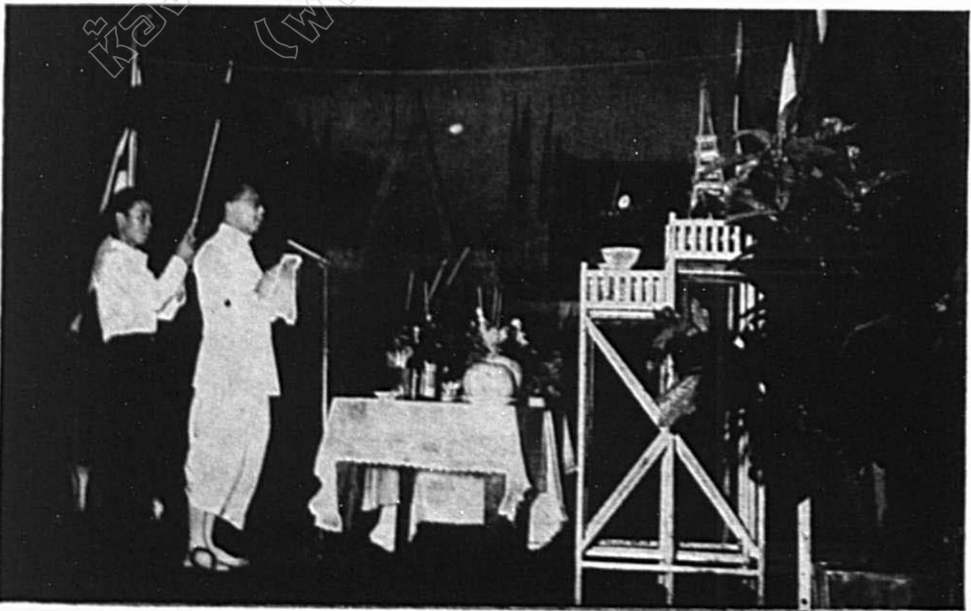
ก ล ำ ว ต อ บ □



ภาพวันวาง

อาคารที่ทำการ

บวงสรวง □



□ ร ำ ย ง ำ น

ศิ ล ำ ฤ ก ษ์
ศำ ล ำ ง ห ำ ง ต ร ำ ง



□ เ จี ม







กำหนดการพิธีเปิด	หน้าพิเศษ
คำกล่าวรายงานวันวางศิลาฤกษ์	1
คำกล่าวทอขวัญวางศิลาฤกษ์	3
โอองการในพิธีวางศิลาฤกษ์	5
คำอวยพรของเทพอคา	7
คำกล่าวรายงานวันประกอบพิธีเปิด ฯ	8
คำกล่าวทอขวัญประกอบพิธีเปิด ฯ	10
ประวัติศาลจังหวัดศรี	12
แต่.....เจ้าคุณเทศา ฯ	20
เกียรติคุณท่านเจ้าคุณเทศา ฯ	21
จังหวัดศรี 2510	43
ทำเนียบข้าราชการศาลากลางจังหวัด	66
ทัศนียภาพเมืองศรี	
สถิติคดีความของศาลจังหวัดศรี	73
คณะกรรมการดำเนินการก่อสร้าง	74
คำขอบคุณ	76
คำแถลงจากคนทำหนังสือ	82

กำหนดการ

ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง

วันจันทร์ที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๖

เวลา ๑๓.๓๐ น.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ประธานในพิธีบูชาพระรัตนตรัย แล้วพระสงฆ์
เจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๑๓.๔๕ น.

อธิบดีผู้พิพากษามาตร ๙ รายงานการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง

ประธานในพิธีกล่าวตอบ แล้วเปิดแฟ้มคลุมป้ายชื่อศาล พระสงฆ์สวด
ชัยมงคลคาถา แตรวงบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ เสร็จแล้วรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-
ยุติธรรมและผู้มีเกียรติเข้าเยี่ยมชมอาคารศาล

การแต่งกาย เครื่องแบบปกติขาว เครื่องแบบปกติกากีคอห่าน หรือสากลนิยม

คำกล่าวรายงาน

โดย

นายทองคำ จารุเทติ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น

ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง

ณ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๐๕

กราบเรียน ท่านปลัดกระทรวงยุติธรรม

ข้าพเจ้าและข้าราชการศาลจังหวัดตรัง รู้สึกเป็นเกียรติและปิติยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ท่าน
ปลัดกระทรวงยุติธรรมได้กรุณามาเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง ท่ามกลางผู้มีเกียรติทั้งหลายที่มาร่วมงานในวันนี้

อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังหลังเดิม เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ได้ก่อสร้างเมื่อปี
พ.ศ. ๒๔๖๕ ต่อมาภายหลังปรากฏว่าตัวอาคารเล็กและคับแคบ ไม่เพียงพอกับปริมาณของงานที่
เพิ่มขึ้น เพราะห้องพิจารณามีเพียง ๑ ห้อง จึงต้องดัดแปลงห้องทำงานของเสมียนพนักงานเป็นห้อง
พิจารณาเพิ่มขึ้นอีก ๒ ห้อง แต่ก็เล็กและคับแคบไม่เหมาะสมที่จะเป็นห้องพิจารณา ส่วนห้องทำงาน
ของเสมียนพนักงาน ได้ค่อมุข ทางด้านหลัง ของอาคารและเป็นห้องเล็ก คับแคบต้องตั้งโต๊ะ ทำงานอย่าง
แออัด ไม่สะดวกต่อการปฏิบัติราชการและดูมาติดต่อกับศาลเป็นอย่างมาก ต่อมาด้วยความกรุณา
ของกระทรวงยุติธรรมและของรัฐบาล ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ นี้ กระทรวงยุติธรรมจึงได้รับงบประมาณ
ก่อสร้างอาคารศาลจังหวัดตรังชั้นใหม่ พร้อมทั้งบ้านพักผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ๑ หลัง ซึ่งข้าพเจ้า
และข้าราชการศาลจังหวัดตรัง มีความยินดีและซาบซึ้งในความกรุณาของกระทรวงยุติธรรมและ
รัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง

อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังที่จะก่อสร้างใหม่นี้เป็นอาคารตึก ๒ ชั้น หลังคาทรงไทย ตัวอาคารกว้าง ๔.๗๐ เมตร ยาว ๖๖.๗๐ เมตร ด้านหน้ามีมุขยื่นออกไป ๔ เมตร และด้านหลังมีมุขยื่นออกไป ๑๓.๕๐ เมตร ปลุกสร้างในที่ดินของศาลแทนอาคารที่ทำการศาลหลังเดิม อาคารหลังใหม่นี้กระทรวงยุติธรรมได้รับความร่วมมือจากกองแบบแผน กรมโยธาเทศบาลเป็นผู้ออกแบบ และรายการก่อสร้าง มีห้องพิจารณาทั้งหมด ๖ ห้อง ห้องทำงานเสมียนพนักงาน ห้องพักพนักงานอัยการ ห้องพักทนายความ คู่อความ พยาน และห้องซึ่งผู้ต้องหา พร้อมด้วยเครื่องอุปโภคและสุขภัณฑ์ทันสมัย เมื่ออาคารที่ทำการศาลหลังใหม่นี้สร้างเสร็จแล้ว จะเป็นอาคารที่สง่างามหลังหนึ่งในจังหวัดตรัง

การก่อสร้างได้กระทำโดยเรียกประกวดราคา บริษัทสหพันธ์ก่อสร้าง จำกัด เป็นผู้ประกวดราคาได้ในราคา ๒,๓๖๐,๓๒๒ บาท กระทรวงยุติธรรมจึงได้ทำสัญญาจ้างบริษัทนี้เป็นผู้ทำการก่อสร้าง กำหนดแล้วเสร็จตามสัญญาภายใน ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ การก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังนี้ กระทรวงยุติธรรมได้รับความร่วมมือจากกรมโยธาเทศบาล ในการออกแบบและรายการก่อสร้าง ทั้งส่งนายช่างมาควบคุมการก่อสร้างด้วย จึงขอขอบคุณกรมโยธาเทศบาล ตลอดจนนายช่างและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง กับขอขอบคุณท่านผู้ว่าราชการจังหวัด คณะเทศมนตรีเทศบาลเมืองตรัง ตลอดจนข้าราชการฝ่ายพลเรือนและตำรวจ คณะทนายความ และพ่อค้าประชาชน ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลหลังใหม่ให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยไว้ ณ โอกาสนี้

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าขอเชิญท่านปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้โปรดประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังหลังใหม่ เพื่อความสวัสดีมงคลแก่อาคารสถานที่อื่นจะใช้เป็นที่พิจารณาพิพากษารรคดี เพื่อประโยชน์สุขและความร่มเย็นแก่ประชาชนชาวจังหวัดตรังสืบไป

คำกล่าวตอบ

โดย

นายกัธร พันธุลภ ปลัดกระทรวงยุติธรรม
ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง

ณ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๐๕

ท่านอธิบดีผู้พิพากษามาสด ๙ และท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับมอบหมายจากท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม ให้มาประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการของศาลจังหวัดตรัง ซึ่งอยู่ระหว่างการ
ก่อสร้างในวันนี้

กระทรวงยุติธรรมได้ตระหนักอยู่เป็นอย่างดีว่า อาคารที่ทำการศาลส่วนมากได้สร้าง
กันมาเป็นเวลานานปี มีความชำรุดทรุดโทรม กับแทบไม่สะดวกแก่การปฏิบัติงานและไม่เหมาะสม
แก่กาลสมัย สมควรจะได้ก่อสร้างใหม่ เพื่อให้ศาลได้มีที่ทำการอันกว้างขวางและสง่างามทันสมัย
สมกับเป็นสถานที่สำหรับประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชน จึงได้วางโครงการการก่อสร้างและ

บูรณะอาคารศาลต่าง ๆ ขึ้น ตามกำลังงบประมาณที่ได้รับอนุมัติมา สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๐๙
กระทรวงยุติธรรมได้รับงบประมาณให้สร้างอาคารศาลเพื่อเป็นที่ทำการใหม่รวม ๖ จังหวัด คือ
ศาลจังหวัดสุโขทัย, ศาลจังหวัดลำปาง, ศาลจังหวัดสกลนคร, ศาลจังหวัดลพบุรี, ศาลจังหวัด
ยะลา และศาลจังหวัดตรัง

โดยเฉพาะอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังหลังเก่า เป็นอาคาร คอนกรีต ชั้นเดียว สร้างมา
๔๕ ปีแล้ว มีขนาดเล็กและคับแคบไม่สะดวกแก่ผู้ปฏิบัติราชการ และประชาชนที่มาติดต่อ จึง
เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะได้สร้างขึ้นใหม่ให้เหมาะสมที่จะใช้เป็นทำการศาลยุติธรรม ซึ่งเมื่อ
สร้างเสร็จแล้วจะเป็นสถานที่ราชการอันสง่างามแห่งหนึ่งในจังหวัดนี้ ขอให้ท่านอธิบดีผู้พิพากษา
ภาค ๙ และคณะกรรมการตรวจการก่อสร้าง โปรดช่วยกันเอาใจใส่ดูแลการก่อสร้างให้สำเร็จ
ลุล่วงไปด้วยดี สมความปรารถนาของทางราชการ

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบว่า ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด คณะเทศมนตรีเทศบาลเมือง
ตรัง ข้าราชการฝ่ายพลเรือนและตำรวจ คณะนายความ ตลอดจนพ่อค้าประชาชน ได้มี
ส่วนร่วมช่วยเหลือในงานพิธีวางศิลาฤกษ์ จนสำเร็จลุล่วงโดยเรียบร้อย จึงขอขอบคุณไว้ ณ
โอกาสนี้ด้วย

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าจะได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์
อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังที่สร้างใหม่ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ได้โปรดบันดาลให้การก่อสร้างอาคารที่ทำการศาล
จังหวัดตรังหลังนี้ จงดำเนินไปโดยเรียบร้อยสมปรารถนา เพื่อจะได้ใช้เป็นสถานที่
ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนสืบไป



๓ โครงการ ๓

ในพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลจังหวัดศรี

สะเก็ด แก้วเพชร ทัพภูบาล

ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานในพิธี
เมื่อวันที่ ๑๖ - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

เวลา ๐๘.๑๖ น

ตั้งนโม ๓ จบ แล้วว่าคาถาขุมนุเมเทพยดา (สมณเฑาะจากกวานเรสุ ฯลฯ)
ต่อด้วยนโม อันว่า ...

นโมสพระนโม อุดมด้วยกายวชิระจักรประคิณฐ์เบญจางค์ ถวายยุคลนัดทศทางศีลกรรม
เทยมทิพภักตจนโกสุม เสวคนธชาติ ในพิภพจักรลักษณนาทงกษेत्रः แห่งสมเด็จพระบรมไตร
โลกวิทูพิสุทธิเทวศรี ผู้เป็นมิ่งมงคลเกษมสกลไกรวัล ทวีเทพทานพคณเรศรพิชาธร อิกกเ
นาคและครุฑมณเฑียรประชา อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายอภิวันทนาพระนพโลกธรรม ทั้งพระ
ปริยัติภูภอนันต์ในยศากร อาจนลัตวนิกรจากจตุรโอม บวรลเขตเกษมศิวโมกข์อมฤตฐานี อิก
ยอกรกฤษฏาธุสพระอัญญาภิกษวก ลันเนบเื่องในโพธิ์ปฏิกิเรกคุณ ล้วนเป็นเกษตรกฤษณ
เพิ่มพูน อาจให้ไตรพิสสมบิตสมบูรณแก่นิกรสัคฆ์ ซึ่งมีกมลประสาธโสมนัสในธรรมลจรีต อิกข้า
ขอนบคุณบุรพมิตรคือบิดาและมารดา ตลอดจนพระคุณท่านผู้สั่งสอนคือพระอุปฌาย์และอาจารย์
ทั้งขอถวายนโมสการแด่เทพพรหมเทวีหรือศิวอินทรนารายณ์ และเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เหลือหลาย
ประจำจักรวาลี อิกพระเกตุพระภูมิเจ้าที่และเจ้ากรุงฟ้าสี่ยุทธอุปถัมภ์ ด้วยท่านปลัดกระทรวง
ยุติธรรมจะได้จัดทำพิธี วางศิลาฤกษ์ศาลจังหวัดศรีสะเก็ดหลังใหม่ในวันนี้ จึงเตรียม
เครื่องบายศรีตริยสังคีตอาหารภัตต์แก่ท่าน เพื่อบวงสรวงสังเวยแด่เทพดาภูมิพฤษภาอากาศ ทุกชั้น
ลงมาพจรพินาเมาศและโสฬสมหาพรหม หม่อมมรดกทุกพันล้านหมื่นแสนที่ราบ ทั้งเพยบวรวิรัช
พระราชนิเวศน์สถานแควความนิคมชนบทประเทศ ทวีขอบเขตชั้นเทสิมาพระราชอาณาจักร อิกองค์
อมรผู้ทรงเมตตีกษโณจังหวัดมณฑลทวารวดีศรี มีต้นว่าเมฆและพฤษภพเพชระนี้ ดาราอัปคัท
นักษัตรทั้งเพยซึ่งรักษาเขตบวรจักรัษดิยราชบัลลังก์ ทวีทั้งสิบสองท้องพระคลังภักดาการสถาน

อีกเพี้ยมัยเอยกบาลเบญจพิหารชกุกษัมภ์ แลรพณ์ภูวศุเครื่องพระพิชัยยุทธสาตรา ทุกสิ่งลิ่ววา-
ชูปโภคขัตติโยโดย ห้วยหัวเทพโองมาลโมสรสนันบาด ภายในมณฑลพิธอันงามพิลาศซึ่งจัด
ไว้เป็นที่สถิต ชลอันเชิญเทพทั้งหลายนารับเครื่องสังเวรวามิส อุตติธรรมบรรณาการศลาแสงสี
ทั้งกระทรวงยุติธรรมบรรจงจัดมาอภิศถาวาในครีวาม ชลเดชะพระบารมีมหัศจรรย์
ฉกัการ ด้วยแสงแห่งทานาภิหารเป็นอาทิเหตุ ทั้งคณาพทุกโหเหเวศร์จงมาช่วยทำเกิด สรรพสุขทั่ว-
ทุกขยาภิกันตรวย ลอยโหม่นกลั้วภายในพระมหานครราชธานี นรีรอบขอบเขตประเทศรัฐสีมา
โดยเฉพาะในแว่นแคว้นแดนประชาชาวตรา โปรดอำนาจอวยพรอันแสนขลังมี
ก่าลวิกล้า ให้ศาลจักรวาลได้สร้างสำเร็จสมเจตนาของทางราชการ เป็นสถาบันที่
ส่วามโอการอันคงสถาพร เป็นศรีสว่างแก่ปวงประชากรชาวจังหวัดนี้ ใช้เป็นที่
ทั้งในการพิจารณาบรรดคดีของชาวประชา จงเป็นทำนุคาลกระแสน่ายยุติธรรมา
แก่คู่ใจก็จำเลย

เมื่อเทพไทได้เสวยเป็นที่ทรงพระตำราญแล้ว ขอพระองค์จงมีมณเฑียร
แผ้วและทรงประทานพรตามสุนทรคำอธิฐานของข้าพระพุทธเจ้าดังกล่าวมา ของ
สัมฤทธิ์สิ่งบำรุงมาตรปรารภนาโดยเร็วทัน ให้ผู้มาร่วมงานทุกท่านจงนิราศทุกข
ประสบแต่ความสุขและทรงพลั่งจงถ้วนหน้า มองทุกข์โศกโรคภัยพินิตินาอย่าได้มา
เบียดเบียน จงบังเกิดซึ่งสิริสวัสดิ์พัฒนเสถียรชนไพศาล มีชนมาบุญยาวนานวรรณ
วิไล เกียรติปรากฏเพิ่มยศไกรคุณานันต์ ขอจงสำเร็จประโยชน์ โสคติพลันเป็นนิรันดร์
นิรันดร์ เทอญ ฯ

บัดนี้ ได้พระฤกษ์แล้วให้ลงมือช่วยกันสามารับเสด็จเทพยดา พกัการ
เป่าสังข์ เป่าพาทย์ทำเพลงสาธุการ

(จากต้นฉบับของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ผู้ทรงนิพนธ์เพลงทำนอง) เรียบเรียงประกอบเพื่อให้เข้ากับพิธี โดย...

วัฒนา กันตาวระ

ปลัดเทศบาลเขตเมืองตรัง

คำ อวย พร ข อง เท พ ย ต า

ในพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลจังหวัดตรัง

เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

เ ว ล า ๐ ๙ . ๐ ๐ น

คำร้อง วัฒนา กันตามระ

น.ส. จันทนา จันทพล ข้าราชการ

(เหมรป กทอ)

□ ฝ่ายเหว	เมื่อได้ฟัง	คำประกาศ
ทุกหมู่	พินามาศ	หัวถิ่นฐาน
เสด็จมา	คามคำเชิญ	มีทันแทน
สู่ยังมณ —	ทลสถาน	พิธีพลัน
□ ร่วมแสวง	เอมโอส	โภชนา
หงสว	สาลี	กิจตสรร
จนเป็นที่	อิมทาน	สำราญทวี
พระทัยมั่น	คงจิต	สำนวยพร
□ ขอให้	ร่วมงาน	สนทหลาย
สุขสบาย	สวักคิ	สโมสร
จงร่ำรวย	วัฒนา	สดาว
ไม่เคียดร้อน	มุ่งทำ	แต่กรรมดี
□ ขอให้ศาล	แดงใหม่	ได้สำเร็จ
งามเหมือนเพชร	กวรเมือง	อันเรืองศรี
เป็นมาที่ —	จารณา	ความคต
คามวิถิ	บริสุทธ	ยุคธรรม
□ มุ่งกำจัด	ทรชน	เมลาคนร้าย
กมตไชร	ช่วยขม	อุปถัมภ์
เพื่อรักษา	ตราช	อันเที่ยงธรรม
ให้เลิศล้ำ	คงอยู่	คู่ชาติดิน ๗

คำกล่าวกล่าวรายงาน

โดย

นายพลอ บุณยเวส อธิบดีผู้พิพากษามาตร ๙

ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง

ณ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๐

ขอประทานกราบเรียน ท่านฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ในการที่นี้ ท่านฯ ได้กรุณามอบเป็นประธานในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังแห่งใหม่ในวันนี้ ข้าพเจ้าและบรรดาข้าราชการในจังหวัดตรัง ตลอดจนภานายความพ้องคำ ประธานชน รู้สึกเป็นเกียรติและปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง

อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังหลังเดิม ได้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นอาคารคึกชันเดียว และมีห้องพิจารณาคดีห้องเดียว แม้ต่อมาจะได้ดัดแปลงห้องทำงานของเสมียนพนักงานเป็นห้องพิจารณาคดีอีก ๒ ห้อง ก็คับแคบไม่เพียงพอกับจำนวนอรรถคดีที่เพิ่มขึ้น ไม่สะดวกแก่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และประชาชนที่มาติดต่อ ทั้งมีสภาพเก่าแก่ ขาดความสว่างาม ไม่เหมาะสมกับที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ กระทรวงยุติธรรมอันมี ท่านฯ เป็นรัฐมนตรีว่าการ จึงได้ดำเนินการของงบประมาณสร้างอาคารศาลชั้นใหม่ และได้รับความกรุณาจากรัฐบาลอนุมัติเงินให้มา ๒,๙๒๙,๕๐๐.๐๐ บาท ซึ่งข้าพเจ้าและบรรดาข้าราชการทนายความพ้องคำ ประชาชนในจังหวัดตรัง รู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของกระทรวงยุติธรรมและรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง

กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการประกวดราคาก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลหลังใหม่ พร้อมด้วยเครื่องครุภัณฑ์ เสาธง ผืนธงพื้นดิน หอดังน้ำ ถนน และบ้านพักชั้นพิเศษ ๑ หลัง ปรากฏว่าบริษัทก่อสร้างสหพันธ์ จำกัด เป็นผู้ประมูลได้ในราคา ๒,๓๖๐,๓๒๒ บาท และได้ดำเนินการขออนุญาตสร้างเชื่อมกับดินรอบบริเวณศาลและบ้านพักผู้พิพากษาอีก ๒ หลัง ปรากฏว่านายสมพงษ์ ทองคำ เป็นผู้ประมูลได้ ในวงเงิน ๕๕๐,๐๐๐ บาท ต่อมาท่างศาลจังหวัดตรังได้รับอนุมัติจาก

กระทรวงยุติธรรมให้เปลี่ยนแปลงรายการก่อสร้างของผู้ประมูลรับเหมารายแรก โดยทำรั้วและประตู
รั้วบริเวณบ้านพัก กับสร้างโรงรถขึ้นอีก ๑ หลัง ผู้รับเหมาทั้งสองรายได้ทำการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว
ตามสัญญา ดังนั้น เงินงบประมาณที่ได้รับอนุมัติมา จึงได้อาคารที่ทำการศาลหลังใหม่
เป็นตึก ๒ ชั้น ขนาด ๖ บัลลังก์ หลังคาทรงไทย พร้อมด้วยเครื่องครุภัณฑ์ เสาธง ถนน
ที่จอดรถ เชื้อนกัเตนรอบบริเวณศาล บ้านพักผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ๑ หลัง บ้านพักผู้พิพากษา
๒ หลัง และรกรอบบ้านพัก

การก่อสร้างครั้งนี้ กระทรวงยุติธรรมได้รับความร่วมมือจากกรมโยธาเทศบาลในการ
ออกแบบอาคารและเชื่อกันคินรอบบริเวณศาล กับได้ส่งนายช่างมาควบคุมการก่อสร้าง นอกจากนี้
ยังมีบริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด พ่อคำ คหบดี ได้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างโรงอาหาร สิ่งของ
เครื่องใช้ลอยและเครื่องประดับตกแต่งอาคารศาลรวมเป็นเงิน ๑๒๐,๐๐๐ บาท สำหรับในการ
จัดงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลหลังใหม่นี้ ก็ได้รับความร่วมมือจากข้าราชการ ทนายความ
พ่อคำ ประชาชน โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือให้สำเร็จลุล่วงไปด้วย
ความเรียบร้อย จึงขอขอบคุณ กรมโยธาเทศบาล นายช่างผู้ควบคุมการก่อสร้าง เจ้าหน้าที่และ
พ่อคำประชาชนผู้มีส่วนช่วยเหลือไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นมงคลอุดมฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าขอกราบเรียนเชิญ
ฯพณฯ ได้โปรดประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง เพื่อเป็นสิริมงคล
แก่อาคารสถานที่อันจะใช้เป็นที่พักพิงพิจารณาพิพากษารรคดี เพื่อประโยชน์สุขและ
ความร่วมมือกันของประชาชนสืบไป.

คำกล่าวแทน

โดย

พระยาอรรคการิย์ภินันท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
ในพิธีเปิดอาคารทำการศาลจังหวัดตรัง

ณ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๐

ท่านอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๙ และท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมาประกอบพิธี
เปิดอาคารทำการศาลจังหวัดตรังในวันนี้

กระทรวงยุติธรรมได้ตระหนักอยู่เป็นอย่างดียิ่งว่า ศาลยุติธรรมเป็นที่ประสิทธิ์ประสาท
ความยุติธรรมแก่ประชาชน สมควรที่จะมีอาคารที่ทำการอันกว้างขวางและสง่างาม เพื่อสะดวกแก่
การปฏิบัติงานและเป็นที่เคารพเลื่อมใสแก่บุคคลทั่วไป สำหรับอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังหลัง
เก่านี้ ตามรายงานของท่านอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๙ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่า ไม่เหมาะสมที่จะใช้
เป็นที่ทำการศาลยุติธรรมในปัจจุบัน เพราะเป็นอาคารชั้นเดียว คับแคบ ไม่สะดวกแก่ผู้ที่ปฏิบัติ
ราชการและประชาชนผู้มาติดต่อ กระทรวงยุติธรรมจึงได้เสนอของงบประมาณก่อสร้างอาคารแห่ง
ขึ้นใหม่ และได้รับความกรุณาจากรัฐบาลอนุมัติเงินงบประมาณเพื่อให้ดำเนินการก่อสร้างอาคารที่
ทำการศาลจังหวัดตรังหลังใหม่ได้

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาเห็นว่าการก่อสร้างได้สำเร็จเรียบร้อยเป็นอาคาร หันสมัยขนาด
๖ บัลลังก์ และปลูกบนเนินสูงท่ามกลางที่ทำการหน่วยต่าง ๆ ของทางราชการ นับได้ว่าเป็นอาคาร
ที่เด่นและเป็นสง่าอีกหลังหนึ่ง ดังที่ปรากฏต่อสายตาของทุกท่านแล้ว ในนามของกระทรวงยุติธรรม
ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านและคณะกรรมการตรวจการก่อสร้าง ตลอดจนท่านที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือ
เอื้อเฟื้อช่วยเหลือด้วยประการต่าง ๆ ไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่ได้ให้เกียรติมาร่วม
งานด้วย

ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากล
โลกได้โปรดดลบันดาลให้อาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังถาวรใหม่นี้ ได้สถิตสถาพร
ยั่งยืนนาน เพื่อจักได้เป็นที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมให้ความร่วมมือกันแก่
ประชาชนสืบไป

ขณะนี้ ได้เวลานั้นเป็นสมควรสมควรแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอประกาศพิธี
เปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรัง ณ บัดนี้.



ศาลจังหวัด

วันที่ ๔๔๔

๒๑ ก.พ. ๕๕

ที่ ศธ. ๐๔๐๖/๓๐๘๗

กรมศิลปากร

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๐๕

เรื่อง ประวัติความเป็นมาของศาลจังหวัดตรังในอดีต

เรียน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตรัง

อ้างถึง หนังสือศาลจังหวัดตรัง ที่ ๓๓๗/๒๕๐๕ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๐๕
สั่งส่งมาด้วย ประวัติศาลจังหวัดตรัง ๑ ฉบับ

ตามหนังสือของศาลจังหวัดตรัง ที่ได้ขอให้กรมศิลปากรช่วยรวบรวมประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับศาลจังหวัดตรังในอดีต เพื่อจะได้จัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นที่ระลึกในงานเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดตรังหลังใหม่ ในเร็ว ๆ นี้

กรมศิลปากรได้ให้กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ค้นคว้าและเรียบเรียงประวัติและความเป็นมาของศาลจังหวัดตรัง ซึ่งมีพอที่จะจัดเป็นประวัติได้ก็ในรัชกาลที่ ๕ ลงมา เพราะการปกครองประเทศไทยก่อนรัชกาลที่ ๕ ขึ้นไป มิได้จัดอยู่ในรูปปัจจุบันนี้ กล่าวคือ ใช้จวนของเจ้าเมืองเป็นที่ทำการของรัฐบาล เป็นที่พิจารณาคดี เป็นที่คุมขังนักโทษไปในตัวเสร็จ ศาลก็รวมอยู่ในจวนของเจ้าเมือง ไม่มีสถานที่เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก

พร้อมหนังสือนี้ ได้ส่งประวัติศาลจังหวัดตรัง ตามที่ปรากฏหลักฐานอยู่ที่กรมศิลปากรมาด้วยแล้ว ๑ ฉบับ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) กฤษณ์ อินทโกสีย์

(นายกฤษณ์ อินทโกสีย์)

รองอธิบดี รักษาการแทน

อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์จังหวัดตรัง

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร □

จังหวัดตรังในสมัยโบราณเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราช ดังปรากฏในปุมโหรวา เมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราชได้ใช้ตราปลั้วประจำเป็นทำนอง ๑๒ นักษัตรดังนี้

๑. เมืองสายบุรี	ใช้ตราหนู	(ชาติ)
๒. เมืองปัตตานี	วัว	(ฉลู)
๓. เมืองกลันตัน	เสือ	(ชลา)
๔. เมืองปะหัง	กระต่าย	(เถาะ)
๕. เมืองไทรบุรี	งูใหญ่	(มะโรง)
๖. เมืองพัทลุง	งูเล็ก	(มะเส็ง)
๗. เมืองตรัง	ม้า	(มะเมีย)
๘. เมืองชุมพร	แพะ	(มะแม)
๙. เมืองบันทายสมอ	สิง	(วอก)
๑๐. เมืองสะอเลา	ไก่	(ระกา)
๑๑. เมืองตะกั่วป่า, กลาง	หมา	(จอ)
๑๒. เมืองกระบี่	หมู	(กุน)

ปี พ.ศ. ๒๒๕๔ สมัยต้นรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย บุตรของเจ้าพระยาจักรี ชื่อ พระยาอภัยราชธานี (ม่วง) ออกมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการ จังหวัดตรัง ได้ทำพิธีตั้งหลักเมืองขึ้นที่ ตำบลควนธานี ปัจจุบันนั้นขึ้นอยู่กับ อำเภอกันตัง อำเภอกันตังนี้ เดิมเป็นท้องที่ตำบลหนึ่ง ขึ้นอยู่กับ เมืองตรัง อีกต่อหนึ่ง สันนิษฐานว่าแต่ก่อน ตัวเมืองคงจะตั้งอยู่ที่ บ้านโคกพลา เมื่อได้ตั้งหลักเมืองเรียบร้อยแล้ว ก็ได้เริ่มสร้างสถานที่ต่าง ๆ เป็นที่ราชการ ในเวลาต่อมา

ประวัติศาสตร์จังหวัดตรังนั้นไม่มีหลักฐานในเอกสารใดกล่าวไว้โดยตรง แต่พอจะ
ประมวลความเป็นมาของศาล ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารต่าง ๆ โดยการสันนิษฐานตาม
หลักฐานที่พอจะเชื่อถือได้ ดังนี้ จากระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกทาง
เรือรอบแหลมมลายู อันเป็น พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ดังนี้

ความคิดที่จะตั้งศาลน้ำระควม

..... บ่ายโมงตรงลง เรืออู่ที่ราชกิจ ขึ้นไปตามลำน้ำ ดูคามฝั่งน้ำเป็นที่ต่ำ
น้ำท่วมมาก มีป่าจากเป็นพัน ตัดไม้ทำไร่ตลอดทาง บ้านเรือนมีไม่ใคร่จะขาด บ้านหมู่ใหญ่คือ
ที่ตำบล เรียง ควนยายทองศรี เปลี่ยนชื่อว่า ควนราษีไศล แห่งหนึ่ง มีเรือนหลายหลัง ต่อขึ้นไป
เป็น บ้านย่านซื่อ คนมากอีกแห่งหนึ่ง มีเขาวินน้ำก็เป็นเขาเล็ก ๆ ๒-๓ ลูกต่อกัน เรียกว่า
ตุลุลูต มีศิลาใกล้ ๆ ฝั่ง บ่าย ๓ โมง ๒๐ นาทีถึง ตำบลแก้มลำ มีเรือเมล์จอดอยู่ลำ ๑ มี
โรงภาษีที่จีนนิยมมาทำ มีโรงหลายหลัง เติมว่าจะทำเป็นตลาด มีทางลงมาแต่ ควนธานี ไม่ถึง
๑๐๐ เส้น มีคลองขุดตัดคลอง ๑ พระยามนตรี ทำ แด่คลองนั้นเล็กกว่า ภูเขาชันมาก มา
ออกที่ริมท่าที่จะขึ้นควนธานีถึงสะพานท้าย ๓ โมง ๔๕ มา ๒ ชั่วโมงเศษเท่านั้น

ที่นี้ไม่มีรถม้าอันใดหมด พระตรัง^(๑) เองว่าเป็นคนอ่อน ไม่พอแก่การที่จะรักษา
บ้านเมือง การรับเสด็จครั้งนี้เป็น ๒ แห่ง ที่นับเทียบนั้นเป็นของพวกจีนท่า และตระเตรียมที่จะ
แห่งของถวายตามแบบ พระยามนตรียอมให้ใช้แต่ปลอก ขอลูกประทัดเสีย แต่การที่จะไปนั้น
ก็เป็นอันไปไม่ได้ เพราะระยะทางถึง ๒๔๐ เส้น ไม่มีพาหนะที่จะไป ตกลงเป็นเล็ก ส่งให้พวก
จีนมาหาแทน

พลับพลาที่นี้ไม่ได้เตรียมตัว ต้องตั้งค้ำไม้เย็บจากกันใหม่ พระยามนตรีมาให้ทำการ
๔ วันเท่านั้น ที่ให้มีพลับพลาหลัง ๑ หลังคาคาดผ้าขาวทาสีสรรพต่างเลอะไปทั้งนั้น ทางขึ้นไป
ถนนกว้าง แต่เป็นถนนที่ทิ้งเสีย ค่อย ๆ สูงขึ้นไปบนเนิน ตามทางมีคนทำงานบ้าง คนตบ้าง นั่ง
เรียงกันไปมาก เดินไปไกลมากกว่าจะถึงพลับพลา ร้อนเกือบเดินไม่ไหว เสื้อผ้าเปียกไปหมด
ทั้งนั้น พระที่วัดควนธานีมาตั้งร้านขายันโตเป่าอะโรกักก้อง เข้าในพลับพลาเหลือที่จะทำอะไรอื่นได้

(๑) พระยาตรัง ชื่อ เอี่ยม แฉกร เป็นบุตรเจ้าพระยาณรงค์น้อยกลาง ภายหลังได้เป็นที่พระยาบริรักษ์
กลับไปรับราชการอยู่เมืองนคร ๖ ปีครองหม่อมเมืองของหม่อมเจ้าลลิตาเสวี

นอกจากอาบน้ำแล้วจึงได้ไปเที่ยวต่อไป ที่ควนธานีมีใช้ควนเดียว ดูเป็นหลายควนต่อ ๆ กัน ต้องเดินขึ้นสูงลงต่ำบ่อย ๆ ในลุ่มที่ปลูกพลับพลานี้มีหนทางตัดไปกลางสาย ๑ เป็นทางใหญ่ ปลูกต้นประดู่รายสองฟากแต่ตายเสียบ้าง ยังคือยูงกีร์มีรังดี ทางนี้เป็นต้นทางที่จะไปทับเที่ยง มีวัดอยู่ที่ริมพลับพลาคือวัดควนธานี มีโรงโทรเลขอยู่ริมทาง มีทางตัดลงไปจากเนินไปที่แกมเจ้าอีกทาง ๑ แต่เดินตัดลงเนินนี้ไปขึ้นเนินสวนพระศรี ที่ริมทางนั้นมีศาลหลักเมือง คูน้ำชั้น ทำไมเอาลงไปได้ ชายเนินไม่อยู่กลาง ๆ ในหว่างเนินนี้มีโรงร้านสัก ๗-๘ หลัง มีทางตัดลงไปบรรจบทางทับเที่ยง อีกทาง ๑ ริมถนนนี้เป็นบ้านพระยาตรัง กันรั้วมีประตูโต และข้างในเป็นเรือนจากแบบเมืองนครแท้ มีเลียงวัวปลูกยาในนั้น เดินตรงไปตามข้างบ้าน ตามทางมีสวนราชภูบ้าง ไปไม่มากถึงสวนพระศรีที่เป็นที่กอกเวอนแมนคือยูง มีหมากมะพร้าวอยู่ข้างปลายสวนต้นทางมาก ต่อเข้าไปจึงเป็นหมู่จำปาตะ ในหมู่ส้มแดงเจ้าพระยา^(๒) มาทำตึกข้าหลวงไว้ ดูใหญ่โตมาก ยาวเห็นจะสักเส้น ๑ ได้กว้างราว ๑๕ วา ก่อพื้นดินขึ้นมาสองเศษ ความคิดของท่านจะให้เป็นศาลชำระความด้วยในตัว แต่การก้างเพราะเงินกำลังเมือง และความคิดไม่ต้องกันกับลูก^(๓) แต่ในรอบบริเวณนั้นงามดีมาก เพราะได้ต้นจำปาตะเป็นเครื่องประดับเต็มไปทั้งนั้น บางต้นมีลูกกำลังดก แต่เป็นลูกย่อม ๆ มันออกดอกผิดกันกับขนุนมาก ที่เราเห็นต้น ๑ เห็นจะเกือบ ๔๐ ลูก ตัดทางจวนเวียนไปเป็นสวนฝรั่ง หนึ่งอยู่ใกล้ลำแม่น้ำ ยืนบนเนินแลเห็น ข้างหลังตึกนี้ออกไปเป็นเรือนข้าหลวง ฝากระดานหลังคาจากเป็นสีเหลี่ยม พระยามนตรีว่าทำขึ้นแต่ตัวไม่ได้^(๔) ข้าหลวงภายหลังมาจึงได้อยู่ มีถนนแยกไปอีกหลายทาง ที่ดินเนินเป็นท้องนา ดูคั่นนาโต ๆ กว่าที่ได้เห็นมา เดินกลับทางถนนใหญ่หลังเรือนข้าหลวงอีกสายหนึ่ง กลับมาบรรจบทางเดิมเข้าพลับพลา ที่ซึ่งตั้งพลับพลาเป็นที่พักทำเนียบสมเด็จพระยา แต่ว่าเยื้องกันอยู่หน่อยหนึ่ง ทำเนียบพระยามนตรีและพระยาเดโช^(๕) อยู่เป็นลำดับกันมาจนโทรม จึงย้ายไปอยู่บ้านใหม่.

(๒) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

(๓) กะเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ที่สมุหพระกลาโหม

(๔) พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชั้น บุนนาค) เคยเป็นข้าหลวงอยู่ประจำที่เมืองศรีวิชัย

(๕) พระยาสิทธิราชเดโช (โก บุนนาค) บุตรเจ้าพระยาสุรวงศ์ ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์คหิเมื่อเป็นพระอมรวิสัยสุรเดช ได้เคยเป็นข้าหลวงต่อพระยามนตรี

.....ที่ห้ามพลับพลารับมีน้ำหลังหนึ่ง คาคผ้าขาวทาสีวรรค์แดงไหลเอะเปอะ
 เปื้อน ไม่มีรถหรือม้าอันใดสำหรับขับขี่ ต้องเดินขึ้นไปตามทางจนถึงพลับพลานหลังเนิน ทางสัก
 ๕๐ เส้น ถนนที่ขึ้นไปเป็นถนนใหญ่ ทางรถตัดเรียบร้อยดี ปลุกต้นประดู่ทั้งสองข้าง ที่ตายเสีย
 ก็มากหักล้มอยู่ แด่ถนนนั้นโหมท่งสิ้น พลับพลาท่าที่ซึ่งสมเด็จพระยาออกมาตั้งอยู่แต่ก่อน
 แต่ไม่ได้เตรียมตัวไว้เลย เมื่อพระยามนตรีมาถึงเพียงหลังเล็ก ๆ ขึ้นไต่สองหลัง ต้องเร่งทำกัน
 ทั้งกลางวันกลางคืน เพราะไม่เป็นแต่ปลุกสร้าง ถึงต้องตัดไม้และเย็บจากใหม่ด้วย พออยู่ได้แต่
 เลวกว่าทุกแห่ง ซึ่งมีผู้บอกเจ้าพระยาพลเทพว่า พระยารัตน์ทำทำเนียบไว้ตามกำหนดที่ว่าจะ
 ออกมา แต่ก่อนหมายจะยืมทำเป็นพลับพลานั้นไม่จริง ไม่มีทำเนียบอันใดที่ทำขึ้นใหม่เลย ทำเนียบ
 สมเด็จพระเจ้าพระยาและที่ข้าหลวงอยู่ต่อ ๆ มากี่ทั้งหมดแล้ว ข้าหลวงชั้นหลังตั้งแต่พระยาระนอง
 พระสรินทรมาตย์ ลงมาอาศัยอยู่ในเรือนฝากระดานหลังเดียวที่พระยามนตรีทำขึ้นในสวนพระตรัง
 เก่า ซึ่งสมเด็จพระยาจะสร้างตึกเป็นคอกเวอนเมนต์เฮาส์ในที่นั้น วันนั้นเป็นวันร้อนอย่างยิ่ง ที่
 พลับพลาปลูกต่ำ ๆ และคาคใบผ้าขาวนั่งเหงื่อโหม ต่อเวลาเย็นจึงได้ออกเดินเที่ยว ที่ตำบลซึ่ง
 เรียกว่าควนธานีคือเนินเขาเมืองนี้ มิใช่เป็นควนเดียว ดูเป็นควนติด ๆ กันหลายควน ทางเดิน
 ต้องขึ้นสูงลงต่ำตลอดไปทุกแห่ง แต่ไม่สูงนักต่ำนักติดกันเป็นพืดใหญ่ ตามหลังเนินเหล่านี้ได้ตัด
 ทางเป็นทางรถครึ่งสมเด็จพระยาออกมาจัดการหลายสาย มีทางยาวไปถึง ตำบลแก้มคำ สาย
 หนึ่งไปทับเที่ยงตลาดบางรักทางหนึ่ง คิดจะให้เป็นทางรถ แต่ไม่มีรถเดินถึงทั้งโหมไป เนินลูก
 ที่ปลูกพลับพลามีถนนตัดกลาง คือทางที่จะไปทับเที่ยง ต่อออกไปข้างริมน้ำลูกหนึ่งเรียกว่า
สวนพระตรัง เดินทางพลับพลาไปไม่กี่ไกลนัก บ้านพระยารัตน์ตั้งอยู่บนชายเนินลูกนี้ เป็นบ้าน
 อย่างเมืองนครศรีธรรมราชแท้ ก็มิร่วห่าง ๆ ประตูไม้ช่องใหญ่ ๆ เรือนหลังคาจากปลูกชิด ๆ
 กัน ถัดบ้านพระยารัตน์เข้าไปหน่อยหนึ่งถึงสวนพระตรัง มีหมากมะพร้าวมาก ไปข้างปลายสวน
 ริมน้ำมีหมู่บ้านจำปาตะหลายร้อยต้นเป็นที่งามดีอยู่ ที่สวนนี้ด้วยเหตุใดไม่ทราบตกเป็นสวนของหลวง
 สมเด็จพระเจ้าพระยามื่อออกมาจัดการเมืองตรัง คิดจะสร้างคอกเวอนเมนต์เฮาส์ ได้ลงมือก่อสร้างมาจาก
 พื้นดินประมาณสองศอกเศษแล้ว ตึกนั้นใหญ่โตโดยยาวเกือบจะเท่าคอกเวอนเมนต์เฮาส์สิงคโปร์
 แต่ไม่มีมุขหรือปีกข้างหลัง คิดว่าจะให้เป็นศาลชำระความและที่ว่าการของข้าหลวงอยู่
ในหมู่บ้านหลังเดียว ที่ดินในบริเวณนั้นก็ตัดเป็นทางสวน เดินวนเวียนไปสนุกสนานได้อยู่ แต่
 การที่คิดนั้นไม่ตลอดก็เลยค้าง.....

จากพระราชนิพนธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าความคิดที่จะตั้งศาลชำระความก็
เป็นอันไม่สำเร็จ คงค้างอยู่เช่นเดิม

ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ปลายรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
เสด็จเลียบมณฑลปักษ์ใต้ทางบกทางเรือรอบแหลมมลายู ผ่านไปตั้งแต่จังหวัดระนองจนถึงจังหวัด
ตรัง เมื่อเสด็จถึงเมืองกระบี่ ทรงพระราชดำริว่า พระอัสตงคตทิสรัทธา (คอซิมบี๊
ณ ระนอง) ผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ เป็นผู้สามารถในทางบริหารบ้านเมืองได้ดีผู้หนึ่ง
ครั้งพระองค์เสด็จมาถึงจังหวัดตรัง ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพจังหวัดตรัง ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบล
ควนธานี ทุรุดโหม่มาก ก็ทรงพระเล็งถึงพระอัสตงคตทิสรัทธา (คอซิมบี๊ ณ ระนอง)
ทันที จึงได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระอัสตงคตทิสรัทธา (คอซิมบี๊ ณ ระนอง)
ขึ้นเป็นพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นผู้ว่าราชการ
แทนพระยาตรังคภูมิกษัตริย์ คนก่อน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นต้นมา

ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ย้ายที่ตั้งเมืองจากตำบลควนธานีไปตั้งที่
ตำบลกันตัง ขณะที่ย้ายเมืองใหม่นั้นสถานที่ราชการต่างๆ เช่นศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด
และสถานที่อื่น ๆ ก็จัดสร้างขึ้นชั่วคราวในที่ๆ เรียกว่า ในขลับ หรือ ในกลับ คือที่ตั้ง
พระตำหนักกันตัง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ใกล้เคียง ๆ ที่ว่าการอำเภอกันตังปัจจุบันนี้ ปรากฏ
ในชุดจดหมายเหตุระยะทางใต้พระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ พ.ศ. ๒๔๔๘
ของสักขี ว่า

สถานที่ตั้งศาลใหม่

.....พระตำหนักกันตังเป็นพลับพลาไม้ทาสี มีมุขยื่นออกมาหลายมุข ตั้งอยู่บนควน
(เนินดิน) ในบริเวณซึ่งได้ตกแต่งไว้เป็นสนามและสวน เรียกว่าสวนบวรเบ็ญสถาน มีเรือน
บริวารซึ่งเป็นเรือนถาวรหลายหลัง สโมสรเสื่อป่าเมืองตรังอยู่ในบริเวณนี้ด้วย ได้ปลูกโรงพักและ
โรงเลี้ยงเป็นของชั่วคราวเพิ่มขึ้นในการรับเสด็จครั้งนั้นพอสมควร ข้างพระตำหนักด้านใต้มีเนินสูงอีก
ลูกหนึ่ง ยังคงเป็นป่าไม้ ตรงหน้าเนินที่ตั้งพระตำหนัก มีเนินใหญ่อีกลูกหนึ่งเป็นที่ตั้งศาลากลาง

เป็นตึกถาวรหลังใหญ่ ๒ ชั้น แต่ตัวข้างหลังเหมือนเป็นตึก ๓ ชั้น เพราะพื้นที่เพื่องมาจึงเดิมชั้น
ล่างข้างหลังนอกชั้นหนึ่ง สองข้างตึกศาลากลางมีตึกชั้นเดียวอีก ๒ หลัง เป็นศาลาหลังหนึ่ง เป็น
ที่ว่าการอำเภอหลังหนึ่ง ในบริเวณเนินลูกหมี่สวนและสนาม และมีถนนใหญ่ รถเดินได้ถึงกันกับ
เนินที่ตั้งพระตำหนัก

ข้างทิศตะวันออกแห่งเนินที่ตั้งศาลากลางนี้ มีเนินเล็กอีกลูกหนึ่งเป็นที่ตั้งโรงตำรวจ
เป็นโรงถาวรเสาก่ออิฐ พื้นและฝาไม้ หลังคากระเบื้องซีเมนต์ พลตำรวจอยู่ได้ประมาณ
๑๒๐ คน โรงตำรวจหลังนี้เพิ่งสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๕๗

เมื่ออยู่ในบริเวณเนินที่ตั้งพระตำหนัก แลเห็นสนามและสวนอยู่โดยรอบ แต่ข้างทิศ
ตะวันออกเห็นเทือกเขาลูกหนึ่งอยู่ใกล้ไกลสายตานัก ทำให้แลดูงาม เวลาพระอาทิตย์ขึ้นข้ามลูกเขา
มาโดยลำดับ และทั้งเวลากลางคืนที่พระจันทร์กำลังจะเลื่อนเงาลับเหลี่ยมเขา

เมื่อได้สร้างศาลากลางจังหวัดชนิดถาวรและสถานที่อื่น ๆ รวมทั้งศาลจังหวัดเรียบร้อย
แล้ว พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ก็ย้ายไปดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑล
ภูเก็ต ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๕ ซึ่งในขณะนั้นจังหวัดตรังก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ขึ้นอยู่กับความปกครอง
ของมณฑลภูเก็ตด้วย

พ.ศ. ๒๔๕๐ หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่นแล้ว ได้
ตั้งอำเภอ ๕ อำเภอ ดังนี้

๑. อำเภอบางรัก (ต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอทับเที่ยง ปัจจุบันเป็นอำเภอ
เมืองตรัง)

๒. อำเภอเมือง (คืออำเภอกันตังเดิมนั้น)

๓. อำเภอเขาขาว (ต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอห้วยยอด)

๔. อำเภอปะเหลียน (กรังหนังเคยเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหงสสาร)

๕. อำเภอเสเกา

พ.ศ. ๒๔๕๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
ทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้เสด็จประพาสทางเรือ
มาถึงจังหวัดตรัง เวลานั้นจังหวัดตรังย้ายมาตั้งอยู่ที่ตำบลกันตังแล้วดังปรากฏใน
จดหมายเหตุเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้สมัยหัวหาดังนี้

เสด็จทอดพระเนตรสถานที่ราชการและศาลจังหวัด

เวลาเช้าวันนั้นเมื่อตอนเช้าๆ ก็เรียบร้อยดี พอเวลาประมาณ ๓ โมง หายพิทม้าฮ้อยใหญ่ ฝนมาด้วย แต่ตกอยู่ไม่นานนักแล้วก็หาย แต่ไม่ใช่หมดเที่ยงเท่านั้นยังตกอีกเป็นทอดๆ มาจนบ่าย เพราะฉะนั้นไม่ได้เสด็จแห่งใด จนเวลาบ่าย ๔ โมง ฝนฟ้าโปร่งดีแล้ว จึงทรงรถม้าเสด็จไปทอดพระเนตรสถานที่ราชการต่าง ๆ เสด็จที่ศาลารัฐบาลก่อน แล้วเสด็จที่ศาลและที่ว่าการอำเภอเมือง ซึ่งตั้งอยู่บนควนอันเดียวกัน ทั้ง ๓ หลัง ศาลารัฐบาลอยู่ล่างเป็นตึกใหญ่ ๒ ชั้น แต่ด้านหลังที่เท เพราะฉะนั้นเดิมชั้นล่างได้อีกชั้นหนึ่ง แลแต่ด้านหลังนั้นจึงเห็นเป็นตึก ๓ ชั้น ศาลกับที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ขวาและซ้ายศาลารัฐบาล เป็นตึกชั้นเดียวทั้ง ๒ หลัง

พ.ศ. ๒๔๕๗ สมัยพระวิจิตรวงศ์ไชย (มรว. สุกันต์ ลีธิสสุกันต์) เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเห็นว่าที่ตั้งเมืองตรังที่ตำบลกันตังไม่เหมาะสมในทางยุทธศาสตร์ และเหตุผลอื่นๆ อีกหลายประการ จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ย้ายที่ว่าการจังหวัดไปตั้งที่ตำบลทับเที่ยง อำเภอบางรัก ต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอทับเที่ยง และอำเภอเมืองตรัง ตามลำดับมาจนบัดนี้ ส่วนเมืองเก่าเมื่อย้ายที่ทำการจังหวัดแล้ว ก็เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอกันตัง ใช้สถานที่ราชการศาลจังหวัดเดิม เป็นที่ว่าการอำเภอกันตังมาจนทุกวันนี้ ส่วนสถานที่ราชการอื่นๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดเก่าผู้พังไปหมดแล้ว

พ.ศ. ๒๔๕๙ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อ้ายที่ตั้งจากตำบลกันตังอำเภอกันตัง มาตั้งที่ตำบลทับเที่ยง อำเภอบางรัก (ภายหลังเปลี่ยนเป็นอำเภอทับเที่ยง) ได้ทางพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานคำหนักผ่นนากย (ตำบลโคกชัน) ทั้งบริเวณ ให้เป็นที่ทำการของจังหวัดชั่วคราว

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๒ การปลูกสร้างศาลากลางหลังใหม่ (หลังปัจจุบัน) เสร็จเรียบร้อยแล้ว ดังปรากฏมาจนทุกวันนี้

จากข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตัวจังหวัดตรังนั้นย้ายที่ตั้งไปอยู่สถานที่ต่างๆ หลายแห่ง ซึ่งการย้ายแต่ละครั้ง สถานที่ราชการต่างๆ ที่สำคัญก็ย้ายไปด้วยกันทั้งหมดทุกครั้ง บางครั้งก็ตั้งชุมชนชั่วคราวเอาไว้เป็นสถานที่ราชการได้เท่านั้น ต่อจากนั้นก็ทำการสร้างอย่างถาวร เพราะฉะนั้นการย้ายตัวเมืองแต่ละครั้ง ศาลจังหวัดซึ่งนับว่าเป็นสถานที่ราชการสำคัญก็ย้ายไปด้วยทุกครั้ง ได้กล่าวมาแล้ว Δ

ถิ่นไทรสรย่อมมีสี่หราช
คชาชาติมีพระธาดาชาสาร
สำแดงเด่นเป็นขวัญเชิงชั้นชาญ
หาไหนปานยากล้ำน้ำดี

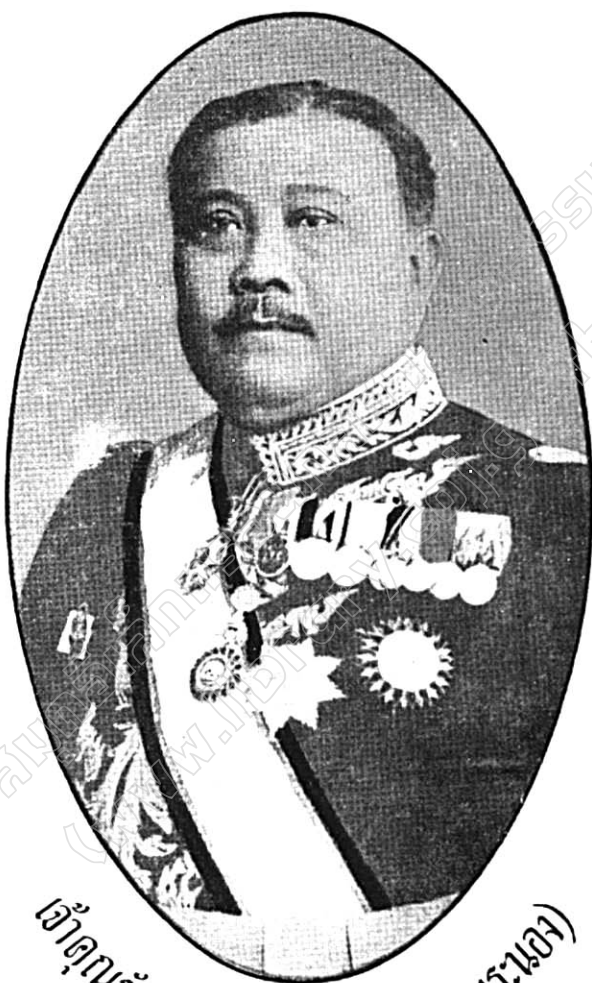
ก็เมืองตรังยังเด่นเห็นปราง
ไทรจวดให้จรสัดนค้
ส่วเมืองตรังหวังเลิศประเสริฐ
ทุกวันนี้ประจักษ์เป็นหลักคต

ไคร่นำยงหารมาสู่ถิ่น
บุกเบิกดินแดนตรังสะพรังผล
ธวนำยงยังไหลให้ปางขน
เล่าที่เลือดขันคนตรังหวังเรื่องรอง
ไคร่ปลุกใจชาวตรังเทวเอนดังหยก
ที่เกือกก่อเรยธรรมน้ำสนอง
บุกอาชีนบุกค้ำถันการปกครอง
เด่นค่ายองผลสถิตเป็นเกียรติมา

ท่านเป็นไทรชาวตรังเรายังชัง
ท่านเป็นถึง “สมุหเทศาฯ”
ท่านมียศสูงชันชั้นพระยา
“วิทยา มโหรีฯ” จรนาม

อนุสาวรีย์มีขวัญเราไว้น
เด่นลนคี่ศรีตรังคนยังขาม
จากนครจริงทำจริงสิ่งงคงาม
เราควรรตามเทิดตามกตัญญู

แต่... เจ้าคุณเทศาฯ
ประพนธ์ เรื่องณรงค์



เจ้าคุณธรรมา นุประดิษฐ์ (ต่อชิมป์ภระนอ)



ขุนเสนานวงศ์ศักดิ์
(พิตร ณ. นคร)

เคยรับราชการเป็นเลขานุการมณฑลภูเก็ต
หลายสมัยสมุหเทศาภิบาล
และเป็นนายอำเภอ หลายจังหวัด
เป็นผู้รวบรวมประวัติและภาพถ่าย
ของสมุหเทศาภิบาล ๔ เทศา

นายเบ็ญจ ณ ระนอง
ทายาทชั้นหลาน
ของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี
ซึ่งเป็นผู้รับมรดกตกทอด
มาจากปู่และบิดา
พระยารัษฎาธิราชภักดี
(ค้อยู่จ่าย ณ ระนอง)



เกียรติคุณท่านเจ้าคุณเทศา ฯ

(ขุนเสนาณรงค์ภักดี (พิตร ฌ นคร) รวมต้นฉบับภาษาอังกฤษ)

ลาภ ฌ นคร

โฆษกวิทย์ บี. บี. ซี.

ผู้ช่วยผู้ดูแลนักเรียนไทยในลอนดอน
(แปลจากพระราชโทรเลข โทรเลข)

กั บ

คำไว้อาลัยแด่

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ฌ ระนอง)

ของ

ศาสตราจารย์ อิงจัน คันแนลป์ ดี.ดี.

หัวหน้าคณะศาสนาจารย์ อเมริกา

และผู้ทรงอิทธิพลในประเศไทย และต่างประเทศ

อนิจกรรมของ ฯพณ ฯ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นความสูญเสียอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับมณฑลภูเก็ต ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้รู้จักคุ้นเคยกับท่านมาเป็นเวลากว่าสิบปี ตลอดทั้งได้เดินทางไปพบเห็นจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งเคยอยู่ในความปกครองของท่านมาแล้ว จึงได้ถูกขอร้องให้เป็นผู้เขียนชีวประวัติของนักปกครองผู้ปรีชาสามารถผู้นี้ ขอที่จะถือว่า พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นคนจีนนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่เป็นการถูกต้องนัก จิริงอยู่บิดาของท่านเป็นผู้กำเนิดในประเทศจีน แต่ด้วยนามของท่านผู้นี้ได้ถือตัวเป็นคนไทยโดยแท้ และจงรักภักดีต่อประเทศไทยอยู่ตลอดมา มิได้ย่อท้อในการทะนุบำรุงถิ่นฐานซึ่งท่านพำนักในครั้งกระนั้น ซึ่งบัดนี้เรียกว่า จังหวัดระนอง

บิดาของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖ เป็นคนขยันหมั่นเพียรและชอบทำกิจการอยู่เสมอ ท่านไม่เพียงแต่ได้ช่วยส่งเสริมชาวจังหวัดระนองท่าเหมืองแร่และกิจการท่านนั้น แต่ยังได้เป็นผู้ช่วยเหลือในการปกครองและก่อให้เกิดความก้าวหน้าแก่ท้องถิ่นในประเทศไทยมีใช้น้อย ด้วยเหตุนี้ไม่เฉพาะแต่ท่านผู้เป็นบิดาของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖ เองจะได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดระนองท่านนั้น แต่ท่านยังมีบุตรอีก ๔ คนซึ่งต่อมาความสามารถจนได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยเช่นเดียวกับตัวท่านผู้เป็นบิดา บุตรทั้ง ๔ คนนี้มี พระยาอภัยภู คตสิริภักดิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ พระยาอนุราช โภคกร เป็นบุตรคนสุดท้ายซึ่งยังมีชีวิตอยู่ (ในครั้งกระนั้น) ได้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดหลังสวนนานกว่า ๓๐ ปี พระยา ดำรงสุจริต ซึ่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดระนองอยู่หลายปี แล้ววกมาถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ มหิศรภักดี ซึ่งเดิมเมื่ออยู่ในวัยหนุ่มเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ เป็นผู้ช่วยผู้ว่าราชการ จังหวัดระนอง และต่อมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง โดยที่ท่านได้รับราชการด้วยความขยัน หมั่นเพียรในฐานะต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้น ท่านจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ในปี ค.ศ. ๑๘๙๐ ซึ่งเป็นจังหวัดใหญ่ที่สุดตั้งอยู่ทางภาคตะวันตกของแหลมทอง ในตำแหน่ง หน้าที่ดังกล่าว พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖ ได้แสดงให้เห็นความสามารถในกิจการหลายอย่าง บุตร ของท่านบิดาพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖ สองในสามคนได้รับแต่งตั้งเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลชุมพร และมณฑลภูเก็ต และหลานชายของท่านที่ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดต่าง ๆ ในปัจจุบัน (สมัยนั้น) ก็มีอยู่อีก ๓ คน

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นผู้ที่มิได้เกิดจากตระกูลสูง อัน เป็นตระกูลซึ่งได้กำเนิดข้าราชการชั้นเจ้าเมืองถึง ๔ คน ตระกูลซึ่งเป็นผู้นำทางและนำ ความก้าวหน้าในทางการค้ามาให้อำเภอภาคตะวันตกของประเทศไทย พระยารัษฎานุประ- ดิษฐ์มหิศรภักดีเกิดในประเทศไทย ประกอบด้วยความจริงรักภักดีและความเสียสละต่อ ประเทศชาติตลอดชั่วอายุของท่าน ทั้งนี้พิสูจน์จากการที่ท่านได้ใช้ชีวิตปลูกปลำเพื่อ นำ ความเจริญก้าวหน้าให้แก่บ้านเมืองเป็นเวลาถึง ๓๖ ปี

ถึงแม้ว่าด้วยความมีไหวพริบลาดเลี้ยวในเชิงการค้า ท่านได้สามารถสร้างตัวจนมีฐานะเป็นเศรษฐีผู้หนึ่งก็จริง แต่กระนั้นท่านก็ไม่ยอมให้การค้าเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับหน้าที่ราชการของท่าน ยิ่งกว่านั้นความสามารถในเรื่องการเงินส่วนตัว กลับเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการของท่านยิ่งขึ้น ท่านผู้ลบลัทธิคนไทยและเมืองไทย ทั้งเป็นผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และผู้บังคับบัญชาของท่านจนวาระสุดท้าย ท่านรู้ภาษาไทยดีและพูดชัดไม่มีสำเนียงจีน จึงสามารถติดต่อกับคนทุกชั้นนับตั้งแต่ชั้นสูงสุดจนต่ำสุด โดยที่ท่านรู้จักนิสัยใจคอของคนไทยเป็นอย่างดีและได้คลุกคลีกับทุกชั้นเช่นนี้ ท่านจึงสามารถรู้ได้ว่าใครมีความทุกข์ร้อนอย่างไรและต้องการอะไรบ้าง

ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งประจำตัวพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ซึ่งทำให้ท่านเป็นนักปกครองผู้สามารถ ก็คือ **การรู้จักปรับตัวเองให้เหมาะสมกับกาลเทศะ** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราชหฤทัยในฐานะที่ท่านเป็นสมุหเทศาภิบาล และทรงรักใคร่ผู้ลบลัทธิในส่วนพระองค์อีกด้วย เหตุอีกประการหนึ่งที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราชหฤทัยเช่นนั้นก็เพราะว่าในประเทศภาคนี้ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ รู้จักชาวจีนและภาษาจีนเป็นอย่างดี รู้จักปรับตัวเองให้เข้ากับชาวจีนได้ นอกจากนั้นเพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า เป็นที่จัดเจนคุ้นเคยกับการปกครองแบบอังกฤษในเมืองป็นังตลอดทั่วไปถึงสหรัฐอเมริกา และในที่สุดเพราะท่านมีความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยในภาคนี้ดียิ่งนับแต่เยาว์

เมื่อ ๒ ปีก่อน (ค.ศ. ๑๙๑๑) โดยที่สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตระหนักในบุคลิกลักษณะของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เช่นเดียวกับพระบรมชนกนาถ จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เขาดำรงตำแหน่งองคมนตรีด้วยคนหนึ่ง พระราชโอรสแสดงความเศร้าสลดพระราชหฤทัย ถึงบุตรของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ดังต่อไปนี้แสดงให้เห็นอย่างดีว่า ทรงโปรดปรานเพียงไร

พระราชโอรส

หลวงบริรักษ์โลหวิสัย

จักรพงษ์เฮาส์ บินัง

“เรามีความเศร้าสลดอย่างยิ่งในอนิจกรรมของบิดาของเจ้า ผู้ซึ่งเรายกย่อง

อย่างสูง ไม่เฉพาะที่เป็นข้าราชการเท่านั้น แต่ยังถือว่าเป็นเพื่อนผู้หนึ่ง ซึ่งเราย่อมสลดใจที่ต้องสูญเสียไปเช่นนั้น จงรับความเศร้าสลดและเห็นใจอย่างแท้จริงจากเราด้วย”

(พระปรมาภิไธย) วิทยาวุฒ

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ปีนี้ (ค.ศ. ๑๙๑๓) พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อื่น ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นสาม ราชอิสริยาภรณ์หัตถียจุลจอมเกล้าและพานทอง ราชอิสริยาภรณ์วชิรมงกุฎไทย เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นสามของรัชกาลปัจจุบัน และราชอิสริยาภรณ์รัตนวราภรณ์

ข้าพเจ้าผู้เขียนได้เคยมีเกียรติร่วมการศึกษาหาหรือต่าง ๆ ระหว่างสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกับพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี และได้สังเกตเห็นความเคารพเชื่อถือนซึ่งรัฐบุรุษทั้งสองของไทยมีต่อกัน การปรึกษาหารือเช่นนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า สมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของท่านสมุหเทศาภิบาลที่จะบริหารให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในภาคนี้ ฝ่ายท่านสมุหเทศาภิบาลก็แสดงความสนใจต่อการแนะนำสั่งสอนของพระบรมครู และเชื่อฟังพระโอวาทของพระองค์ท่านอย่างดียิ่ง โดยความใกล้ชิดกับชนชั้นสูงมี สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน (พระมงกุฎเกล้าฯ) และกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น ที่ทำให้พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้รับความรู้เป็นส่วนมาก และด้วยอิทธิพลเช่นนี้ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จึงมิได้แยกไปจากผู้บริหารแบบเก่า เพราะมีความคิดเห็นก้าวหน้าตามแผนใหม่ทุกกระยะ

การประชุมซึ่งก่อให้เกิดผลดีแก่ประเทศไทยโดยส่วนรวมเป็นอันมากในสมัยนั้นก็คือ การประชุมประจำปีระหว่างสมุหเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ ณ กระทรวงมหาดไทย โดยมีสมเด็จพระยา

คำรกราชานุภาพเป็นองค์ประธาน ในการประชุมเหล่านี้ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้แสดงความ
สามารถให้เห็นจนเป็นที่นิยมยกย่องในระหว่างสมุหเทศาภิบาลด้วยกัน ความคิดของท่าน
เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ล้วนแต่เหมาะสมกับกาลเทศะ จนที่ประชุมด้วยต้องคอยรับฟังด้วยความ
สนใจยิ่ง ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปีที่รับราชการตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตนั้น พระยา
รัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาโดยตรงของท่าน ดังจะเห็นได้จากพระ-
โทรเลขของสมเด็จพระยาคำรกราชานุภาพ ซึ่งทรงมีถึงบุตรของผู้นี้ว่า

พระโทรเลข

หลวงบริรักษ์โกลหวิสัย

จักรพงษ์เฮาส์ ปีนัง

“ฉันได้รับทราบด้วยความสลดใจอย่างยิ่งในอนิจกรรม ของบิดา ที่รักยิ่ง ของเธอ
ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียแก่ปกครองผู้สามารถ และเสียมิตรของประเทศไทย
อย่างไม้อาจที่จะหาตัวแทนได้ ความทรงจำในตัวบิดาของเธอ จะทำให้ฉันเห็นอก
เห็นใจกับครอบครัวของเธอเสมอ ซึ่งฉันขอแสดงความเสียใจอย่างยิ่งมา ณ ที่นี้
ด้วย และฉันได้นำข่าวขึ้นกราบบังคมทูลโดยทันทีแล้ว”

(ลงพระนาม) คำรกราชานุภาพ

เมื่อกล่าวถึงชีวประวัติของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ก็เป็นการสมควรที่จะจดจำกันว่า
ในสมัยที่ท่านเป็นเด็กนั้น ประเทศไทยหาที่มีโรงเรียนประจำบาลไม่ เพิ่งมีเมื่อ ๓ ปีก่อนนี้เอง
(ค.ศ. ๑๙๑๐) ที่ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น ณ บ้านเกิดของท่าน เมื่อครั้งนั้นประเทศไทยยัง
ไม่มีกระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่จัดโรงเรียนขึ้นทั่วประเทศดังทุกวันนี้ (เมื่อเขียนถึงตรงนี้ ทำให้
คิดถึงบทสวดมนต์ของชาวสก็อตเมื่อสมัยก่อนขึ้นได้ ซึ่งกล่าวถึงการศึกษาของเด็กเป็น
ทำนองว่า “เจ้าเด็กผู้เจริญวัยเอ๋ย ขออนุโมทนาสาธุด้วย เพราะเจ้ารู้อยู่แล้ว เมื่อ

สมัยข้าเป็นเด็กนั้น ข้าหาโอกาสที่จะเจริญเหมือนพวกเจ้าไม่”) และนั่นจึงเห็นได้ว่า ในสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นเด็ก โอกาสที่จะเจริญก้าวหน้าสำหรับการศึกษาของท่านมีอยู่น้อยเหลือเกิน แต่ด้วยเหตุที่ท่านได้เป็นใหญ่เป็นโตถึงเพียงนี้ จึงเท่ากับท่านสร้างตัวเองขึ้นด้วยลำแข้งโดยแท้จริง ความพยายามของท่านในการที่จะก้าวขึ้นบันไดไปสู่ที่สูงๆ นั้น บางคราวเป็นความพยายามที่ท้อท้ออย่างน่าอึดใจ เพราะท่านไม่ยอมทอดอวดอุปสรรค ซึ่งผู้อื่นเห็นว่าจะเอาชนะไม่ได้ และถ้าท่านทำการใหญ่ก็ทำด้วยความพยายามอย่างยิ่งยวดด้วย และกระทำด้วยความมานะ จนกว่าจะสำเร็จการนั้น คุณลักษณะเช่นนี้ควรเป็นเยี่ยงอย่างอันดีของข้าราชการทุกชั้นของประเทศไทยโดยทั่วไป

เมื่อพูดถึงร่างกายของท่าน พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นคนอ้วนใหญ่ ซึ่งสำหรับคนสามัญแล้วตามปกติจะไม่ว่องไวประเปรียว แต่ท่านสามารถเอาชนะอุปสรรคอันนี้ได้โดยเป็นผู้ไม่ย่อท้อ พยายามเคลื่อนไหวงานทำอยู่เสมอ ท่านตื่นนอนเริ่มกิจวัตรของท่านแต่ห้านาฬิกา และเข้าประจำออฟฟิศจนถึงเที่ยงวัน หยตอนกลางวันแล้วกลับเข้าทำงานต่อไปใหม่เวลา ๑๕ นาฬิกา ในตอนกลางคืนบางครั้งจนถึงดึกที่ท่านยังคงปรึกษางานกับผู้อยู่ได้บังคับบัญชา สิ่งงานหรือไม้กวาดแผนการสำหรับการงานในวันข้างหน้า ถ้าจะพูดถึงว่าพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เขียนหนังสือไม่ได้ และไม่ได้รับการศึกษา ก็ไม่เป็นการถูกต้องนัก เพราะตามความเป็นจริง ท่านสามารถพูดภาษาต่าง ๆ ได้ค่อนข้างดีถึง ๙ ภาษา คือ ภาษาไทย อังกฤษ มลายู ฮินดูสตานี และภาษาจีนต่าง ๆ อีก ๕ ภาษา ในระหว่างที่ท่านจะอยู่กับงาน บางครั้งจะเห็นท่านสั่งพนักงานให้เขียนจดหมายตามคำบอกของท่านเป็นภาษาต่าง ๆ ถึง ๒ ภาษา ท่านเรียบเรียงความต่าง ๆ โดยใช้คำบอกให้พนักงานเขียนตาม แล้วให้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นภาษาไทย มีเรื่องเกี่ยวกับการปลูกข้าว (Rice Cultusrec) “การเลือกเมล็ดพันธุ์พืช” และเรื่อง “การเลี้ยงสัตว์จำพวกอาหารและการใช้งาน”

เมื่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เดินทางตรวจราชการ เช่นโดยทางรถ ท่านมักจะชอบนั่งในที่ที่จะมองเห็นบริเวณที่ผ่านไปมาได้โดยทั่ว เพื่อสังเกตสถานที่ ความช่างสังเกตและจดจำ การมี

ความคิดฉับไว การตัดสินใจด้วยไหวพริบอย่างรวดเร็ว และความจำอันยอดเยี่ยมของท่าน เป็นสิ่ง
ที่ช่วยให้ท่านสามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการไปได้เป็นอย่างดี

ท่านเป็นนักศึกษาของโรงเรียนเพียงแห่งเดียวที่ท่านเคยผ่านมา โรงเรียนนั้นคือ การ
สังเกตจดจำสิ่งที่ผ่านไประจํา ข้าพเจ้าถามผู้ที่คุ้นเคยกับพระยารัษฎานุประดิษฐ์ว่า เคยมี
บ้างไหมที่ท่านได้พบปะสนทนากับพระยารัษฎานุประดิษฐ์ โดยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ไม่ได้
ศึกษาหาความรู้จากท่าน สำหรับตัวข้าพเจ้าเอง น้อยครั้งนักที่ข้าพเจ้าได้พบปะสนทนากับพระยา
รัษฎานุประดิษฐ์ โดยที่ข้าพเจ้าไม่ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากท่าน

ในการตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปประเทศอินเดีย จีน สหพันธ
รัฐมลายู และชวา นั้น ท่านได้รับความรู้จากการสังเกตจดจำของท่านเป็นอันมาก ซึ่งท่านได้นำมา
ใช้ในการทะนุบำรุงบ้านเมืองในประเทศไทย ดังปรากฏเป็นพยานหลักฐานอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ
หลายจังหวัดซึ่งเคยอยู่ในความปกครองของท่าน ถึงแม้ว่าพระยารัษฎานุประดิษฐ์ จะเกิดหลังสมัย
ซึ่งประกาศใช้กฎหมายศึกษาฟรีในเมืองบีนัง ซึ่งให้การศึกษาชั้นต้นโดยไม่ต้องเสียเงินก็จริงอยู่
ท่านมิได้เข้าเรียนจากเมืองบีนังและสิงคโปร์ แต่ก็เป็นสถานที่ซึ่งให้ความรู้แก่ท่านเป็นอันมาก โดย
มีคำพิพากษาอยู่บทหนึ่งซึ่งนับว่าพอจะเข้าลักษณะของท่านผู้ล่งลับได้ คำพิพากษานั้นกล่าวว่า “ถ้าใคร
คมนาแม่น้ำเจ้าพระยามาแล้วก็เป็นอันใช้ได้” ซึ่งหมายความว่า ผู้ใดมีความรู้และ
คุ้นเคยกับกรุงเทพ ฯ มาหนั้นครมาแล้วนับว่าเป็นคนทรงคุณความรู้ ตามความเป็นจริงกรุงเทพ ฯ ได้
เป็นสถานที่ซึ่งท่านได้รับความรู้เป็นอันมาก และตัวพระยารัษฎานุประดิษฐ์ เองก็มีความขยัน
หมั่นเพียรมาก ณ “สำนักศึกษาแห่งนี้”

ถ้าหากทฤษฎีและการปฏิบัติราชการในการบริหารการปกครองของพระยารัษฎานุประดิษฐ์
สามารถเป็นที่เข้าใจแก่คนทั่วไปได้ดีเท่าที่ควรแล้ว การดำเนินคดีนี้ของท่านในทางที่ผิดก็คงจะมีน้อย
เรื่องนี้ท่านมักจะปรารภกับข้าพเจ้าเสมอ ๆ ว่า “ฉันถือว่าราษฎรที่อยู่ในความปกครองเป็นเด็ก
และเหมือนลูกหลานของตนเอง ฉันย่อมรู้จักว่าเด็ก ๆ พวกนั้นว่าอะไรเป็นสิ่งที่เหมาะแก่การ
แก่ความต้องการของพวกเขา ฉะนั้นถ้าฉัน รักฉันฉันต้องผูก รักลูกก็ต้องดี” คำพูด

ง่าย ๆ เช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นได้อย่างดีว่า ในการบริหารการปกครองของท่านนั้น ท่านถือหลักปกครองอย่างบิดากับบุตร ซึ่งต้องมีการแนะนำสั่งสอนและลงโทษกันบ้าง ข้าพเจ้าเคยเห็นท่านสมุหเทศาภิบาลนั่งอยู่ตามบ้านของชาวนาเมือง ๆ เพื่อสั่งสอนเรื่องลักษณะของที่ดิน แนะนำให้รู้จักพันธุ์พืชที่ดี และส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์ให้มากขึ้น ต่อมาท่านได้ให้เลขานุการอ่านทฤษฎีดำริว่า ซึ่งท่านได้สั่งให้เขียนขึ้นไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ข้าพเจ้าฟัง ซึ่งท่านตั้งใจจะให้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นภาษาไทย และยังได้ขอความร่วมมือจากข้าพเจ้าให้ช่วยนำไปแจกจ่ายแก่ราษฎรอีกด้วย

ครั้งสุดท้ายที่ข้าพเจ้าพบพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ก็เมื่อคราวที่ท่านเพิ่งกลับจากตรวจราชการตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในระหว่างออกตรวจราชการคราวนี้ท่านได้พบที่ดินเหมาะสำหรับการทำนาแห่งหนึ่งด้วยความยินดียิ่ง ซึ่งท่านหวังใจว่าจะชักชวนให้ราษฎรไปจับจองจนละ ๒๕ ไร่ ด้วยวิธีการปกครองแบบบิดากับบุตรเช่นนี้เอง เป็นผลให้ราษฎรได้เกิดความสนใจในการกลสิกรรมมากขึ้นในตำบลต่าง ๆ หลายแห่งของจังหวัดตรัง ทั้งนี้ใช้ท่านจะมีแต่เพียงทฤษฎีการกลสิกรรมบนแผ่นกระดาษเท่านั้นก็หาไม่ได้ ท่านเองเปิดโอกาสให้ชาวนาทั้งหลายเข้าพบร้องเรียนหรือขอคำแนะนำจากท่านได้เสมอ นอกจากนั้นในการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบ้านเมืองก็ดี ในการจัดสร้างโรงเรียนหรือตัดถนนก็ดี ท่านเป็นผู้พยายามลงมือด้วยตนเอง เพื่ออธิบายให้ราษฎรเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเหล่านี้ และยังได้ส่งข้าราชการผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่ออกไปตามท้องถิ่น เพื่ออธิบายให้ราษฎรเข้าใจเช่นเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสนใจและความร่วมมือแก่ทางการอีกแรงหนึ่งด้วย

ด้วยเหตุเหล่านี้เอง ตรังจึงเป็นจังหวัดที่ขานเนนาขึ้นตาในประเทศ เพราะมีถนนหนทางดี และการตัดถนนเหล่านี้กระทำอย่างฉลาดเฉลียว เพราะได้ทำไว้คอยตัดทางรถไฟซึ่งจัดสร้างขึ้นในภายหลัง ด้วยในระยะเดียวกันนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ยังมีศीलปนิมในการตกแต่งบริเวณและสวนดอกไม้ จิวได้จัดสร้างสถานที่สำราญรมย์เช่นนี้ขึ้น เพื่อคอยรับเสด็จเจ้านายและการไปมาของข้าราชการผู้ใหญ่อื่น ๆ เพื่อแสดงความอารีอารอบของท่าน

ครั้งสุดท้ายที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ออกเดินทางจากจังหวัดภูเก็ตไปตรวจราชการตามท้องถิ่นนั้น ก่อนหน้าอนิจกรรมของท่านเพียง ๒ สัปดาห์เท่านั้น บรรดาพ่อค้าข้าราชการได้ทำการบินรอนและเลี้ยงต้อนรับท่านในการเดินทางกลับอย่างใหญ่โต ซึ่งพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ซาบซึ้งมาก

ผู้กล่าวสุนทรพจน์ทุกคนเนื่องในโอกาสนี้ ได้ยกย่องความสามารถในการปฏิบัติราชการของท่าน และแสดงความกตัญญูต่อผลงานที่ท่านได้ปฏิบัตินั้น ในการกล่าวต่อนั้น ท่านสมุหเทศาภิบาล ได้ตอบด้วยการแนะนำเยี่ยงบิดากับบุตร และกล่าวไว้สั้น ๆ ว่า ความสำเร็จของชีวิตของท่านนั้นอยู่ที่ “การทำงานหนักอย่างจริงจังและพยายามอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะกระทำกิจการใด ๆ ถ้าเรื่งด้วยความร่วมมือร่วมใจ” เสมือนหนึ่งว่าคำปราศรัยของท่านครั้งนั้นเป็นการกล่าวครั้งสุดท้ายต่อบรรดาข้าราชการซึ่งอยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านได้รับโอวาท

ทั้งโดยส่วนตัวและทางราชการก็ดี พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีจะเป็นผู้ไม่เคยหาความผิดเลยก็หาไม่ เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ผู้มีศรัทธาในสิ่งที่ตนปฏิบัติและมีเจตนารมณ์ในการปฏิบัติสิ่งนั้นก็ย่อมจะต้องผิดพลาดบ้าง เป็นความจริง บางครั้งพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จะถูกตำหนิอย่างมาก ซึ่งอาจจะเป็นด้วยเหตุผลที่ว่า ถึงแม้ท่านจะมุ่งหน้าปฏิบัติราชการอย่างห้าวหาญและตั้งอกตั้งใจก็จริง แต่ท่านจะไม่อ่อนโยนในการปฏิบัติเช่นนั้นไปได้ แต่ก็ก็เป็นความจริงอีกเหมือนกันที่ว่าผู้ตำหนิตติเตียนท่านก็พยายามที่จะคอยจับผิดอยู่เสมอจนมองข้ามความดีของท่านไปหมด เป็นที่น่าเสียดายที่ผู้คอยจับผิดพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ มีมาก ส่วนผู้ที่เห็นคุณค่าความดีของท่านมีน้อย ข้าพเจ้าเองเห็นว่าการตำหนิตติเตียนกันด้วยความเที่ยงธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควร แต่กระนั้นก็มีสุภาษิตอยู่บทหนึ่งที่ว่า “คนเราควรมีส่วนไว้สักแห่งหนึ่ง เพื่อนำความชั่วของเพื่อนไปฝังไว้” ด้วยสุภาษิตบทนี้ ข้าพเจ้าขอจบชีวิตประวัติพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีแต่เพียงเท่านี้

ลงนาม จิว ยิน บ. ดันแล!

จังหวัดตรัง ประเทศไทย

วันเสาร์ที่ ๑๔ เมษายน ค.ศ. ๑๙๑๓

หนังสือแสดงความเสียใจ

และข้อความจากหนังสือพิมพ์

เนื่องจากอนิจกรรม ของ

พระตำหนักประโคนชัยมหารัชมังคลาจารย์

ขุนเสนาณรงค์ศักดิ์ (พิตร์ ณ นคร)

รวบรวมต้นฉบับภาษาอังกฤษ □ □

(ลาภ ณ นคร แปลและเรียบเรียง)

ข่าวราชสำนัก

สวนดุสิต

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๐ เมษายน

เมื่อคืนนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบด้วยความเศร้าสลดพระราชหฤทัยอย่างสุดซึ้ง
ซึ่งข่าวอนิจกรรมของพระยาธรรมาธิบดีฯ สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต สุขภาพของท่านสมุห
เทศาภิบาลได้เป็นที่น่ากังวลมาเป็นเวลานานแล้วและท่านได้ถึงอนิจกรรม ณ บ้านพักของท่านในเมือง
ป็นัง ท่านผู้พลัดถิ่นเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย โดยเฉพาะในฐานะเป็นข้าราชการเท่านั้น
แต่ยังทรงโปรดปรานในฐานะเป็นพระราชสหายด้วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราช
โอรสไปแสดงความเศร้าสลดพระราชหฤทัยต่อหลวงบริรักษ์ บุตรหัวบ่ของผู้พลัดถิ่นแล้ว

ต่อไปในคถุพระราชมโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

หลวงบริรักษ์

บ้านจักรพิน บินัง

รู้สึกเศร้าสลดใจอย่างยิ่งในการอนิจกรรมของบิดาของเจ้า ซึ่งเราเห็นชอบอย่างสูง
ทั้งในฐานะเป็นข้าราชการและเพื่อน ทั้งนี้เป็นการสูญเสียของตัวเราเอง
ด้วย ขอได้รับความเศร้าสลดใจอภัยรักมากจากเรา

(พระปรมาภิไธย) วชิราวุธ

(หลวงบริรักษ์ . เคียงนี้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาธรรมาธิบดี)

พระโอรสจากสมเด็จพระราชินีนาถ

หลวงบริรักษ์

บ้านจักรพงษ์ มินา

ฉันได้ทราบข่าวด้วยความเสียใจอย่างยิ่งในอนิจกรรมของบิดาที่รักของเรก ซึ่งเป็นการสูญเสียข้าราชการของบ้านเมืองอย่างไม้อาจหาตัวแทนได้ ทั้งเป็นการสูญเสียนักบริหารผู้สามารถและผู้เป็นมิตรมาเป็นเวลานานชั่วชีวิตหนึ่ง ความสนทนากับบิดาของเรกบ่มทำให้ฉันพลอยเห็นอกเห็นใจครอบครัวของเรกด้วย ซึ่งขอได้รับความเสียใจอย่างแท้จริงจากฉัน

(ลงพระนาม) ดำรง

พระราชมโหรเลขจากสมเด็จพระราชินี

โดยผ่านราชเลขาการ

สมเด็จพระราชินีได้รับสั่งให้ข้าพเจ้าส่งพระราชมโหรเลขแสดงความเศร้าสลด พระราชหฤทัยในนามพระองค์ท่าน ในมรณกรรมของบิดาท่าน และขอได้รับความเสียพระราชมหฤทัยต่อครอบครัวของท่านด้วย

พระโหรเลขจากกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ

ตามโหรเลขติดต่อระหว่าง นาย เอ.ดี. นิเวรอนเนอร์ กงสุลไทยประจำเมืองซิงกักรมพระยาเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศโปรดให้แจ้งว่า "การสูญเสียอย่างไม้อควรแก่กาลเวลาของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ทำให้เราขาดมิตรผู้สามารถและขาดประโยชน์แก่บ้านเมืองไปผู้หนึ่ง ฉันมีความเสียใจเป็นอย่างมาก และได้ฝากผ้าไตร ๕ ชุด มาที่หลวงสุนทรโกษา (เดี๋ยวนี้เป็นพระยาประติพัทธภูบาล) ซึ่งได้เดินทางจากกรุงเทพ ฯ มาร่วมงานศพของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ด้วยแล้ว ขอได้โปรดแจ้งให้หลวงบริรักษ์ บุตรของข้าพเจ้ารับทราบว่า ฉันมีความเศร้าสลดในการสูญเสียครั้งนี้อย่างมาก"

หมายเหตุ นอกจากนี้ยังได้รับสำเนาแสดงความเสียใจจากบุคคลสำคัญต่าง ๆ อีกมาก เช่นจาก
สุลต่านแห่งเกดดาห์ จากนายแมกซ์เวลล์ ที่ปรึกษาอังกฤษ จากสถานทูต
อังกฤษฝรั่งเศส และญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ ฯ

คำไว้อาลัยของ “แอน โอลด์ เรลิเด็นท์”

อนิจกรรมของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ในวันอายุ
๕๗ ปี ทำให้ระลึกถึงเหตุการณ์เมื่อ ๕๐ ปีก่อน คือเมื่อสมัยที่บิดาของผู้ล่วงลับหรือพระยาระนอง
(ค้อยูเจียง ณ ระนอง) ได้เปิดท่าเหมืองแร่ขึ้นที่จังหวัดนั้น โดยได้รับสัมปทานจากรัฐบาล ในครั้ง
นั้นการเดินทางในบริเวณหมู่เกาะใกล้เคียงกับจังหวัดระนองเป็นการลำบากมาก เพราะต้องใช้เรือใบ
ผ่านเกาะเล็กเกาะน้อยต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ซ่อนสมุสของพวกโจรสลัด ซึ่งใช้เรือเป็นพาหนะคอยสะกด
ปล้นสดมภ์อยู่เนื่อง ๆ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดระนองได้พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะปราบ
ปรามโจรสลัดเหล่านั้นให้ราบคาบ แต่ไม่ได้รับความสะดวกเพียงพอเพราะขาดเรือกลไฟ

ภัยจากโจรสลัดคงทวีขึ้นจนรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรได้จัดส่งเรือรบหลวงสแปร์โรว์ฮ็อก
มาช่วยทำการปราบปราม ผู้บังคับการเรือนี้ได้ติดต่อกับผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง และได้รับความ
ร่วมมือช่วยเหลือจากท่าน เช่น การจัดหาเรือและพลประจำเรือเพื่อใช้ในการปราบปรามเรือของ
โจรสลัด จนได้รับผลเป็นอย่างดี หลังจากนั้นผู้บังคับการเรือสแปร์โรว์ฮ็อกได้ทำรายงานเสนอเรื่อง
ราวต่อรัฐบาลสหราชอาณาจักร ในการที่พระยาระนองให้การช่วยเหลือปราบปราม ซึ่งหาไม่ก็จะต้องลำบาก
และสิ้นเปลืองกว่านี้หลายเท่า ต่อจากนั้นรัฐบาลมลายูจึงได้มีหนังสือมาขอบคุณพระยาระนอง ซึ่ง
ผู้เขียนเชื่อว่าครอบครัวของพระยาระนอง (ค้อยูเจียง ณ ระนอง) ผู้ล่วงลับได้รักษาเอกสารนั้นไว้

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นบุตรคนสุดท้ายของพระยาระนอง
และเป็นผู้ที่บิการักใคร่ที่สุด ดังจะเห็นได้ว่าเป็นผู้ติดตามบิดาอย่างใกล้ชิดเสมอ เช่นเมื่อคราว
เดินทางไปประเทศจีนและประเทศอื่น ๆ อันเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ
ขาดการเล่าเรียนในโรงเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งท่านเองมีความเสียตายเป็นอันมาก แต่อย่างไรก็ดี
พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ก็สามารถเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้ โดยการจดจำจากการสนทนาในระหว่าง

โดยสารเรือบริษัทอินเดีย ซึ่งทำการติดต่อค้าขายกับจังหวัดตะวันตกของประเทศไทยสมัยนั้น ท่านก็ไม่มีเวลาที่จะเรียนภาษาใดมากพอ แต่ภาษาเท่าที่ท่านรู้อยู่แล้วก็สามารถปฏิบัติราชการไปได้เป็นอย่างดี ท่านได้จ้างเลขานุการไว้คนหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่โต้ตอบภาษาไทยและติดต่อภาษาอังกฤษเล็กน้อย ๆ ด้วยเหตุเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าท่านผู้ล่วงลับไปแล้วมีความปรีชาสามารถอย่างไรบ้างในสมัยนั้น

ข้าพเจ้าได้ทราบด้วยความเศร้าสลดอย่างยิ่งว่า ผนฯ ทนพิษบาดแผลซึ่งได้ถูกทำร้ายเมื่อ ๖ อาทิตย์มาแล้วนั้นไม่ได้ และได้ถึงแก่อนิจกรรมเสียแล้ว

โอกาสที่ข้าพเจ้าจะเดินทางกลับประเทศออสเตรเลีย ข้าพเจ้าขอจารึกคำไว้อาลัยต่อบุรุษผู้สำคัญยิ่งซึ่งได้ล่วงลับไปที่ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นผู้นิเทศในตระกูลสามัญ และถึงแม้จะได้รับการศึกษาเพียงเล็กน้อย ก็สามารถไต่ขั้นไปสู่ตำแหน่งอันสูงสุดเท่าที่ผู้ที่เป็นคนในตระกูลสามัญจะพึงสามารถทำได้ โดยอาศัยบุคลิกลักษณะพิเศษ จนกระทั่งเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป และเป็นแม่โปรดปรานไว้วางพระราชหฤทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ท่านผู้ล่วงลับเป็นผู้ช่างใช้ความคิด มีอำนาจจิตอย่างแรงและไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการปฏิบัติงานของท่าน จนกระทั่งยอมเยาะอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดาย ท่านไม่เห็นว่าการใดเป็นสิ่งที่เกินสัดกำลัง ถ้าหากสิ่งนั้นอยู่ในอำนาจของท่านที่จะปฏิบัติให้ลุล่วงไปได้ และด้วยอำนาจจิตความเด็ดเดี่ยวของท่าน ก็สามารถทำให้เกิดผลสำเร็จแก่งานได้ ซึ่งอาจจะล้มเหลวถ้าหากคนอื่นเป็นผู้ทำ

อย่างไรก็ดีพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๑ เป็นบุรุษเหมือนเพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งจะเป็นผู้ทำอะไรถูกต้องเสมอไปมิได้ แต่กระนั้นคุณความดีของท่านย่อมแลเห็นประจักษ์แก่ตาเราทั่วไป สิ่งที่ท่านได้สร้างไว้ เช่น ถนนหนทาง สะพาน โรงพยาบาล โรงเรียน และกิจการสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งเป็นประจักษ์พยานอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ท่านเคยปกครองมานั้น จะเป็นอนุสาวรีย์คุณงามความดีและความสามารถของท่านไม่ลบเลือน การสูญเสียพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๑ ย่อมจะขาดคนแทนท่านได้ไม่ใช่นัก

อนิจกรรมของท่านสมุหเทศาภิบาล รัฐบาลไทยได้สูญเสียผู้บริหารที่สามารถไปผู้หนึ่ง สำหรับชาวยุโรปที่มีอาชีพอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศไทยก็ได้ขาดที่ปรึกษาไปผู้หนึ่ง และสำหรับบุคคลอื่นอีกหลายคน รวมทั้งตัวข้าพเจ้าเอง ได้ขาดมิตรที่ดีและเป็นผู้ที่ไว้วางใจได้ไปผู้หนึ่งด้วย

ข้อความจากหนังสือพิมพ์ "สเตรทส์ไทม์"

วันที่ ๑๑ เมษายน ค.ศ. ๑๙๑๓

อนิจกรรมของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ซึ่งชาวเมืองบั้นรักกันดี ในนามขิมปี นั้น ทำให้บุคคลสำคัญที่สุดผู้หนึ่งขาดหายไปจากภาคตะวันตกและรัฐมลายูของประเทศไทย ท่านเป็นผู้ที่สามารถอย่างพิเศษ เพราะถึงแม้ว่าจะได้รับการศึกษาอย่างไม่บริบูรณ์ ก็มีความหมั่นเพียรไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการทำงานหนัก และมีลักษณะเป็นนักบริหารโดยธรรมชาติ เป็นการชดเชยแก่การศึกษาของท่านได้ ในฐานะสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ท่านรู้เรื่องราวของมณฑลนั้นและสามารถจำได้อย่างชัดเจน ในระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งนั้นหลายปี ได้ทำความเจริญรุ่งเรืองมาให้มณฑลนั้นในกิจการค้าต่าง ๆ หลายสถาน ท่านรับราชการอย่างสามารถและซื่อสัตย์สุจริตตลอด ๒ รัชสมัย และได้รับความไว้วางใจทั้งจากราชสำนักและผู้บังคับบัญชาของท่าน

การที่สมุหเทศาภิบาลคนใดที่จะมาสืบตำแหน่งแทนท่านต่อไป ในอนาคตจะมีอำนาจและอิทธิพลเท่าเทียมพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖ นั้นคงเป็นการยาก ยิ่งกว่านั้นผู้ที่มาสืบแทนตำแหน่ง ก็จะไม่อาจยึดบังเหียนการปกครองบ้านเมือง อันเป็นหัวใจสำคัญในการติดต่อกับกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ไว้ให้ได้เหมือนเดิม บางคราวกิจการต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖ จะต้องปฏิบัติไปนั้น ท่านต้องใช้ความเด็ดเดี่ยวเพื่อรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดิน จนเป็นเหตุให้ผู้หวังลดหย่อนผ่อนผันจากท่านตลอดจนผู้ที่หวังค้ากำไรอื่น ๆ พากันตำหนิติเตียนนโยบายของท่าน แต่อย่างไรก็ดี ความปรีชาสามารถของท่านในฐานะที่เป็นนักบริหารนั้นไม่เคยมีใครสงสัย ทั้งชาวยุโรป ชาวจีนและไทยต่างมีความรักใคร่นับถือพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๖

“หวั่นๆ” และนั่น... อนิจกรรมของท่านจึงย่อมเป็นการเสวรสลท้ห้ไ้เมื่อวันนั้นและมณฑลเกิดเหตุ
ฐานะที่เป็นท้องถิ่นซึ่งท่านได้นำความเจริญมาให้... จนตอ้กันว่ามณฑลซึ่งเจริญรุ่งเรืองที่สุดใน
ประเทศไทย



รายละเอียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ตรัง

ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งจากเขตประจำเมืองตรัง ได้รายงานเหตุการณ์
ลอบยิง เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ดังต่อไปนี้

“ประมาณเที่ยงวันเมื่อวานนี้ (วันที่ ๕ กุมภาพันธ์) พระยารัษฎานุประดิษฐ์-
มหารัษฎา (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) สมุหนเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ได้เดินทางจากจังหวัดสตูลมาถึง
ตรังโดยเรือ “ดำรงรัตน์” ของทางราชการ ในการนี้ได้มีข้าราชการไปคอยรับอยู่ ณ ท่าเรือ
ตามที่ได้เคยกระทำกันมา และในบรรดาผู้ที่ไปคอยรับมี พระสกลสถานพิทักษ์ (ค้อยเกียด)
ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง หลวงชำนาญ (ผู้พิพากษา) ขุนประพิพัช (คลังจังหวัด)
นอกจากนี้ยังมี หมอจันทร์ บุรุษพยาบาลร่วมอยู่ด้วยคนหนึ่ง”

“ในขณะที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้ขึ้นจากเรือนั้น มีลักษณะเป็นกลาง
ประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในชั่วอึดใจต่อมาได้ยืนยันให้
เห็นว่าเป็นความจริง ทั้งนี้ เมื่อท่านได้ลงเหยียบพื้นดินที่ท่าเรือ ท่านได้ออกปากกับ
ข้าราชการที่มาคอยรับว่า รู้สึกใจคอไม่สบายมาตลอดวัน”

“เมื่อได้หักท่ายปราศรัยกับผู้ที่มาคอยรับเสร็จแล้ว พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จึงเดิน
ไปตามท่าเรือ โดยมีผู้ว่าราชการและคนอื่นๆ ติดตามต่อมาเป็นลำดับชั้น หมอจันทร์ได้เดินล่วงหน้า
ไปก่อน ครั้นพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เดินนำขบวนมา จึงได้หลีกออกข้างทาง แต่ในขณะที่
หมอจันทร์ทำท่าประหนึ่งจะพนมมือไหว้นั้น ได้ลั่นไกปืนยิงไปที่บริเวณแขนจากด้านหลังของพระยา-
รัษฎานุประดิษฐ์ฯ”

“ท่านได้ยกมือข้างที่ไม่ได้รับบาดเจ็บขึ้นโบกและร้องบอกหมอจันทร์ให้หยุดยิง ด้วยกลัว
ว่าพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จะเป็นอันตราย... ทันใดนั้นพระสกลฯ จึงได้วิ่งเข้าไปช่วยโดยและกัน

ตัวท่านเทศา ๕ ไว้ให้พันกระสุน แต่หมอมจันทรได้ยิงเข้าเป็นนัดที่สอง ถูกขาพระสกล ๕ และนัดที่สามถูกหลัง..

“ผู้ที่อยู่ ณ ที่เกิดเหตุพากันตกตะลึงไปชั่วครู่ แต่ อาหุย พนักงานเฝ้า เป็นผู้สติ ก่อน จึงได้วิ่งไปจับตัวหมอมจันทรไว้ แต่หมอมจันทรร้องขู่ว่าจะยิงไม่ว่าใครที่จะเข้ามาจับ นอกจากตำรวจ..”

“หลังจากนั้นหมอมจันทรไปนั่งคอยเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ ณ ที่หน้าที่ทำการไปรษณีย์ ตามปกติทางการตำรวจก็มีเจ้าหน้าที่ไปคอยรับสมุหเทศาภิบาลเช่นเดียวกัน แต่วันนั้นบังเอิญไม่ได้ยินหวูดเรือ จึงมาถึงท่าเรือช้าไปหน่อย..”

“เหตุที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง นาที และไม่มีใครคาดถึงว่าจะเกิดเหตุเช่นนั้นขึ้น เพราะหมอมจันทรเองก็สนทนากับผู้ว่าราชการจังหวัดและข้าราชการอื่นๆ อย่างปกติ ในขณะที่นั่งคอยเรือและรับประทานน้ำชาที่นั่น..”

“เมื่อเกิดเหตุแล้ว ท่านสมุหเทศาภิบาลถูกนำตัวขึ้นรถกลบยี่งวนของท่าน และมีโลหิตไหลออกมาจากแผลเป็นอันมาก..”

“ส่วนผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งเข้าใจว่าจะบาดเจ็บสาหัสถึงตายนั้น เมื่อตรวจชำระบาดแผลแล้วปรากฏว่าอาการไม่สาหัส ท่านถูกนำตัวไปยังยี่งวนของสมุหเทศาภิบาล และนายแพทย์บัคเลย์ แห่งมิชชันนารีอเมริกัน ทับเที่ยง ซึ่งเป็นผู้รักษาพยาบาลพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ก็เป็นผู้รักษาพยาบาลท่านผู้ว่าราชการจังหวัดครั้งนี้..”

“ก่อนที่จะถูกจับกุม หมอมจันทรได้กินยาพิษ และกล่าวว่าตนจะตายภายใน ๖ ชั่วโมง แต่กระนั้นในขณะที่เขียนข่าวนี้ คนร้ายก็ยังไม่ได้ตายทั้งๆ ที่มีคนอยากรู้ว่าเสียกันต่าง..”

“พลเมืองตรังได้รับความเศร้าสลดเนื่องจากเหตุอันน่าสยดสยองครั้งนี้ และพากันสงสัยว่าเพราะเหตุไรทั้งสอง ตลอดทั้งญาติพี่น้องเป็นจำนวนมากของท่านทั่วกัน..”

บทความจากหนังสือพิมพ์ “บีเน็กกาเซ็ล”

ประจำวันที่ ๑๖ เมษายน ค.ศ. ๑๘๙๓

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี อดิศรสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะพิเศษสุด ความช่างสังเกต ไหวพริบ และความจดจำอย่างแม่นยำ

ข้าของท่าน เป็นคุณลักษณะที่ช่วยให้ท่านปฏิบัติราชการไปได้ด้วยดีซึ่ง ท่านมิได้รับการ
ศึกษาจากมหาวิทยาลัยใด ๆ แต่อาศัยศึกษาจากความชำนาญ และความขยันหมั่นเพียร
ของท่าน

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นผู้รู้คุณผู้ที่มีใจเอื้อเฟื้อต่อท่าน และถึงแม้ว่าท่านจะจดจำ
ศัตรูของท่านไว้อย่างแม่นยำ ท่านก็ไม่ลืมผู้เป็นมิตรเช่นกัน มีเรื่องเล่ากันว่าเมื่อหลายปีก่อน
อนิจกรรมของท่าน พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นผู้ที่ไหลปลวคราวระบมอย่างมาก แต่ไม่ยอม
รบกวนผู้ร่วมเดินทางไปตรวจราชการกับท่าน หมอตันแต่ปวิชันทน์ทวีแตรสปีดเรียนอเมริกัน
รักษาท่านจนหาย ครั้นมีโอกาสที่จะตอบแทนคุณหมอตันแต่ปในโอกาสต่อมา พระยารัษฎา-
नुประดิษฐ์ฯ ได้บริจาคเงินหนึ่งหมื่นห้าพัน เพื่อจัดสร้างโรงพยาบาลมิชชันนารีและบ้านนายแพทย์
ชั้นที่ห้าเทียบ นอกจากนั้นท่านยังส่งเสริมการประถมศึกษาซึ่งเพิ่งนำมาใช้บังคับในมณฑลของท่าน

เมื่อพูดถึงด้านถนนทางคมนาคมของมณฑลภูเก็ต นับว่ามณฑลชั้นหน้าชั้นตาที่สุดใน
ประเทศ ซึ่งเป็นผลงานของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ทั้งสิ้น ในจังหวัดตรังก็เช่นเดียวกัน ถนน
หนทางเจริญจนสามารถจะนั่งรถยนต์ไปได้เป็นระยะทางไกล ๆ หลายร้อยกิโลเมตร ท่านสมุหเทศา-
ภิบาลมีความสนใจในเรื่องคมนาคมเป็นพิเศษ และท่านภาคภูมิใจในถนนที่ท่านได้สร้างขึ้นสำเร็จ
ทั้งได้คอยควบคุมให้ดูแลรักษาดูแลให้คงคุณภาพดียิ่งเสมอ ด้วยเหตุนี้ถ้าหากพูดถึงด้านคมนาคม
ก็ต้องระลึกถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ในฐานะเป็นผู้ทะนุบำรุงประเทศในด้านนี้และ
ด้านอื่น ๆ อย่างไม่เห็นแก่เห็นดเห็นน้อยเป็นเวลาหลายปี

สิ่งตอบแทนคุณความดีของท่าน จะเห็นได้จากการที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้วาง
พระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก ครั้งหลังสุดได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยารัษฎา-
नुประดิษฐ์มหิศรภักดีให้เป็นองคมนตรีด้วยผู้หนึ่ง นอกจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราช
หฤทัยแล้ว บรรดาเสนาบดีทั้งหลายก็รู้จักชอบพอกับพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นอย่างดี

การสูญเสียพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ย่อมเป็นการสูญเสียอย่างยิ่ง
ในมณฑลภาคใต้ของประเทศไทย ขอให้เราหวังกันว่ารากฐานความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ของ
บ้านเมือง ซึ่งท่านได้วางไว้แล้วนั้น คงจะมีผู้บำรุงส่งเสริมเพื่อความวัฒนาถาวรของชนรุ่นหลังต่อไป

ข้อความจากหนังสือพิมพ์ “บางกอกใหม่”

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี กำเนิดในตระกูลซึ่งเดิมเป็นผู้ปกครองเมืองระนองเมื่อ ๕๐ ปีที่ผ่านมาแล้ว บิดาของท่านคือพระยาคำรงสุจริต มีพี่น้องรวมบิดามารดา คือ พระยาคำรงสุจริต (คณิมก้อง) ซึ่งถึงแก่กรรมไปเมื่อเร็ว ๆ ในพระยาอภัยภูเบศรภักดี (คณิมกิม) และพระยาจตุรพรหมโกสการ (คณิมเล็ก)

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๙ เข้ารับราชการครั้งแรกประมาณ ๑๖ ปีมาแล้ว โดยมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็นมหาดเล็กในวังหลวงบริรักษ์โลหวิสัย ตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองระนอง ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๘๕ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระอภัยภูเบศรภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองกระบี่ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๑๘๙๐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง และเป็นที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ครั้งหลังสุดได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมุหเทศาภิบาล อันเป็นตำแหน่งสำคัญตำแหน่งหนึ่งในวงราชการ

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๙ เป็นข้าราชการรุ่นเก่า แต่เป็นผู้มีความสามารถอย่างยิ่งยากที่จะหาคนแทนได้ นอกจากรับราชการแล้ว ยังมีผลประโยชน์ทางการค้าขายอีกมากในเมืองที่นี้ และในแหลมมลายู

ท่านสมุหเทศาภิบาลผู้นี้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดหลายประเภท ดังนี้
วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๐๘ ได้รับราชอิสริยาภรณ์ เกรียติยศนากรชั้นสาม
วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๐๘ ได้รับราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าชั้นสองพร้อมด้วย

ทานทอง

วันที่ ๒๑ กันยายน ค.ศ. ๑๘๑๐ ได้รับราชอิสริยาภรณ์ มหาจักรีบรมมกุฎไทย
วันที่ ๑๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๘๑๐ ได้รับพระราชทาน เกรียติยศนากรชั้นสามแห่ง
รัชกาลปัจจุบัน

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๑๒ ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ รัตนวราภรณ์ช้าง
เพื่อกำหนด

คำให้การของผู้ที่เห็นเหตุการณ์

นายจิตร ปรีชา เลขาการส่วนตัวของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ๔ ได้
รายงานความจริงบางประการให้ทราบตามที่ได้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง นายจิตร
ได้ให้ปากคำนี้

“ กระผมเดินตามหลังผู้ว่าราชการและท่านสมุหเทศาภิบาลประมาณ ๑๐ หลา
จึงเห็นเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นอย่าง ชัดเจน ทั้งที่ และเสร็จสิ้นไป ในเวลาไม่กี่ ชั่วโมง
เมื่อท่านสมุหเทศาภิบาลขึ้นจากเรือไฟของทางราชการ ผู้ว่าราชการและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ของจังหวัดฝักกันเดินไปต้อนรับท่าน ณ ท่าซึ่งเรือเข้าเทียบ กระผมสังเกตเห็นหมองจันทร์
ผู้จาเลยเดินตามหลังผู้ว่าราชการจังหวัดทั้งกันเพียงไม่กี่หลา เมื่อเข้าไปใกล้ตัวพระยารัษฎา-
นุประดิษฐ์ ๔ หมองจันทร์ทำท่าก้มศีรษะลงไหว้แสดงความเคารพ แต่ในขณะที่เดียวกันนั้น
ก็ได้ยินเสียงปืนกนกชน จึงเชื่อว่าหมองจันทร์ถือปืนอยู่แต่เอาหมวกเก็บของตนปิดไว้ จึง
ไม่มีใครสามารถจับปืนได้ว่าหมองจันทร์มีเจตนาร้าย ”

เมื่อวันนั้นครั้งแรก ท่านสมุหเทศาภิบาลเกลี้ยกล่อมกลับมามองเสียงปืนนั้น
และหมองจันทร์ก็ยิงเข้าเป็นนัดที่สองพร้อม ๆ กัน กระสุนถูกที่หลังและที่แขนของท่าน เมื่อ
ท่านสมุหเทศาภิบาลล้มลง ผู้ว่าราชการซึ่งตามหลังอยู่ตรงเข้าช่วย หมองจันทร์จึงถ่มปืน
ยิงผู้ว่าราชการอีกนัดหนึ่งถูกขาและตัว และในขณะที่ข้าราชการอื่น ๆ วิ่งเข้าช่วย
กันร้ายยกปืนยิงจะยิงท่านสมุหเทศาภิบาลอีกเป็นครั้งที่สามแต่ไม่ได้ผล

“ หมองจันทร์ถูกจับกุมโดยไม่ก่อสู้อะไร และยอมไปสถานีตำรวจโดยที่ แท้ที่
กระผมทราบหมองจันทร์ได้กล่าวอะไร ”

จำเลยถูกนำตัวขึ้นศาลในฐานะจำคุกตาย และปรากฏว่ามีความผิดตาม
ฟ้องถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต แต่ต้องรอรับพระบรมราชานุญาตเสียก่อน

พิธีแห่ศพพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี
ในเมือง ปีนี้

ขุนเสนาขุนวงศ์ภักดี (พิตร ณ นคร)
รวบรวมต้นฉบับจากหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ
(ลาภ ณ นคร แปลและเรียบเรียง)

ข้อความจากหนังสือพิมพ์ “ขันทกาเช็ด”

ประจำวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๙๑๓

เมื่อเช้านั้น ได้ทำพิธีเคลื่อนศพพระยารัษฎานุประดิษฐ์
มหิศรภักดีออกจากบ้าน “จักรพงษ์” ถนนนอแรม เพื่อนำไป
ลงเรือ “อัลมา” ซึ่งจะนำศพไปเข้าสู่พิธีฝัง ณ “เมืองระนอง”
พิธีแห่ศพนั้นกระทำอย่างสมเกียรติ และตำแหน่งของท่านผู้ล่วงลับทุก
ประการ ขบวนแห่นั้นเป็นขบวนที่งดงามใหญ่โตที่สุดเท่าที่ได้
ปรากฏในเมืองปีนี้ในกาลก่อน และเป็นเหตุตื้นตาตื่นใจของชนชาติ
ต่าง ๆ ขบวนแห่ออกจากบ้าน “จักรพงษ์” เวลาสิบนาฬิกาค่ำ
และออกเดินเวียนไปตามถนนต่าง ๆ ไปออกจุดหมายปลายทางที่ทำ
“ส้วมแท่นแอม” ในตอนบ่าย มีประชาชนไปคอยดูขบวนสอง
ข้างทางที่ผ่านไป

ในด้านความสวยงาม แม้ขบวนแห่ศพพระยารัษฎานุ
ประดิษฐ์ ๖ วิจิตรพิสดารเต็มไปด้วยธงทิวอักษรจีนสีต่าง ๆ ตามศพ
พร้อมทั้งเครื่องตกแต่งอื่น ๆ ตามประเพณีจีน มีแตรวงและ
ดนตรีจีนบริบูรณ์

ตัวหีบศพ ซึ่งทำด้วยไม้ขนาดใหญ่ นั้น
ใช้ผ้าสลักสีคลุมจนมองไม่เห็นตัวหีบ และ
ต้องใช้คนหามประมาณ ๕๐ คน ผู้ที่ติดตาม
ศพติดไปได้แก่คณะผู้แทนไทยซึ่งรัฐบาลจัด
ส่งไปร่วมพิธี แต่งกายไว้ทุกข์ขลิบลีทอง
และมีผู้ออกหน้าเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และ
เหรียญตราต่างๆ ของผู้ล่วงลับ รวมทั้ง
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ซึ่งเพิ่งได้รับครั้งหลัง
สุด คือ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มอง
เห็นเด่น ถัดมามีหญิงจีนแต่งกายไว้ทุกข์
ด้วยผ้ากระสอบ และมีเด็กขี้น้ำตามมาอีก
หมู่หนึ่ง

เมื่อขบวนแห่ศพมาถึงท่า "สวีทเต็น-
แฮม" บกคลุ่มซึ่งรวมอยู่ในหมู่ผู้คอยรับ
ขบวนนี้ นายดับบลิว อีแวนส์ ที่ปรึกษา
เมืองบ๊อง นาย เอ. ดี. นิวบรอนเนอร์,

นาย เอ. ฮัตเตินบัค, ดร. อเวทูน, นาย
แอมโปรส, ร้อยเอกริง, นาย อาร์. เอน.
กิววิน และคนอื่นๆ อีกมากมาย พันตรี
บาลี เคอร์ ฮาเมล ผู้บังคับการตำรวจ มา
เป็นผู้ควบคุมให้ความสะดวกทางด้านการจราจรด้วย
ตนเอง

ข้อความจากหนังสือพิมพ์ "สเตรทเอ็กส์"
ประจำวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๓
... ณ ท่าเรือ ทหารจากเรือรบหลวง
"คลีโอ" ภายใต้บังคับบัญชาของ นาย
เรือเอกบัสริส เข้าแถวเป็นกองเกียรติยศรับอยู่
ร่วม ๒๐ คน เมื่อศพมาถึง กองเกียรติยศก็
ทำความเคารพวันทยวุธ ครั้นศพเคลื่อนผ่าน
กองเกียรติยศไปลงเรือ ทหารก็เป่าแตรลาสโฟสต์
(แตรสงบเสียง)

ผู้ที่เดินตามศพมี พระยานกั้วโกรพ

ผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ หลวงชินคชบรรหารรักษาการจังหวัดพังงา ขุนอาจธำรงการ
อัยการจังหวัดสตูล นายเชื้อ ศึกษาธิการจังหวัดตรัง นายชัย ศึกษาธิการจังหวัดพังงา
นายเพิ่ม นายอำเภอเมืองภูเก็ต

เรือรบหลวง "คลีโอ" ยังสละค่านับศพเมื่อมาถึงท่าเรือรวม๑๗นัด นอกจากนั้นเพื่อ
แสดงความเคารพ เรือเดินสมุทรชื่อ "โซนา" และ "ลาม่า" ของ บริษัทพีแอนด์โอ
ตลอดทั้งเรือส่วนมากซึ่งจอดอยู่หน้าท่าเรือบ้าง และบริษัทห้างร้านต่างๆ ในบริเวณนั้น พวกคนลค
รกรุงรังเส้าไว้อาลัยให้ด้วย

เมื่อนำศพขึ้นดั่งที่เรือ "อัลมา" เรียบร้อยแล้ว ไม่ช้าเรือก็ออกจากท่า นำศพไป
เมืองระนอง โดยมี เรือกลาง ของไทยติดตามเป็นเกียรติยศไปด้วย

ในบรรดาเจ้าทุกข์ศพคนสำคัญมี คอยูใจ ณ ระนอง (บุตร) คอยูเลียง
ณ ระนอง (บุตร) เลียง เข็งซิม ณ ระนอง (ภรรยา) ธิดาอีก ๔ คน และหลานชาย
อีก ๑

การฌาปนกิจที่เมืองระนอง

การฌาปนกิจศพพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต กระทำ
กันเป็นเวลารวม ๓ วัน ในการนี้ได้จัดสร้างเมรุขึ้นเป็นพิเศษที่เมืองระนอง ซึ่งเป็นที่ตั้งศพจนกว่า
จะถึงกำหนดนำไปทำพิธีฝัง ณ สุสานตระกูล "ณ ระนอง" สุสานนี้เป็นที่ดินพระราชทาน
ขนาดประมาณ ๕๐๐ ไร่เศษ เมื่อได้เวลากำทำพิธีฝังศพพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เคียงข้างซ้ายศพ
ของผู้เป็นบิดา

พิธีฌาปนกิจนี้ รัฐบาลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายและอำนวยความสะดวกให้กระทำอย่างสมเกียรติ ค่า
ใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงินเกือบแปดหมื่นบาท ชาวยุโรปผู้มาร่วมพิธี มี นายเฮ็นสก็อต ผู้ช่วย
ข้าหลวงแห่งประเทศพม่า นายพิตสมอริส และ นายแย็คส์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชชนนี และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
ทรงมีพระบรมราชโองการและรับสั่งให้ผู้แทนพระองค์มาร่วมพิธีด้วย. Δ

จังหวัดตรัง

๒ ๕ ๑ ๐

ร.ต.ท. ระดม มหาสารานนท์
ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง

ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

ประวัติศาสตร์

จังหวัดตรังเป็นจังหวัดหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตก ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง จึงไม่มีประวัติในสมัยโบราณก่อนหน้านั้นและเข้าใจว่าในแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถกรุงศรีอยุธยาอันเมืองตรังยังไม่มี เพราะในพระธรรมนุกุลอ้างถึงหัวเมืองฝ่ายใต้มีเพียง นครศรีธรรมราช พัทลุง ไชยา ชุมพร เพชรบุรี กุย ปราณ คลองวาฬ บางตะพาน ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า ตะนาวศรี มะริด หะวาย และสามโคก ดังนั้น เมืองตรังแต่เดิมมาจะเป็นเพียงเส้นทางให้ชาวมลายูแลมประเทศเดินทางผ่านไปยังเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองพัทลุงเท่านั้น ต่อมาเมื่อผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่มากขึ้นก็บังเกิดเป็นเมืองในตอนหลัง

เท่าที่พบหลักฐานความเป็นมาของจังหวัดตรัง เริ่มแรกได้จากศิลาจารึกหัววัดเสมามือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีว่า เมืองตรังเดิมเป็นหัวเมืองขึ้นต่อเมืองนครศรีธรรมราช สมัยนั้นเมืองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองมาก มีหัวเมืองต่าง ๆ อยู่ในความปกครองถึง ๑๒ หัวเมืองด้วยกัน ได้กำหนดให้รูปสัตว์เป็นนามและเป็นตราประจำเมืองเรียกว่า การปกครองแบบ ๑๒ นักษัตร เมืองตรังสมัยนั้นใช้ตราว่า (ปัมมะเมีย) เป็นตราประจำเมือง แต่คำว่า “ตรัง” มีความหมายตามปทานุกรมแปลว่า “คลื่น” ตามภาษามลายู แปลว่า “รุ่งอรุณ” ฉะนั้น คำว่าตรังนี้อาจจะมีความหมายจากศัพท์มาพบเมืองครั้งแรก โดยเรือถูกคลื่นซัดมาที่อ่าวตรัง หรืออีกนัยหนึ่งมาพบเมืองในตอนย่ำรุ่ง หรือรุ่งอรุณก็ได้ ทั้งนี้เป็นแต่เพียงสันนิษฐานกันเท่านั้น ไม่มีหลักฐานอันใดยืนยัน

เมืองศรีงเท่าที่ทราบจากหลักฐานทำเนียบเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๕ ครั้งสมัยรัชการที่ ๒ ว่าตั้งพระยาบริรักษ์เบศร์ (น้อย) เป็นพระยานครศรีธรรมราชสืบแทนเจ้าพระยานคร (พัฒน์) และตั้งหลวงอุไทยราชธานีเป็นผู้พยาบาลเมืองศรีงเท่า หลวงอุไทยราชธานีเป็นบุตรเจ้าพระยา (น้อย) อนึ่งในปี พ.ศ. ๒๓๕๕ ปรากฏจากทำเนียบกรมการเมืองศรีงเท่าว่า หลวงอุไทยราชธานีได้เป็นพระยาอุไทยราชธานี และมีตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการเมืองศรีงเท่าโดยสมบูรณ์ ตัวเมืองศรีงเท่าพระยาอุไทยราชธานีเป็นผู้สร้างหลักเมืองขึ้นที่บ้านควนธานี ตำบลควนธานี อำเภอกันตัง ห่างจากตัวจังหวัดปัจจุบัน ๘ กิโลเมตร

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองภาคใต้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ เห็นว่าเมืองศรีงเท่าทรุดโทรมมาก จึงแต่งตั้งให้พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองศรีงเท่า ในระยะนั้นอำเภอกันตังเป็นท่าเรือที่มีเรือต่างประเทศเข้ามามาก พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ประสงค์จะปรับปรุงเมืองศรีงเท่าให้เป็นเมืองท่าเรือที่สำคัญของภาคตะวันตก จึงได้ย้ายเมืองศรีงเท่าจากบ้านควนธานีมาตั้งที่อำเภอกันตังปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ท่านผู้นี้ได้วางมาตรฐานความเจริญให้เมืองศรีงเท่ามากมาย เช่น ตัดถนนเชื่อมอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ถนนที่หายากที่สุด คือถนนบนเขาพบผ้าทางไปจังหวัดพัทลุง ท่านได้จัดทำจนสำเร็จใช้ได้มาถึงทุกวันนี้ ได้จัดวางผังเมืองใหม่ สร้างท่าเรือกันตัง นำพันธุ์ยางพาราจากมลายูมาปลูก เปิดทำการค้ากับต่างประเทศ ได้พยายามนำแบบฉบับการปกครองของต่างประเทศ ทั้งฝรั่ง จีน และมลายู มาใช้ผสมกับของไทย ดำเนินการพัฒนาบ้านเมืองให้ก้าวหน้าด้วยวิธีการแปลกๆ โดยมีหลักการที่จะจับมือให้ราษฎรทำมาหากินโดยใช้พระคุณเป็นที่ตั้ง นับว่าได้วางรากฐานการส่งเสริมอาชีพของราษฎรในจังหวัดขึ้นเป็นครั้งแรก ชาวจังหวัดศรีงเท่าได้ระลึกถึงพระคุณของท่าน ดังนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงได้ร่วมทุนกันสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นไว้ และจัดงานฉลองในวันที่ ๑๐ เมษายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถึงอนิจกรรมของท่านทุกปีตลอดมา

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสจังหวัดศรีงเท่า ขณะนั้นอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทรงพระราชดำริว่าควรตั้งเมืองที่อำเภอ

กันตั้งไม่ปลงศกัยจากอรัราชศัตรู ประกอบกับอหิวาตกโรคกำลังระบาด อำเภอกันตั้งเป็นหลุมมาก
ขยายเมืองต่อไปลำบาก ทรงเห็นว่า ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง (เดิมชื่อว่าอำเภอบางรัก)
เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งเมือง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองจากอำเภอกันตั้ง มา
ตั้งอยู่ที่ตำบลทับเที่ยง ซึ่งเป็นที่ตั้งจังหวัดตรังปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๘ มาจนถึง
ทุกวันนี้

ภูมิศาสตร์

จังหวัดตรังมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๔,๕๗๘ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางตอน
ใต้ของประเทศไทย มีพรมแดนทางบกติดต่อกับประเทศพม่าประมาณเส้นรุ้งที่ ๗ องศา ๓๕ ลิปดาเหนือ
เส้นแวงที่ ๙๔ องศา ๓๒ ลิปดาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ ๔๔๔ กิโลเมตร
และโดยทางถนนรถยนต์ ๑,๑๕๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศใต้	ติดต่อกับมหาสมุทรอินเดีย และกัังอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	มีเทือกเขาบรรทัดติดต่อกับเขตจังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับมหาสมุทรอินเดีย และอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

การปกครอง

จังหวัดนี้แบ่งการปกครองออกเป็น ๖ อำเภอ ๔๐ ตำบล ๔๑๘ หมู่บ้าน

๑. อำเภอเมืองตรัง มีเนื้อที่ประมาณ ๗๕๐ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครอง
ออกเป็น ๒๒ ตำบล ๑๓๔ หมู่บ้าน มีเทศบาล ๑ แห่ง คือเทศบาลเมืองตรัง และสุขาภิบาล
๒ แห่ง คือสุขาภิบาลนาโยงเหนือและสุขาภิบาลคลองเต็ง

๒. อำเภอห้วยยอด มีเนื้อที่ประมาณ ๔๔๔ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครอง
ออกเป็น ๑๖ ตำบล ๔๕ หมู่บ้าน มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือสุขาภิบาลห้วยยอด

๓. อำเภอกันตั้ง มีเนื้อที่ประมาณ ๖๐๐ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครอง
ออกเป็น ๑๓ ตำบล ๕๔ หมู่บ้าน มีเทศบาล ๑ แห่ง คือเทศบาลตำบลกันตั้ง ส่วนสุขาภิบาล
ไม่มี

๔. อำเภอปะเหลียน มีเนื้อที่ประมาณ ๔๗๓ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๒ ตำบล ๔๓ หมู่บ้าน มีสุขาภิบาล ๒ แห่ง คือสุขาภิบาลท่าข้ามและสุขาภิบาลทุ่งยาว

๕. อำเภอสิเกา มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๐๗๓ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๔ ตำบล ๔๗ หมู่บ้าน มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือสุขาภิบาลสิเกา

๖. อำเภอย่านตาขาว มีเนื้อที่ประมาณ ๕๕๔ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๔ ตำบล ๔๗ หมู่บ้าน มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือสุขาภิบาลย่านตาขาว

พลเมืองทั้งจังหวัดจนถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๕ มีจำนวน ๒๕๗,๐๑๕ คน เป็นชาย ๑๕๑,๒๕๓ คน และเป็นหญิง ๑๐๕,๗๖๒ คน มีครัวเรือนทั้งหมด ๕๕,๑๐๒ ครัวเรือน

ราษฎรส่วนมากเป็นคนไทย ๙๐ % แต่มีเชื้อจีนปนประมาณ ๓๐ % นอกนั้นเป็นจีนแท้และอิสลาม ประชาชนส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ. รองลงมานับถือศาสนาอิสลาม คนไทยมีอยู่หัว ๆ ไปทุกอำเภอ ราษฎรที่นับถือศาสนาอิสลามมีมากในท้องที่อำเภอปะเหลียน ย่านตาขาว และกันตัง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามพูดภาษาไทยเป็นพื้นไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษามลายู

จิตใจของประชาชนในจังหวัดนี้ โดยทั่วไปแล้วประชาชนมีจิตใจกว้างขวางโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ ช่วยเหลือทางราชการและมีความสามัคคีกลมเกลียวช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

การปกครองท้องถิ่นของจังหวัดนี้ นอกจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตั้งแล้ว มีเทศบาล ๒ แห่ง และสุขาภิบาล ๗ แห่ง ซึ่งแต่ละแห่งมีรายได้จริงในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังนี้

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง	๓,๔๐๗,๔๕๓ บาท
๒. เทศบาลเมืองตรัง	๑๔,๒๖๐,๓๑๐ บาท
๓. เทศบาลตำบลกันตัง	๑,๔๓๕,๗๕๗ บาท
๔. สุขาภิบาลนาโยงเหนือ	๑๒๑,๗๐๑ บาท
๕. สุขาภิบาลห้วยยอด	๕๗๒,๓๖๔ บาท

๖. สุขาภิบาลท่าข้าม ๓๔๒.๕๖๐ บาท

๗. สุขาภิบาลสิเกา ๗๑.๙๓๔ บาท

๘. สุขาภิบาลย่านตาขาว ๔๔๒.๙๖๑ บาท

๙. สุขาภิบาลทุ่งยาว ๔๑.๔๐๗ บาท

๑๐. สุขาภิบาลคลองเต็ง เพิ่งจัดตั้งเมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๑๐ จึงยังไม่มีสถิติรายได้ นับได้ว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นของจังหวัดนี้มียาวยได้อยู่ในระดับสูงพอสมควร ทำให้ท้องถิ่นสามารถบูรณะสร้างความเจริญและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

การคมนาคม

จังหวัดตรังนับว่าเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งการคมนาคมสะดวก สามารถติดต่อกับ จังหวัดข้างเคียงและอำเภอต่าง ๆ ภายในจังหวัดได้อย่างสะดวก

๑. ทางรถไฟ มีทางรถไฟสายใต้จากสถานีกรุงเทพ ฯ และสถานีธนบุรี ไปถึงจังหวัด ตรังระยะทางประมาณ ๔๔๔ กิโลเมตร โดยมีทางแยกที่สถานีชุมทางทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัด นครศรีธรรมราช แล้วมีทางรถไฟสายทุ่งสง-กันตัง ผ่านท้องที่อำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง ไปสุดทางที่สถานีกันตัง อำเภอกันตัง ทางรถไฟสายนี้ได้อำนวยความสะดวกให้แก่ชาว จังหวัดตรังเป็นอย่างมาก

๒. ทางรถยนต์ มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๕ คือเส้นทางเพชรเกษม จากจังหวัด ธนบุรี ไปจนสุดชายแดนภาคใต้ของประเทศ ผ่านเขตจังหวัดกระบี่เข้าในจังหวัดตรัง ท้องที่อำเภอ สิเกา อำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง ต่อออกไปยังจังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นสายที่สำคัญที่สุด นอกจากจะมีถนนติดต่อกับจังหวัดข้างเคียงได้โดยสะดวกแล้ว ภายในจังหวัดยังมีทางหลวงแผ่นดินติดต่อ กับอำเภอต่าง ๆ ทุกอำเภอ ใช้สัญจรไปมาได้โดยสะดวกทุกฤดูกาล สามารถที่จะใช้รถยนต์ไปได้ทั่ว ทุกอำเภอในวันเดียว ระยะทางจากตัวจังหวัดถึงอำเภอต่าง ๆ มีดังนี้คือ

อำเภอกันตัง ๒๖ กิโลเมตร

อำเภอห้วยยอด ๒๔ กิโลเมตร

อำเภอสิเกา ๓๓ กิโลเมตร

อำเภอยานตาขาว

๒๔ กิโลเมตร

อำเภอปะเหลียน

๔๔ กิโลเมตร

ส่วนการคมนาคมภายในท้องที่ตำบลหมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนมากมีทางชนบทซึ่งรถยนต์สามารถเข้าถึงในฤดูแล้งเกือบทุกหมู่บ้าน สำหรับรถจักรยานยนต์หรือรถจักรยานสองล้อแล้วสามารถจะไปได้ถึงทุกหมู่บ้าน เว้นแต่หมู่บ้านที่เป็นเกาะหรืออยู่ติดชายฝั่งทะเล

๓. ทางน้ำ มีรถยนต์โดยสารจากอำเภอกันตังไปยังจังหวัดภูเก็ต ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑๐ ชั่วโมง และมีรถยนต์โดยสารจากอำเภอปะเหลียนไปยังกิ่งอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๔๔ นาที และโดยเส้นทางนี้ราษฎรทั่วกิ่งอำเภอทุ่งหว้าได้ใช้ลำเลียงข้าวสาร และเครื่องอุปโภคจากจังหวัดตรังเข้าไปในท้องที่ เพราะการติดต่อกับตัวจังหวัดสตูลโดยทางอื่นไม่มี นอกจากนั้นที่อำเภอกันตังยังมีเรือบรรทุกสินค้า และคนโดยสารไปยังเมืองบึงนึ่งประเทศมาเลเซีย และเรือสินค้าต่างประเทศเข้ามารับส่งสินค้าจากท่าเรืออำเภอกันตังอยู่เป็นประจำ

๔. ทางอากาศ มีสนามบินพาณิชย์ของกรมการบินพลเรือน ๑ แห่ง ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลโคกหล่อ อำเภอเมืองตรัง ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๔ กิโลเมตร เครื่องบินโดยสารสายการบินกรุงเทพ ฯ - สงขลา ได้แวะลงที่สนามบินแห่งนี้ โดยเปิดสนามบินแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗ ในขณะนั้นหลังจากเปิดมาได้ ๑ ปี ก็ได้ปิดสนามบินชั่วคราวเพื่อทำการซ่อมแซมกำหนดจะเปิดใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ นี้

การศึกษา ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

จังหวัดตรังมีการศึกษาแพร่หลายดีมาก เพราะประชาชนนิยมการศึกษา โดยส่งบุตรหลานเข้าเรียนอย่างทั่วถึงและเต็มใจ ผู้ที่มีทุนทรัพย์ดียังส่งไปศึกษาถึงกรุงเทพฯ และเมืองบึงนึ่งในสาขาวิชาการต่าง ๆ ได้มีผู้จบการศึกษานอคมศึกษามาประกอบอาชีพและสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมืองเป็นจำนวนมาก จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือไทยมีเพียงร้อยละ ๒๕ และนับวันแต่จะลดน้อยลงไป ในปัจจุบันทั้งจังหวัดมีโรงเรียนทั้งสิ้น ๓๐๕ โรง มีนักเรียนทั้งสิ้น ๔๒,๘๐๐ คน และครู ๑,๖๖๖ คน แยกรายละเอียดได้ดังนี้

ประเภทโรงเรียน	จำนวนโรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู
อนุบาล	๑	๒๒๗	๑๐
ประถมศึกษาตอนต้น	๒๔๓	๓๘,๒๓๔	๙๘๒
ประถมศึกษาตอนปลาย	๒๒	๒,๘๕๑	๑๒๔
มัธยมศึกษา (สายสามัญ)	๒	๘๙๕	๔๗
มัธยมศึกษา (สายอาชีพ)	๓	๖๖๗	๕๖
ราษฎร์	๓๘	๑๐,๐๒๖	๔๔๗

โรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญมีการสอนถึงชั้น ม.ศ. ๕ ทั้งแผนกศิลปะและวิทยาศาสตร์ สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้นมีอุปสรรคอยู่บ้าง เพราะมีโรงเรียนหลายแห่งที่มีอาคารเรียนไม่พอกับจำนวนนักเรียน บางโรงเรียนต้องอาศัยศาลาวัดและมีสภาพชำรุดทรุดโทรม แม้จะมีประชาชนในท้องถิ่นช่วยกันเสียสละกำลังทรัพย์และแรงงานช่วยในการก่อสร้างซ่อมแซมก็ยังไม่เพียงพอ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรประจำปี พอแก้ปัญหาไปได้เพียงเล็กน้อย นอกจากนั้นตามสภาพที่เป็นจริง ครูโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้น ๑ คน ต้องสอนนักเรียนเกินกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นภาระที่หนักมาก อีกทั้งครูเป็นจำนวนมากไม่มีบ้านพักใกล้โรงเรียนต้องเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนด้วยรถประจำทางบ้าง รถจักรยานยนต์บ้าง ทำให้การสอนไม่สะดวกได้ผลเต็มที่

การศาสนาของจังหวัดนี้ไม่ค่อยเป็นปึกแผ่น เพราะประชาชนส่วนมากที่เป็นคนไทยแท้มีน้อย โดยเฉพาะคนไทยพื้นเมืองส่วนมากมีเลือดผสมกับจีน ขนบธรรมเนียมส่วนมากเอาของจีนมาใช้ เช่น การไหว้เจ้า กินเจ เหล้า เป็นต้น ทั้งเป็นเมืองที่ต้งใหม่มีวัดพุทธน้อย ไม่มีวัดเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นสภาพของวัดจึงยังไม่เจริญเท่าจังหวัดใกล้เคียง สถานที่บำเพ็ญศาสนกิจของศาสนาต่าง ๆ แยกได้ดังนี้

วัดพุทธ	๑๐๖ วัด
สุเหร่า — มัสยิด	๒๔ แห่ง
โบสถ์คริสต์จักร	๕ แห่ง
ศาลเจ้า — โรงเจ	๑๙ แห่ง

เนื่องด้วยราษฎรในจังหวัดนี้มีเลือดไทยผสมกันเป็นส่วนใหญ่ ชนธรรมนิยมประเพณีต่าง ๆ จึงโน้มเอียงไปทางจีนอยู่มาก เว้นแต่ชาวไทยอิสลามซึ่งยังถือชนธรรมนิยมประเพณีตามลัทธิศาสนาอิสลาม แต่ก็ไม่เคร่งครัดเช่นสิ่งจังหวัดภาคใต้ ประเพณีที่ชนหน้าชนตาและนับว่าสำคัญสำหรับชาวจังหวัดนี้ นอกจากผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่พอจะนำมากล่าวได้คือ

๑. ประเพณีการทำศพ เมื่อมีผู้ใดตายนิยมทำประกาศโฆษณาปิดไว้ในที่เปิดเผย ไม่นิยมมอบบัตรเชิญ ผู้ใดพบประกาศหรือทราบข่าวก็บอกกันต่อ ๆ ไป และในงานศพจะมีพรรคพวกเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องไปร่วมในงานกันอย่างคับคั่ง ถือว่าเป็นงานสำคัญยิ่ง มักจะจัดเป็นงานใหญ่ เจ้าภาพจะตั้งศพไว้หลาย ๆ วัน เมื่อถึงวันจะนำไปเผาหรือฝังจะมีพิธีการให้ศพไปยังวัดหรือสุสาน เพื่อนฝูงญาติพี่น้องจะไปร่วมขบวนแห่เป็นจำนวนมาก

๒. ประเพณีการสมรส จะมีการจัดงานที่ใหญ่โตและบอกแขกมาร่วมเลี้ยงรับประทานอาหารเป็นจำนวนมาก ส่วนมากจะมีการแห่เจ้าบ่าวเจ้าสาวไปรอบตลาดโดยขบวนรถยนต์มีผ้าแดงคาดที่หน้ารถ ถือว่าเป็นงานสำคัญงานหนึ่งที่เจ้าภาพต้องใช้จ่ายเงินในการเลี้ยงดูแขกเหรื่อเป็นจำนวนมาก

ส่วนประเพณีอื่น ๆ ของชาวไทยพุทธ เช่น การบวช การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ก็มีเช่นเดียวกันกับท้องที่จังหวัดอื่น ๆ แต่ไม่ค่อยจะทำให้ชนหน้าชนตาเหมือนเช่นการสมรสและการทำศพ

การเศรษฐกิจและรายได้ของประชากร

จังหวัดตรังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ทำรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติและประชากรของจังหวัด ที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ซึ่งพอจะแยกได้แต่ละประเภทดังนี้

การเกษตร

ก. การทำสวนยางพารา เป็นอาชีพหลักที่ชนหน้าชนตาของจังหวัดตรัง เนื่องจากภูมิภาคแถบนี้มีฝนตกเกือบตลอดปี พื้นที่ส่วนมากเป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ เหมาะแก่การทำสวนยางพาราเป็นอย่างยิ่ง ราษฎรเกือบ ๘๕ % ประกอบอาชีพนี้ เนื้อสวนยางทั้งหมดมีประมาณ

๖๑๓,๒๐๒ ไร่ ขณะใดที่ยังมีราคาสูงราษฎรก็มีฐานะดี แต่ราคาซื้อขายยางพาราในปัจจุบันลดลง เหลือเพียงกิโลกรัมละ ๖ บาทเศษ ราษฎรจึงอยู่ในฐานะปานกลาง ฐานะความเป็นอยู่ในด้านการครองชีพตลอดจนการหมุนเวียนของเงินขึ้นอยู่กับราคายาง ประมาณว่าในเดือนหนึ่ง ๆ ประชาชนในจังหวัดตรังผลิตรายออกจำหน่ายได้ประมาณ ๑๒๐ ล้านบาท ส่วนมากยางพาราที่ปลูกกันในปัจจุบันเป็นยางพันธุ์พื้นเมืองแต่ดั้งเดิม ให้น้ำยางน้อยจำนวน ๑๐๐ ต้นต่อน้ำยาง ๑ กิโลกรัม ให้ผลไม่ดีเท่าที่ควร ทางจังหวัดได้ร่วมกับกระทรวงเกษตรพยายามส่งเสริมให้ราษฎรนิยมปลูกยางพันธุ์ดี โดยได้ดำเนินการทำสวนสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างที่เรือเจ้าชั่วคราวเหียงห้อง ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมืองตรัง เป็นเนื้อที่ ๑๕๐ ไร่ ในขณะเดียวกันได้แนะนำชาวสวนยางให้ติดต่อขอรับเงินทุนสงเคราะห์จากองค์การทาสวนยาง กรมกสิกรรม เพื่อเปลี่ยนยางมาเป็นยางพันธุ์ดี แต่ปรากฏว่าราษฎรยังไม่ไว้วางใจในอนาคตของตลาดยางพารา เพราะได้ถูกยางเทียมหรือยางสังเคราะห์โจมตีอย่างหนัก และราษฎรมักพอใจในสิ่งที่ตนมียู จึงมีผู้ขอเงินทุนปลูกใหม่และได้รับอนุมัติจนถึงบัดนี้เพียง ๑๔,๖๗๗ ไร่ นับว่าเป็นจำนวนน้อยมากซึ่งทางราชการควรจะได้หาทางแก้ไขแนะนำต่อไป

ข. การทำนา การทำนาคำนับว่าเป็นอาชีพรองจากการทำสวนยางพารา นาที่ทำเป็นนาดำโดยอาศัยน้ำฝนและการชลประทานราษฎรทำได้เพียงปีละครั้ง ครอบครัวยาวนาโดยมากนิยมทำนาเพียงพอกินพอใช้ในครอบครัวภายในปีหนึ่ง ๆ เท่านั้น ไม่มีเหลือพอจำหน่ายในท้องที่ อีกประการหนึ่งราษฎรในจังหวัดเกือบประเพณีไม่ยอมขายข้าว มักจะเก็บข้าวเปลือกสะสมไว้จนแก่และสุปไปหมด ซึ่งจะก่อให้เกิดทัศนคติในเรื่องนี้ต่อไป เนื้อที่ที่ใช้ประกอบอาชีพการทำนามีเพียง ๑๗๕,๒๗๗ ไร่ ราษฎรในจังหวัดต้องอาศัยข้าวจากจังหวัดภาคกลางและจังหวัดข้างเคียงคือ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุงมาบริโภค ข้าวในท้องที่มีได้เป็นสินค้าซื้อขายกันแต่อย่างใด

ค. การทำไร่พริกไทย การทำไร่พริกไทยเป็นอาชีพดั้งเดิมของราษฎรจังหวัดนี้มาก่อนที่จะมีสวนยางพารา แต่ต่อมาราคาพริกไทยได้ตกลงมาก ราษฎรจึงจะทิ้งมาปลูกยางพาราหมด ดินฟ้าอากาศของจังหวัดนี้พริกไทยขึ้นได้รวม โดยเฉพาะพริกไทยดำมีชื่อเสียงมาก ปัจจุบันยางพารา

ราคาตก แต่พริกไทยราคาสูง ในปีหนึ่งเพียงไร่เดียวสามารถให้ผลผลิตถึง ๒๐,๐๐๐ บาท จังหวัด จึงได้ส่งเสริมให้ปลูกพริกไทยให้มากยิ่งขึ้น ขณะนี้มีเนื้อที่ทำการปลูกพริกไทย ๔๐๐ ไร่ ส่วนใหญ่ อยู่ในท้องที่อำเภอปะเหลียนและอำเภอกันตัง

ง. การปลูกกาแฟ เป็นอาชีพใหม่อีกอย่างหนึ่งซึ่งราษฎรจังหวัดน่านเพิ่งจะตื่นตัวตาม นโยบายส่งเสริมอาชีพของกระทรวงมหาดไทย ทุกอำเภอได้มีแปลงกาแฟตัวอย่าง โดย จังหวัดให้เงินอุดหนุนในการเพาะกล้ากาแฟปลูกสาธิตและขยายพันธุ์ให้แก่ประชาชน ขณะนี้เพิ่ง จะเริ่มได้ผล มีเนื้อที่ทำการเพาะปลูกกาแฟ ๔๕๐ ไร่ เข้าใจว่าต่อไปจะแพร่หลายและเป็นอาชีพที่ สำคัญได้อย่างหนึ่ง

จ. การทำสวนผลไม้ แต่เดิมการทำสวนผลไม้มักปลูกกันเล็กน้อยในที่ที่อยู่อาศัย หรือบริเวณบ้าน เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด และมะพร้าว เป็นต้น มีเนื้อที่ประมาณ ๖,๓๑๔ ไร่ ไม่ได้จัดทำเป็นอาชีพหลักแต่อย่างใด ขณะนี้จังหวัดได้มีนโยบายทำสวนผลไม้ให้ เป็น ลำดับขั้น เช่น ส่งเสริมปลูกทุเรียนพันธุ์ดี เงาะ ส้มเขียวหวาน และมะพร้าว ซึ่งปรากฏว่า ราษฎรได้ตื่นตัวและปลูกเพิ่มขึ้นมาาก คาดว่าต่อไปจังหวัดจะเป็นแหล่งผลิตผลไม้อีกแห่งหนึ่งใน จังหวัดภาคใต้

ฉ. การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด และไก่มีอยู่โดยทั่วไป ในชนบทของจังหวัดนี้ โค กระบือ บางส่วนได้ออกเป็นลิเก้ไปขายต่างประเทศทางท่าเรือกันตัง ขณะนี้ทางจังหวัดนโยบายที่จะส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ไว้แพร่หลาย ตามนโยบายส่งเสริม อาชีพของกระทรวงมหาดไทย โดยได้วางโครงการผสมเทียมขึ้น ได้เริ่มดำเนินงานเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ โดยใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดซื้อที่คั่นและก่อสร้างสถานผสมเทียม ขึ้นในท้องที่อำเภอเมืองตรัง เพื่อผสมโคและสุกรให้คุณภาพดีกว่าพันธุ์ พื้นเมืองและเผยแพร่ให้ ประชาชนหันมาสนใจการผสมเทียมให้แพร่หลายต่อไปตามลำดับ นอกจากนั้นจะได้ส่งเสริมการเลี้ยง กระบือขึ้นที่ตำบลบางลึก อำเภอกันตัง เพื่อให้มีกระบือพันธุ์ดีสำหรับส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ทำรายได้ให้แก่ประชาชนเพิ่มขึ้น

ช. การประมง อาชีพประมงนับว่าเป็นอาชีพใหม่ของชาวชาวจังหวัดตรัง อีกอาชีพหนึ่ง เพราะจังหวัดน่านอาณาเขตทางทะเลติดต่อกับมหาสมุทรอินเดียซึ่งมีปลาชุกชุม ได้มี

เรือหาปลามาขึ้นเฉพาะที่ทำเรือกันตั้ง วันหนึ่งประมาณ ๓๐๐ ลำ สถิติในปี ๒๕๐๙ จับสัตว์ทะเล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปลาทุ ปลาลัง ปลากะพง ปลาอินทรี ปลาโอ กุ้งและปูทะเลได้ถึง ๑๖,๗๕๐ ตัน คิดเป็นมูลค่า ๘๓,๗๐๐,๐๐๐ บาท และยังมีปลาน้ำจืดภายในท้องที่อีกบ้าง คือ ปลาช่อน ปลาดุก และปลากด จับได้ ๑,๑๗๓ ตัน เป็นมูลค่า ๑,๑๗๐,๐๐๐ บาท ปลาทะเลส่วนใหญ่ส่งไปจำหน่ายอำเภอหาดใหญ่ และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนปลาน้ำจืดจำหน่ายบริโภคนภายในท้องที่ ซึ่งกรมประมงได้ดำเนินการส่งเสริมอาชีพ เพื่อให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นเป็นอย่างดี

การอุตสาหกรรม

จังหวัดตรังมีการประกอบการอุตสาหกรรมหลายประเภท ที่สำคัญคือ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุก การทำยางแผ่น และการทำไม้ นอกจากนี้ก็มีโรงงานอุตสาหกรรมย่อยๆ อีกเป็นจำนวนมาก

ก. การทำเหมืองแร่ดีบุก มีทำกันมากที่อำเภอห้วยยอดและอำเภอเมืองตรังในปัจจุบันได้ออกประทานบัตรทำเหมืองแร่ไปแล้ว ๑๓๕ แปลง อยู่ในระหว่างดำเนินการขอประทานบัตร ๒๔๖ แปลง และอยู่ในระหว่างดำเนินการขออาชญาบัตรผูกขาด ตรวจแร่อีก ๒๔๖ แปลง เหมืองแร่ที่จังหวัดนี้ส่วนใหญ่เป็นเหมืองสุบ ซึ่งในขณะนี้มีอยู่ ๔๔ รวง และมีเหมืองแล่นอีก ๓ รวง ส่วนวิธีอื่นไม่มี ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ผลิตแร่ดีบุกได้ทั้งสิ้น ๔๑,๔๙๖.๔๙ ตาบ เก็บค่าภาคหลวงแร่ได้ ๒๔,๗๔๔.๓๔๓.๖๒ บาท ราคาแร่ในขณะนี้ประมาณบาทหลวงละ ๕,๐๕๔.๖๔ บาท จึงคาดว่าอนาคตของผู้ประกอบอาชีพทำเหมืองแร่จะแจ้งในและก้าวหน้า เพราะต่างมีแหล่งแร่สำรองกันไว้มากพอสมควร เว้นแต่นายเหมืองหน้าใหม่ยังจะต้องแสวงหาแหล่งแร่สำรอง ซึ่งถ้าราคาดีบุกอยู่ในระดับนี้คงจะมีการสำรวจหากันอยู่ไม่หยุดยั้ง

ข. การทำยางแผ่น ในจังหวัดตรังมีโรงงานอุตสาหกรรมยางแผ่น ๒ ชนิด คือ โรงรีดยาง ๔ โรง และโรงรมยาง ๖ โรง ยางแผ่นนี้เมื่อทำการรมและรีดเรียบร้อยแล้วจะเป็นก้อนใหญ่ลำเลียงโดยรถยนต์ไปจำหน่ายต่างประเทศ โดยส่งออกทางท่าเรืออำเภอกันตัง ปีหนึ่งเป็นจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะในปี ๒๕๐๙ ได้ส่งออกเป็นจำนวนถึง ๔๗,๒๔๙.๓๔๗ กิโลกรัม

ก. การทำป่าไม้ จังหวัดตรังมีป่าไม้เบญจพรรณอยู่ทั่วไป แต่มีป่าสงวนแห่งชาติอยู่รวม ๔๔ ป่า เป็นเนื้อที่ ๑,๓๔๔.๕๐ ตารางกิโลเมตร ได้มีการอนุญาตให้ประชาชนทำไม้กระยาเลยในป่าโครงการอยู่ ๑๔ ป่า และมีการอนุญาตรายย่อยในป่านอกโครงการบ้างเล็กน้อย และมีการอนุญาตให้ทำการเผาถ่านไม้โกงกางในป่าโครงการป่าเลน ๔๔ แห่ง โดยมากอยู่ในเขตท้องที่อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอสิเกา และอำเภอกันตัง เป็นการช่วยอาชีพของประชาชนได้เป็นอย่างดีถึงกับส่งออกไปจำหน่ายต่างท้องที่ และต่างประเทศด้วย สำหรับงานการรักษาคุ่มครองป่าโดยที่จังหวัดมีเนื้อที่ถึง ๔,๙๗๘ ตารางกิโลเมตร มีทั้งป่าไม้ทั้งป่าบกและป่าเลน แต่มีกำลังเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพียง ๓๐ คน ซึ่งพนักงานคนหนึ่งจะต้องควบคุมดูแลรับผิดชอบถึง ๒๔๘ ตารางกิโลเมตร นับว่าเป็นภาระที่หนักมาก

รายได้ของรัฐและประชากร

นอกจากรายได้ของหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นข้างต้นแล้ว จังหวัดตรังเป็นจังหวัดหนึ่งที่ทำรายได้ให้แก่รัฐบาลอยู่ในระดับสูง กล่าวคือในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ รายได้จากแผนการต่าง ๆ ซึ่งส่งคลังจังหวัดเป็นรายได้ของแผ่นดินรวมทั้งสิ้น ๘๗,๙๘๙,๙๑๓.๙๙ บาท ในจำนวนนี้เป็นรายได้จากภาษีศุลกากร ๓๓,๖๑๘,๐๓๕.๘๒ บาท รายได้จากภาษีสรรพากร ๑๘,๕๙๐,๕๓๙.๙๙ บาท และรายได้จากค่าธรรมเนียมและค่าภาคหลวงแร่ดิบของทรัพยากรธรณี ๒๓,๕๙๘,๐๓๓.๙๖ บาท

สำหรับรายได้ของประชากรนั้นส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง ราษฎรจังหวัดนี้ส่วนใหญ่มีบ้านและทรัพย์สินของตนเอง มีรายได้พอสมควรแก่การครองชีพ ไม่ค่อยมีคนว่างงาน แต่มักจะปล่อยแรงงานให้เสียเปล่าไปวันละมาก ๆ เพราะอาชีพการทำสวนยางนั้น จะเริ่มตอนเข้ามิดตั้งแต่ ๔.๐๐ - ๕.๐๐ น. พอถึง ๙.๐๐ น. ก็เสร็จงานแล้ว ส่วนใหญ่ใช้เวลากลางวันไปในทางเปล่าประโยชน์ ถ้าเฉลี่ยประชากรจังหวัดนี้ ครอบครัวหนึ่งมีรายได้ปีละประมาณ ๕,๐๐๐ บาท นับว่าสูงกว่าจังหวัดภาคอื่น ๆ มาก

ธนาคารและการสหกรณ์

จังหวัดนี้การเงินแพร่สะพัดรวดเร็ว มีสาขานาคารพาณิชย์ต่าง ๆ อยู่ทั่วจังหวัดถึง

๗ ธนาคาร และยังมีสาขานาการพาณิชย์บางแห่งที่อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด และอำเภอย่านตาขาวอีกด้วย ทำให้การใช้เครดิตเป็นไปอย่างกว้างขวาง

จังหวัดตรังมีสหกรณ์หาทุนอยู่ ๒๔ สมาคม มีสมาชิก ๕๕๑ คน จำนวนเงินทุน ๑,๒๔๓,๔๗๕ บาท มีสหกรณ์พาณิชย์คือร้านสารภี ๑ แห่ง มีเงินทุน ๓๓๔,๗๒๔ บาท และมีสหกรณ์ออมทรัพย์และเครดิตสำหรับคนมีเงินเดือน คือ สารภี ๑ แห่ง มีเงินทุน ๓,๐๓๙,๑๐๖ บาท นับว่ากิจการด้านสหกรณ์ได้แพร่หลายพอสมควร

ความสงบเรียบร้อยและขนบการยุติธรรม

จังหวัดนี้ราษฎรมีความสงบสุขพอสมควร การโจรผู้ร้ายมีบ้างเป็นธรรมดา แต่ไม่ถึงกับรบกวนเป็นกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้เพราะราษฎรมีอาชีพและรายได้ดี ประกอบกับเจ้าหน้าที่สามารถให้ความคุ้มครองได้ทั่วถึง นอกจากสถานีตำรวจประจำอำเภอทุกอำเภอแล้ว ยังมีสถานีตำรวจตำบลอีก ๕ แห่ง สถิติคดีอุกฉกรรจ์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ มีเหตุเกิดขึ้น ๑๗๒ ราย จับกุมได้ ๑๐๓ ราย ส่วนคดีธรรมดาที่เกิดขึ้นรวม ๔,๕๓๑ ราย จับได้ ๔,๒๔๖ ราย คดีลักทรัพย์พาหนะ ๔๔ ราย จับได้ ๓๕ ราย

สถิติของพนักงานอัยการจังหวัดตรังในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ มีสำนวนคดีอาญาส่งถึงพนักงานอัยการเป็นสำนวนมีตัวผู้ต้องหา ๑,๕๒๒ สำนวน สำนวนไม่มีตัวผู้ต้องหา ๒๒๔ สำนวน และสำนวนคดีเปรียบเทียบ ๓,๐๐๕ สำนวน รวมทั้งสิ้น ๔,๗๕๑ สำนวน มีพนักงานอัยการ ๕ นาย ถ้าเทียบกับจำนวนศาลยุติธรรม จังหวัดตรังมีศาลจังหวัดอยู่แห่งเดียว คือศาลจังหวัดตรัง ในปี ๒๕๐๙ ศาลจังหวัดตรังได้รับฟ้องคดีอาญา ๑,๔๕๔ คดี และคดีแพ่ง ๕๒๙ คดี มีผู้พิพากษาประจำศาล ๕ นาย

เรือนจำจังหวัดตรัง ตั้งอยู่ในบริเวณตัวเมือง มีผู้ต้องขังจำเลยประมาณ ๔๐๐ - ๔๙๖ คน มีเจ้าหน้าที่เรือนจำคือ พศดี ๑ ผู้ช่วยพศดีตรี ๑ ผู้ช่วยพศดีจตุร ๓ ผู้คุม ๓๕ และยังมี เรือนจำชั่วคราวที่บ้านแห่เรียงห้อง ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมืองตรัง ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ ๔ กิโลเมตรอีกแห่งหนึ่ง เรือนจำชั่วคราวนี้ได้คัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีแยกไปไว้ประมาณ ๕๐ คน ได้ให้ประกอบการเกษตร โดยจังหวัดได้จัดให้ปลูกสวน

ยางพันธุ์ดีเป็นตัวอย่าง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ตอนต้น นอกจากนั้นได้จัดให้ปลูกพืชผักและผลไม้ บางอย่างสำหรับเป็นรายได้ของเรือนจำอีกส่วนหนึ่งด้วย

การสาธารณูปโภค

ในด้านการสาธารณูปโภค ที่รัฐจัดขึ้น และที่เอกชนจัดดำเนินการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในจังหวัดนี้ มีการไฟฟ้าและการประปา

การไฟฟ้า

จังหวัดนี้มี ๖ อำเภอ มีไฟฟ้าใช้แล้ว ๕ อำเภอ เป็นไฟฟ้าขององค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ๔ อำเภอ ๕ แห่ง คือ อำเภอเมืองตรัง ๒ แห่ง อำเภอกันตัง ๑ แห่ง อำเภอย่านตาขาว ๑ แห่ง อำเภอปะเหลียน ๑ แห่ง และเป็นของเอกชนรับสัมปทานดำเนินการอยู่ ๑ อำเภอ คือ ห้วยยอด ๑ แห่ง ส่วนอีก ๑ อำเภอ คือ อำเภอสิเกา อยู่ในระหว่างที่องค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค กำลังดำเนินการจัดตั้งอยู่

กระแสไฟฟ้าขององค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ที่จ่ายในเขตเทศบาลเมืองตรัง อำเภอเมืองตรัง กับที่จ่ายในเขตเทศบาลตำบลกันตัง อำเภอกันตัง เป็นกระแสไฟฟ้าที่ผลิตส่งมาจากการไฟฟ้าฝักไนท์ จังหวัดกระบี่ เว้นแต่เมื่อเกิดการขัดข้องเป็นครั้งคราว จึงใช้กระแสไฟฟ้าจากโรงจักรของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเองที่ได้สำรองไว้แต่ละแห่ง ส่วนในท้องที่อื่นๆ ใช้กระแสไฟฟ้าที่ผลิตจากโรงจักรของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเอง แต่ขณะนี้ทางราชการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคกำลังดำเนินการปักเสาพาดสายเพื่อจ่ายกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝักไนท์ ไปยังท้องที่อำเภอย่านตาขาว และปะเหลียน อยู่แล้ว

นอกจากนี้ มีเมืองแร่ต่างๆ ในท้องที่อำเภอห้วยยอด ใช้ไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เพื่อการทำเหมืองแร่อีกจำนวน ๑๓ แห่ง กระแสไฟฟ้าที่จ่ายให้เมืองแร่เป็นกระแสไฟฟ้าที่ผลิตจากการไฟฟ้าฝักไนท์ จังหวัดกระบี่

กำลังผลิตของโรงจักรไฟฟ้าส่วนภูมิภาค มีดังนี้

โรงจักรตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง มีกำลังผลิต ๔๕๑ กิโลวัตต์

โรงจักรตำบลนาโยงเหนือ อำเภอเมืองตรัง มีกำลังผลิต ๑๔ ..

โรงจักรอำเภอกันตัง มีกำลังผลิต ๑๖๕ กิโลวัตต์

โรงจักรอำเภอย่านตาขาว มีกำลังผลิต ๑๓๕ ..

โรงจักรอำเภอปะเหลียน มีกำลังผลิต ๒๔ ..

การไฟฟ้าอำเภอห้วยยอด ที่เป็นของเอกชน ได้รับสัมปทานมีกำหนดเวลา ๒๕ ปี ได้ดำเนินการมาแล้ว ๑๕ ปี คงเหลือเวลาอีก ๑๐ ปี มีกำลังผลิต ๒๕๐ กิโลวัตต์ บริการตลอดเวลา ๒๔ ชั่วโมง

การประปา

มีการประปาของรัฐ ซึ่งการประปาส่วนภูมิภาค เป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินการอยู่แล้ว ๓ แห่ง คือ

การประปาจังหวัดตรัง ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองตรัง ผลิตน้ำประปาจ่ายในเขตเทศบาลเมืองตรัง มีกำลังผลิตวันละ ๔๒๐ ลูกบาศก์เมตร

การประปាកันตัง ตั้งอยู่ที่อำเภอกันตัง ผลิตน้ำประปาจ่ายในเขตเทศบาลตำบลกันตัง และบริเวณต่อเนื่อง มีกำลังผลิตวันละ ๕๐๐ ลูกบาศก์เมตร

การประปาห้วยยอด ตั้งอยู่ที่อำเภอห้วยยอด ผลิตน้ำประปาจ่ายในเขตสุขาภิบาลห้วยยอด มีกำลังผลิตวันละ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร

การสาธารณสุข

ในด้านการสาธารณสุขที่รัฐอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในจังหวัดนี้ ได้มีโรงพยาบาลของกรมการแพทย์หนึ่งแห่ง คือ โรงพยาบาลตรัง อยู่ในเขตเทศบาลเมืองตรัง จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ ปัจจุบันรับคนไข้ได้ ๗๕ เตียง มีนายแพทย์ ๗ ทันตแพทย์ ๑ เภสัชกร ๑ พนักงานวิทยาศาสตร์ ๑ พยาบาล ๑๕ ผู้ช่วยพยาบาล ๑๒ ได้รับการตรวจและรักษาคอนวูล์เย้นอยู่เป็นประจำ ขณะนี้กำลังจะเพิ่มเรือนคนไข้และตึกสุติกรรมขึ้นอีกเพื่อจะได้สามารถอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น

สำหรับงานด้านการอนามัยและสุขาภิบาล มีสถานอนามัยชั้นหนึ่งของเทศบาลเมืองตรัง ๑ แห่ง สถานอนามัยชั้นสอง ๑๒ แห่ง และสำนักงานผดุงครรภ์อีก ๑๐ แห่ง ซึ่งจังหวัด

จะได้ขยายสถานอนามัยขึ้นหนึ่งให้มีทั่วถึงทุกอำเภอในอนาคตต่อไป เจ้าหน้าที่อนามัยในปัจจุบันมี นายแพทย์อนามัยจังหวัด ๑ พนักงานอนามัย ๒๖ พยาบาลเรือนจำ ๑ พยาบาลอนามัย ๖ และ ผอ.ครรภ.อนามัย ๒๓ รวม ๕๗ คน ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด

โดยเหตุที่การเศรษฐกิจและการคมนาคมของจังหวัดนี้เจริญ จึงมีสถานพยาบาลเอกชน และนายแพทย์ปริญญากะจายอยู่เกือบทุกอำเภอ กล่าวคือมีสถานพยาบาลที่มีเตียงรับคนไข้ไว้ค้างคืนด้วยถึง ๓ แห่ง และสถานพยาบาลที่ไม่มีเตียงรับคนไข้ไว้ค้างคืนอีก ๑๖ แห่ง รวม ๑๙ แห่ง มีนายแพทย์ผู้มิใช่ประกอบโรคศิลป์แผนปัจจุบันที่ได้รับอนุญาตให้ตั้ง และดำเนินการสถานพยาบาลในสาขาเวชกรรมชั้นหนึ่งจำนวน ๒๖ คน ในสาขาทันตกรรมชั้นหนึ่ง ๒ คน ซึ่งเป็นการช่วยแก้ปัญหาการขาดแพทย์ในชนบทได้อย่างดี เพราะราษฎรตำบลนอกเมืองสามารถเดินทางเข้ามารับการตรวจและรักษาโรคได้สะดวก เนื่องจากการคมนาคมดี และราษฎรส่วนมากนิยมการรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันโดยทั่วกัน

สถานที่สำคัญและพักผ่อนหย่อนใจ

จังหวัดตรังมีสถานที่สำคัญอยู่น้อยแห่ง เพราะเป็นเมืองที่ดงขึ้นใหม่ แต่ก็ยังมีสถานที่สวยงามน่าทัศนาจรอยู่หลายแห่ง คือ

๑. อนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ตั้งอยู่ในสวนสาธารณะภายในเขตเทศบาลเมืองตรัง ห่างจากตัวศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑ กิโลเมตรที่บริเวณกว้างขวาง เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้ดอกและไม้ใบต่างๆ นับเป็นสวนสาธารณะที่สวยงามแห่งหนึ่ง ซึ่งทางราชการได้ร่วมมือกับประชาชนชาวจังหวัดตรัง สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์ สำหรับพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ผู้ได้กำเนิดเมืองตรัง ขณะนี้ได้มอบให้เทศบาลเมืองตรังบำรุงรักษาและจัดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

๒. สระกะพังสุรินทร์ อยู่ในเขตเทศบาลเมืองตรัง ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นหนองน้ำธรรมชาติกว้างใหญ่ เนื้อที่ประมาณ ๕๐ ไร่มีน้ำขังอยู่ตลอดปี เฉพาะฤดูน้ำน้ำเต็มองมีบัวหลวงชูดอกสลับสวยงามมาก กลางสระมีศาลาพักร้อน ๓ หลัง

มีสะพานเดินติดต่อกันถึง ๓ หลั รอบบริเวณเมื่อนั้นโดยรอบได้จัดทำเป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชนพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเทศบาลเมืองตรังกำลังบูรณะเสริมสร้างให้สวยงามยิ่งขึ้น

๓. น้ำตกกะช่อง น้ำตกแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณ สถานีวนกรรมเขาช่อง ตำบลช่อง ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๒๑ กิโลเมตร บริเวณน้ำตกแห่งนี้ประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด มีทั้งไม้ดอกและไม้ยืนต้น ทำให้อากาศชุ่มชื้น สำหรับน้ำตกนับว่าเป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคใต้ มีน้ำตกจากภูเขามันหน้าผาอันสูงชันถึง ๖๐ เมตร กว้างประมาณ ๑๕ เมตร แล้วไหลลงสู่ลำธารผ่านแก่งและชอกหิน มีน้ำไหลทุกฤดูกาลเป็นที่ตากอากาศและทัศนารของชาวจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียงตลอดจนผู้ที่เดินทางผ่านไปมาระหว่างจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง

๔. ทะเลสองห้อง อยู่ในท้องที่ ตำบลบางค้ อำเภอย้ายยอด ห่างจากตัวอำเภอย้ายยอดประมาณ ๒๗ กิโลเมตร มีสภาพเป็นแอ่งน้ำธรรมชาติกว้างใหญ่ คล้ายกับทะเลสาบ มีเนินเขาล้อมรอบ ตอนกลางมีเนินเขายื่นออกมาเกือบจะติดต่อกัน แบ่งแอ่งน้ำออกเป็น ๒ ตอน จึงเรียกว่า “ทะเลสองห้อง” มีทิวทัศน์สวยงามมาก น้ำใสสะอาด มีปลาน้ำจืดชุกชุม

๕. เขาปิยะ ตั้งอยู่ในท้องที่ ตำบลนาหวง อำเภอย้ายยอด เป็นภูเขาตั้งอยู่โดดเดี่ยวกลางทุ่งนา อยู่ในบริเวณวัดเขาปิยะ มีถ้ำธรรมชาติเหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และมีทิวทัศน์อันสวยงามมาก ทางขึ้นภูเขาได้ตัดแปลงเป็นบันไดคอนกรีตไปยังถ้ำที่ปากถ้ำแยกเป็น ๓ ทาง มีพระพุทธรูปและพระไสยาสน์สำหรับนมัสการ

๖. หาดสำราญ อยู่ที่บ้านหาดสำราญ อำเภอปะเหลียน ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๔๐ กิโลเมตร เป็นหาดทรายริมฝั่งมหาสมุทรอินเดีย มีต้นสนอยู่หนาแน่นและหาดทรายสะอาด มีลมพัดโชยอยู่ตลอดเวลา มองเห็นเกาะในทะเลเป็นทิวทิศที่น่าชม มีนักท่องเที่ยวไปพักผ่อนในหน้าร้อนเป็นอันมาก

๗. น้ำตกโตนเต๊ะ เป็นน้ำตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่ง มีธารน้ำตกจากหน้าผาอันสูงชันลงสู่ที่ต่ำ มีน้ำใสสะอาดไหลผ่านตามแก่งหิน ไหลตามชอกหินตลอดสาย อากาศเยือกเย็น บริเวณประกอบไปด้วยไม้เบญจพรรณนานาชนิด ตั้งอยู่ที่ ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๔๕ กิโลเมตร

๘. เกาะสุกรหรือเกาะหนู เป็น ตำบลหนึ่งของอำเภอปะเหลียน ตั้งอยู่ใน ทะเลด้านมหาสมุทรอินเดีย เกาะนี้เป็นรูปรีวยาว จากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกพื้นที่ทาง ทิศตะวันออกเป็นที่ราบ ตอนกลางเกาะเป็นภูเขาชันสูง บนเกาะมีราษฎรอยู่กันหนาแน่น ริม ทะเลมีหาดทราย กลางทะเลมีเกาะเล็กเกาะใหญ่ เป็นที่ทัศนที่สวยงามมาก อากาศบนเกาะนี้ อบอุ่น มีลมทะเลพัดตลอดวัน เหมาะสำหรับเป็นที่ตากอากาศ

๙. หาดปากเมง เป็นหาดทรายยาวเหยียด รูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว ยาวประมาณ ๕ กิโลเมตร อยู่ริมทะเลด้านมหาสมุทรอินเดีย มีป่าสนธรรมชาติขึ้นอยู่สวยงาม กลางทะเลมีเกาะ ใหญ่เล็กซับซ้อนกันเป็นระยะ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๔ ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ ๔๐ กิโลเมตร มีถนนจากจังหวัดไปถึง มีประชาชนในจังหวัดไปพักผ่อนหย่อนใจกันเป็น จำนวนมาก

๑๐. น้ำตกอ่างทอง ตั้งอยู่ติดกับ ถนนสายตรัง - สิเกา ลักษณะเป็นน้ำไหล จากเขาอ่างทองทางทิศใต้ ลัดเลาะผ่านตามแก่งหินมาสิ้นสุดลงที่หน้าผา แล้วตกสู่อ่างเบื้องล่าง มี ความสูงประมาณ ๑๐ เมตร มีเสียงน้ำตกดังตลอดวันตลอดคืน สมัยก่อนถือว่ามีความรุดร่ากึกก้อง ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑ ตำบลไม้ฝาด ห่างจากจังหวัดประมาณ ๑๕ กิโลเมตร

๑๑. หาดเจ้าไหม ตั้งอยู่ริมทะเลมหาสมุทรอินเดีย เป็นหาดทรายยาว ประมาณ ๕ กิโลเมตร จากตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง ไปจนถึงกับหาดปากเมง อำเภอสิเกา ริมหาดมีตมสนเรียงรายร่มรื่น ผู้ที่ไปเที่ยวทางทะเลด้านอำเภอกันตังมักจะแวะไปพักผ่อน บริเวณ ใกล้เคียงมีดำโบราณ ในด้านมีโครงการระดมทุนช่วยสมัคค่าบรรพซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าโครงการระดม ทุนช่วยสมัคปัจจุบันน่าสนใจมาก ทัศนวิสัยแวดล้อมสวยงามเหมาะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ตั้งอยู่ที่ บ้านหมู่ ๔ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง

การพัฒนาในปัจจุบัน

ปัจจุบัน จังหวัดตรังได้รับการพัฒนาทั้งทางอาชีพและเศรษฐกิจจากจังหวัดและ รัฐบาลอยู่หลายด้านคือ

การพัฒนาอาชีพ

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของจังหวัดทุกแผนกการ ได้พยายามแนะนำส่งเสริมให้ราษฎร ประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ให้ใช้เวลาว่างที่มีอยู่เหลือให้เป็นประโยชน์ในทางที่จะเพิ่มผลผลิตต่าง ๆ ดังเช่น ให้พยายามส่งเสริมอาชีพ การปลูกพริกไทย การปลูกกาแฟ การปลูกมะพร้าว การทำสวนผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ให้มีปริมาณมากขึ้นดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้ จังหวัดได้ใช้เงินขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดซื้อพันธุ์ แจก จัดทำแปลงสาธิต และจัดตั้งสถานีผสมเทียม ซึ่งจะได้ส่งเสริมต่อไปไม่หยุดยั้ง และได้พยายามเลือกสรรอาชีพอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และอุปนิสัยของราษฎรมาเพิ่มให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะได้พิจารณาเห็นว่าอาชีพการทำสวนยางในอนาคตจะตกต่ำลง เนื่องจากถูกยางสังเคราะห์โจมตี ยางธรรมชาติต้นทุนในการผลิตสูงและคุณภาพคงไม่มีทางที่จะต่อสู้ได้ ราคาขายคงจะต้องตกต่ำไปอีกนาน จำเป็นที่ราษฎรจะต้องมีอาชีพอื่นสำรองไว้

สำหรับอาชีพการประมง กรมประมง ได้ทำการส่งเสริมโดยตรงอยู่ส่วนหนึ่งจนทำให้ราษฎรสามารถจับสัตว์น้ำจากมหาสมุทรอื่นเดียมาเป็นสินค้าเป็นปริมาณสูงทวีขึ้นอยู่เรื่อย ๆ และต่อไปจะได้ทำการส่งเสริมช่วยเหลือผู้ที่ประกอบอาชีพประมงโดยใกล้ชิดขึ้นอีก นับว่าได้พัฒนาอาชีพด้านนี้ได้ผลอย่างเต็มที่

การพัฒนาเศรษฐกิจ

นอกจากการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ของจังหวัด จะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยทางอ้อมแล้ว รัฐบาลยังได้พัฒนาเศรษฐกิจทางตรงให้แก่จังหวัดอีก คือ

๑. การขุดลอกร่องน้ำท่าเรือกันตัง แม่น้ำตรังซึ่งไหลสู่อ่าวกันตัง มีร่องน้ำที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ซึ่งแต่เดิมสมัยก่อนเรือสำเภาและเรือยนต์สามารถเข้ามาจนถึงท่าเงิน ห่างจากตัวจังหวัดปัจจุบัน ๒ กิโลเมตร แต่เนื่องด้วยร่องน้ำของแม่น้ำนี้ไม่ได้รับการบำรุงรักษาจึงทำให้ตื้นเขิน เรือขนาดใหญ่เข้าเทียบท่าเรือกันตังไม่ได้ แม้เรือขนาดระวาง ๒๐๐ ตันก็ต้องรอน้ำขึ้นเต็มที่ก็จะเข้าออกได้ นอกจากนั้นท่าเรืออำเภอกันตังนี้มีสถิติเรือเข้าออกมาก มีทางหลวงและทางรถไฟติดต่อไปยังจังหวัดต่าง ๆ ได้ทั่วประเทศ ดังนั้น ตามโครงการปรับปรุงท่าเรือของกรมเจ้าท่า

กระทรวงคมนาคม จึงได้จัดลำดับให้ท่าเรือกันตังเป็นแห่งแรกในภาคตะวันตกที่จะทำการขุดลอกร่องน้ำ ซึ่งได้กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ โดยมีเรือขุดมาดำเนินการอยู่ การขุดลอกจะแล้วเสร็จประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ นี้ เมื่อขุดลอกร่องน้ำเสร็จแล้ว เรือขนาดระวางไม่เกิน ๑,๐๐๐ ตัน จะสามารถเข้าออกได้โดยสะดวก ซึ่งกรมเจ้าท่าได้มีโครงการที่จะร่วมกับเทศบาลตำบลกันตัง จัดปรับปรุงท่าเทียบเรือและโกดังสินค้า เพื่อให้ท่าเรือแห่งนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

๒. การก่อสร้างถนนไปจังหวัดสตูล คณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ได้อนุมัติโครงการสร้างถนนสายสามแยกทุ่งยาว-ต่งค่าเสา-สตูล เพื่อเชื่อมอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ให้ติดต่อกับกิ่งอำเภอทุ่งหว้า และต่อไปจนถึงตัวจังหวัดสตูล ถนนสายนี้ตามโครงการถึงจังหวัดสตูลราว ๔๕ กิโลเมตร แต่มีความยาวอยู่ในท้องที่จังหวัดตรังเพียง ๑๔ กิโลเมตร ซึ่งรัฐบาลโดยคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ได้อนุมัติเงินให้ดำเนินการในปี ๒๕๐๔ และ ๒๕๐๕ ซึ่งเฉพาะในเขตจังหวัดตรังขณะนี้แล้วเสร็จบริบูรณ์ไปเกินกว่าครึ่งแล้ว ถนนสายนี้เมื่อทำสำเร็จจะร่นระยะทางจากจังหวัดสตูลมาจังหวัดตรังให้ใกล้ขึ้น ราษฎรจะได้ทำการติดต่อและขนส่งสินค้า ผลผลิตต่างๆ สะดวก ทำให้เศรษฐกิจของราษฎรดีขึ้น

นอกจากการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจ ซึ่งบางอย่างอาจแสดงรูปออกทางวัตถุแล้ว จิตใจของประชาชนพลเมืองเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรีบเร่งพัฒนา เพื่อให้สมกับความเจริญทางวัตถุได้ทันทั่วทั้งด้วย จังหวัดได้ถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะเร่งอบรมพลเมืองทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ให้มีความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา ปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของไทย และให้ความจงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิตใจอย่างสำคัญ เพราะฉะนั้น ราษฎรจะไม่มีสิ่งใดขัดแย้งทางจิตใจได้ เกือบด้วยเป็นเมืองดังขึ้นใหม่ ไม่มีสัญลักษณ์โดยเฉพาะ และไม่มีปูชนียสถานสำคัญทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์อยู่เลย

อุปสรรคในการพัฒนา

จังหวัดนี้มีปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติ โดยมีน้ำท่วมที่นาที่สวนของราษฎร นับเป็นอุปสรรคสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งบั่นทอนกำลังทางเศรษฐกิจของราษฎรอยู่เป็นประจำ กล่าวคือ ลำแม่น้ำตรังซึ่งเป็นต้นน้ำมาจากอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลลงสู่ปากอ่าวกันตัง ได้

ไหลผ่านอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง และบางส่วนของอำเภอสิเกา ไปจนถึงอำเภอกันตัง
สายน้ำของแม่น้ำคาดเคียวควนมาก ทำให้การระบายน้ำลงสู่ทะเลช้า เมื่อมีฝนตกหนักน้ำระบาย
ไม่ทัน และถ้าเป็นจังหวัดที่น้ำทะเลหนุน จะทำให้น้ำเอ่อท่วมที่นาที่สวนและบ้านเรือนราษฎรบริเวณ
สองฝั่งอยู่เป็นเวลานาน โดยเฉพาะทางหลวงแผ่นดินสายตรัง—สิเกา ซึ่งสร้างขวางทางน้ำผ่าน จะ
ถูกน้ำท่วมเป็นระยะยาวถึง ๔ ก.ม. และท่วมปีหนึ่งหลายครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ซึ่งฝนตกหนัก
ที่อำเภอทุ่งสง ปรากฏว่าน้ำได้ท่วมบริเวณลุ่มแม่น้ำตรังในอำเภอต่าง ๆ ดังกล่าวเสียหายมาก คือที่
นาเสียหาย ๑๒.๐๐๐ ไร่ ที่สวนยาง ๕.๐๐๐ ไร่ ถนนสายตรัง—สิเกาท่วมสูงเกินกว่า ๑ เมตร
ต้องปิดการจราจรหนึ่งเดือน ยังความเสียหายให้แก่ทางราชการและประชาชนมากมาย วิธีการจะ
แก้ไขให้น้ำท่วมในบริเวณนี้มีอยู่ ๓ วิธีคือ

๑. ขุดคลองสองแห่งยาวประมาณ ๓๐ ก.ม. โดยบางตอนลอกลำคลองที่มีอยู่
เดิม ให้มาเชื่อมกับตอนเหนือของลำแม่น้ำตรัง เพื่อแบ่งน้ำให้ระบายไปออกทะเลด้านอำเภอสิเกา
วิธีนี้ถ้าทำสำเร็จจะแบ่งน้ำไม่ให้บ่าลงสู่แม่น้ำตรังมากเหมือนดังก่อน แต่มีปัญหาเกี่ยวกับระดับ และ
มีเงินเขาก้อนอยู่ จะต้องใช้เจ้าหน้าที่ทางวิชาการสำรวจโดยละเอียดเสียก่อน ทั้งจะต้องลงทุนมากด้วย

๒. กำกั้นกั้นสองปากแม่น้ำตรังในเขตที่ลุ่มมีความยาวข้างละประมาณ
๒๕ ก.ม. วิธีนี้ได้ผลแน่นอน และสมัยหนึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเคยร่วมกับราษฎรจัดทำมาแล้ว
ในบางตอน แต่เป็นการทำโดยขาดหลักวิชาการ เมื่อทอดทิ้งไปนาน ๆ คันดินได้ขาดทำลายไปมาก
จึงไม่อาจจะกั้นน้ำไว้ได้ ถ้าหากได้จัดทำใหม่ให้ถูกต้องตามหลักวิชา โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมา
ดำเนินการให้แล้ว จะได้ประโยชน์อย่างยิ่ง แต่การจัดสร้างเกินกำลังของจังหวัดและราษฎร จะต้อง
ขอให้รัฐช่วยดำเนินการให้

๓. เจาะทางน้ำของแม่น้ำตรังที่คดเคี้ยวตามธรรมชาติเสียใหม่ให้เป็นทาง
ตรง เพื่อให้ น้ำระบายลงได้เร็วขึ้น ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๒๐ แห่ง วิธีนี้พอจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
บ่อนักนุทกภัยได้บ้าง แต่ด้านนามากผิดปกติหรือเป็นจังหวัดตรงกับน้ำทะเลหนุนสูง ก็ยังทำให้
เกิดน้ำท่วมได้ และยังมีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินของราษฎรที่จะขอเจาะทางน้ำใหม่ ซึ่งมีจำนวนมาก

จะต้องขอที่นาของราษฎรหลายร้อยไร่ ทำให้กระทบกระเทือนอาชีพของราษฎรผู้ที่มีทำกินน้อย ๆ ได้
ทั้งค่าใช้จ่ายในการขุดเจาะก็สูงด้วย

จังหวัดได้ดำเนินการอยู่แล้วทั้งสามวิธี โดยได้ขอให้เจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญของกรมชล-
ประทานมาช่วยสำรวจพิจารณา หากเห็นสมควรจะดำเนินการโดยวิธีใด จะได้ทำโครงการเสนอ
รัฐบาลให้ช่วยเหลือต่อไป

ผู้บริหารงานของจังหวัด

รายนามหัวหน้าส่วนราชการ ผู้บริหารงานของจังหวัดศรีสะเกษ ในแผนกการต่าง ๆ ประจำปี
พ.ศ. ๒๕๑๐ มีดังนี้

ร.ต.ท. ระดม มหาสารานนท์

นายเน้น อนุโรจน์

นายชื่น รัตนรังคะ

พ.ต.อ. ประธาน สงวนศักดิ์

นายสว่าง สุนทรลักษณ์

นายชม ชุมศรี

นายวิบูลย์ ภิรมย์

นายฟอง เกษโกวิท

นายสว่าง พงศ์สุชาติ

นายแพทย์สุนทร จุลละพราหมณ์

นายแปลก ดาวรัตน์

นายแพทย์ธวัชชัย เขียวชาญวิทย์

นายนิยม พงษ์พานิช

ร.อ. ดี ศุภนามัย

นายธรรมศักดิ์ อยู่สวัสดิ์

นายสมชาติ บุรณศิริ

ผู้ว่าราชการจังหวัด

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

ปลัดจังหวัด

ผู้กำกับการตำรวจ

อัยการจังหวัด

ศึกษาธิการจังหวัด

คลังจังหวัด

สรรพากรจังหวัด

สรรพสามิตจังหวัด

ผู้อำนวยการโรงพยาบาล

เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด

นายแพทย์อนามัยจังหวัด

นายด่านศุลกากรกันตัง

สัสดีจังหวัด

เศรษฐการจังหวัด

สัตว์แพทย์จังหวัด

นายครั้น บุญชัย	กลีกรรมจังหวัด
นายสว่าง จุลปานะ	ป่าไม้จังหวัด
นายจิตร วงศ์สุวรรณ	พนักงานข่าวจังหวัด
นายใจ เชนศุภการ	ประมงจังหวัด
นายสุรินทร์ ภูริสารศัพท์	สหกรณ์จังหวัด
นายจำนงค์ เมฆไตรภพ	ขนส่งจังหวัด
นายธง สุนทรสิงห์	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด
นายกระจำจ เลิศไกร	เจ้าท่าจังหวัด
พ.ต.ต. สงวน จงพูนผล	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัด
นายปราศรัย อภิวัตน์พันธ์	หัตถ์วีรกรรมจังหวัด
นายมนัส ธรรมมารักษ์	นายกเทศมนตรีเมืองตรัง
นายบำรุง สุขบุษย	นายอำเภอเมืองตรัง
นายอุดม ไพรัตน์	นายอำเภอกันตัง และ
	นายกเทศมนตรีตำบลกันตัง
นายพีรพัฒน์ สัตยพันธ์	นายอำเภอห้วยยอด
นายจรัส บัญกุล	นายอำเภอปะเหลียน
นายชัยรัฐ จุลโมกษ์	นายอำเภอย่านตาขาว
นายพิมล พงษ์เกษม คลยเกียรติ	นายอำเภอสิเกา

ทำเนียบข้าราชการตุลาการ

ศาลจังหวัดตรัง

(เจ้าหน้าที่ค้นพบ)

ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒)

ผู้พิพากษา หลวงเสนาณรงค์มหาดไทย
(หลวงประกาศกฤษฎีกา)

ผู้พิพากษารอง นายรุ่ง

ยกกระบัตร นายกลิน

ร.ศ. ๑๑๙

ผู้พิพากษา หลวงประกาศกฤษฎีกา

ผู้พิพากษารอง นายรุ่ง

ยกกระบัตร นายกลิน

ล่ามจีน หลวงวิเศษวาชิน

ล่ามแขก จีนชาช่ายอง

ร.ศ. ๑๒๐

ผู้พิพากษา หลวงประกาศกฤษฎีกา

ผู้พิพากษารอง นายรุ่ง

ยกกระบัตร (ว่าง)

ล่ามจีน หลวงวิเศษวาชิน

ล่ามแขก จีนชาช่ายอง

ร.ศ. ๑๒๑

ผู้พิพากษา หลวงประกาศกฤษฎีกา

ผู้พิพากษารอง รุนวิเศษประชากร

ยกกระบัตร นายคง

ล่ามจีน หลวงวิเศษวาชิน

พ.ศ. ๒๔๕๔

ผู้พิพากษา อ.ท. หลวงชำนาญนิติศาสตร์
(ชม เพ็ญชาติ)

ผู้พิพากษา ร.อ.ท. ชุนตารัตน์สุภา
(เทเวศร์ บุนนาค)

ยกระบัตร ร.อ.ค. นายชิน ณ ตะกั่วป่า

พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๑

ผู้พิพากษา อ.ท. หลวงอรอดสารสิทธิธรรม
(ยุเหลง อัครนันท์)

ผู้พิพากษา ร.อ.ท. ชุนตารัตน์สุภา
(เทเวศร์ บุนนาค)

ยกระบัตร ร.อ.ค. นายชิน ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๖๒

ผู้พิพากษา อ.ท. พระวิภูรารวินิจฉัย
(ยุเหลง อัครนันท์)

ผู้พิพากษา ร.อ.อ. ชุนตารัตน์สุภา
จำศาล ร.อ.ค. นายชิน ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๖๓

ผู้พิพากษา อ.ค. หลวงพรหมเบญญา
(สงวน สิงคะเนติ)

ผู้พิพากษา ร.อ.อ. หลวงพิเทศกิจโกศล
(เทเวศร์ บุนนาค)

จำศาล ร.อ.ค. ชิน ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๖๔

ผู้พิพากษา อ.ท. หลวงพรหมเบญญา
(สงวน สิงคะเนติ)

ผู้พิพากษา ร.อ.ท. ชุนโกศลเวทย์
(เกิด ชิตวลิ)

จำศาล ร.อ.ค. นายชิน ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๖๕

ผู้พิพากษา ร.อ.อ. พระศรีวิกรมชาติยศ
(มะลิ บุนนาค)

ผู้พิพากษา อ.ค. หลวงนนทปัญญา
(โต มกรานนท์) รักษาการแทน

ผู้พิพากษา ร.อ.ท. หลวงวุฒิกรเนติสาร
(เกิด ชิตวลิ)

จำศาล ร.อ.ค. นายชิน ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๔๖๗

ผู้พิพากษา อ.ค. พระทิพย์ปัญญา
(เอื้อ บุปผเวส)

ผู้พิพากษา ร.อ.ท. หลวงวุฒิกรเนติสาร
(เกิด ชิตวลิ)

จำศาล ร.อ.ค. ชุนชาญะวิน
(ชิน ณ ตะกั่วทุ่ง)

พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๙

ผู้พิพากษา	อ.ต. หลวงคลุณยานัยพิจิตร (มังกร เพชรชาติ)
ผู้พิพากษา	ร.อ.อ. หลวงสุทริวัตินฤพิน (สอ้าน รมยานนท์)
จำศาล	ร.อ.ต. ชุนชาญระบิน (ชิน ณ ตะกั่วทุ่ง)

พ.ศ. ๒๔๗๐

ผู้พิพากษา	อ.ต. หลวงคลุณรักษ์จรรยาวัตร์ (สง่า ปทุมรัตน์)
ผู้พิพากษา	ร.อ.อ. หลวงสุทริวัตินฤพิน (สอ้าน ณ ตะกั่วทุ่ง)
จำศาล	ร.อ.ต. ชุนชาญระบิน (ชิน ณ ตะกั่วทุ่ง)

พ.ศ. ๒๔๗๑

ผู้พิพากษา	อ.ต. หลวงคลุณรักษ์จรรยาวัตร์ (สง่า ปทุมรัตน์)
ผู้พิพากษา	นายกุ้ย รวิวทอง
ผู้พิพากษา	นายต่วน ภิระวัฒน์
จำศาล	นายเชย ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๓

ผู้พิพากษา	อ.ต. พระคลุณรักษ์จรรยาวัตร์ (สง่า ปทุมรัตน์)
ผู้พิพากษา	หลวงกำจรนิติสาร (กุ้ย รวิวทอง)
ผู้พิพากษา	หลวงพิชิตปฏิภาณ (ต่วน ภิระวัฒน์)
จำศาล	นายเชย ณ ตะกั่วทุ่ง

พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๖

ผู้พิพากษา	อ.ต. พระคลุณรักษ์จรรยาวัตร์ (สง่า ปทุมรัตน์)
ผู้พิพากษา	ร.อ.อ. หลวงสรนิตยาคม (บุญช่วย สรสุชาติ)
ผู้พิพากษา	ร.อ.อ. หลวงพิชิตปฏิภาณ (ต่วน ภิระวัฒน์)
จำศาล	ร.อ.ต. ชุนภูบาลระบิน (เชย ณ ตะกั่วทุ่ง)

พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘

ผู้พิพากษา	พระคลุณรักษ์จรรยาวัตร์
ผู้พิพากษา	หลวงสรนิตยาคม
ผู้พิพากษา	หลวงพิชิตปฏิภาณ
ผู้พิพากษา	ขุนเทพนสาร
จำศาล	ขุนภูบาลระบิน

พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๔๘๐

ผู้พิพากษา	พระคฤรัักษ์จรรยาวัตร
ผู้พิพากษา	ขุนเทพธนสาร
ผู้พิพากษา	นายอุบล รัตนปิณฑะ
ผู้พิพากษา	นายแสง มะกรสาร
จำศาล	ขุนภูบาลระบิณ

พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๖

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายประนต สาคะมาน
ผู้พิพากษา	นายจำรูญ โชติรัตน์
ผู้พิพากษา	นายชัยสิทธิ์ รักษากิจ
ผู้พิพากษา	นายมนู เชาวน์ดี
จำศาล	นายอุทัย สุภานิตย์

พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๒

ผู้พิพากษา	พระคฤรัักษ์จรรยาวัตร
ผู้พิพากษา	ขุนเทพธนสาร
ผู้พิพากษา	นายอุบล รัตนปิณฑะ
ผู้พิพากษา	นายแสง มะกรสาร
จำศาล	นายเสนาะ วาหิน

พ.ศ. ๒๔๘๗

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายประนต สาคะมาน
ผู้พิพากษา	นายจำรูญ โชติรัตน์
ผู้พิพากษา	นายมนู เชาวน์ดี
ผู้พิพากษา	นายสงวนชัย จุฑาทพ
จำศาล	นายอุทัย สุภานิตย์

พ.ศ. ๒๔๘๓

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	หลวงวุฒิกรเนติสาร
ผู้พิพากษา	นายแสง มะกรสาร
ผู้พิพากษา	นายจำรูญ ไคว่แสงศรี
ผู้พิพากษา	นางทองเครือ รักษากิจ
จำศาล	นายงาน จุติกุล

พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๕

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	หลวงสุทธีมนต์นุนาท
ผู้พิพากษา	นายจำรูญ โชติรัตน์
ผู้พิพากษา	นายมนู เชาวน์ดี
ผู้พิพากษา	นายสงวนชัย จุฑาทพ
จำศาล	นายอุทัย สุภานิตย์

พ.ศ. ๒๔๘๔

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	หลวงสุทธีมนต์นุนาท
ผู้พิพากษา	นายจำรูญ โชติรัตน์
ผู้พิพากษา	นายทองเครือ รักษากิจ
ผู้พิพากษา	นายดมยา เชาวน์ดี
จำศาล	นายอุทัย สุภานิตย์

พ.ศ. ๒๔๙๐

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	หลวงบริหารพินิจถกิจ
ผู้พิพากษา	นายมนู เชาวน์ดี
ผู้พิพากษา	นายเสถียร ลิ้มปัสเรียร
ผู้พิพากษา	นายชวัลย์ สุวิรัชชี
จำศาล	นายปล้า นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๑

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หลวงบริหารพินิจโยกิจ
 ผู้พิพากษา นายเสถียร ลิมปีย์เรียม
 ผู้พิพากษา นายชัชวาลย์ สุริยรังษี
 ผู้พิพากษา นายวัน วิไลชนม์
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๗

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล นายศิลป์ ศิลปกรพิศาล
 ผู้พิพากษา นายมัน จตุกุล
 ผู้พิพากษา นายสุธรรม จันทรงศักดิ์
 ผู้พิพากษา นายชูป วีระเวทิน
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๒

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ขุนสิทธิสารจ
 ผู้พิพากษา นายเสถียร ลิมปีย์เรียม
 ผู้พิพากษา นายถนัด สีสากล
 ผู้พิพากษา นายวัน วิไลชนม์
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๔

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล นายศิลป์ ศิลปกรพิศาล
 ผู้พิพากษา นายชูป วีระเวทิน
 ผู้พิพากษา นายแถมชัย สิทธิไตรย์
 ผู้พิพากษา นายเริ่ม ธรรมคุษย์
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๓

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ขุนสิทธิสารจ
 ผู้พิพากษา นายเสถียร ลิมปีย์เรียม
 ผู้พิพากษา นายถนัด สีสากล
 ผู้พิพากษา นายยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล นายศิลป์ ศิลปกรพิศาล
 ผู้พิพากษา นายจินดา บุญศิริ
 ผู้พิพากษา นายแถมชัย สิทธิไตรย์
 ผู้พิพากษา นายเริ่ม ธรรมคุษย์
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๔๙๔

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล นายศิลป์ ศิลปกรพิศาล
 ผู้พิพากษา นายมัน จตุกุล
 ผู้พิพากษา นายถนัด สีสากล
 ผู้พิพากษา นายยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๒

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล นายมัน จตุกุล
 ผู้พิพากษา นายพจน์ บุญเลี้ยง
 ผู้พิพากษา นายวิฑูรย์ ตั้งตรงจิตต์
 ผู้พิพากษา นายไพบูลย์ นิมิตรกุล
 จำศาล นายปล้ำ นิลกาฬ

พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายมน จตุกุล
ผู้พิพากษา	นายพจน์ บุญเลี้ยง
ผู้พิพากษา	นายวิฑูรย์ ตั้งตรงจิตต์
ผู้พิพากษา	นายไพบูลย์ นิเมตกุล
เจ้าศาล	นายประภาส อินทะกนก

พ.ศ. ๒๕๐๗

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายมงคล วัลยะเพ็ชร
ผู้พิพากษา	นายเพียร สุมิระ
ผู้พิพากษา	นายชยากร ดายะพิงค์
ผู้พิพากษา	นายสง่า ศิลประสิทธิ์
เจ้าศาล	นายโชติ ภวภูตานนท์

พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๐๖

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายมงคล วัลยะเพ็ชร
ผู้พิพากษา	นายเพียร สุมิระ
ผู้พิพากษา	นายชยากร ดายะพิงค์
ผู้พิพากษา	นายสง่า ศิลประสิทธิ์
เจ้าศาล	นายประภาส อินทะกนก

พ.ศ. ๒๕๐๘

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายเน้น อนุโรจน์
ผู้พิพากษา	นายเพียร สุมิระ
ผู้พิพากษา	นายชยากร ดายะพิงค์
ผู้พิพากษา	นายสง่า ศิลประสิทธิ์
เจ้าศาล	นายโชติ ภวภูตานนท์

พ.ศ. ๒๕๐๙

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล	นายเน้น อนุโรจน์
ผู้พิพากษา	นายเพียร สุมิระ
ผู้พิพากษา	นายสง่า ศิลประสิทธิ์
ผู้พิพากษา	นายกำน อ้นนันทน์
เจ้าศาล	นายโชติ ภวภูตานนท์

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

ทัศนียภาพเมืองตรัง

ประพนธ์

เรืองรงค์

บ

ร

ร

บ

า

บ

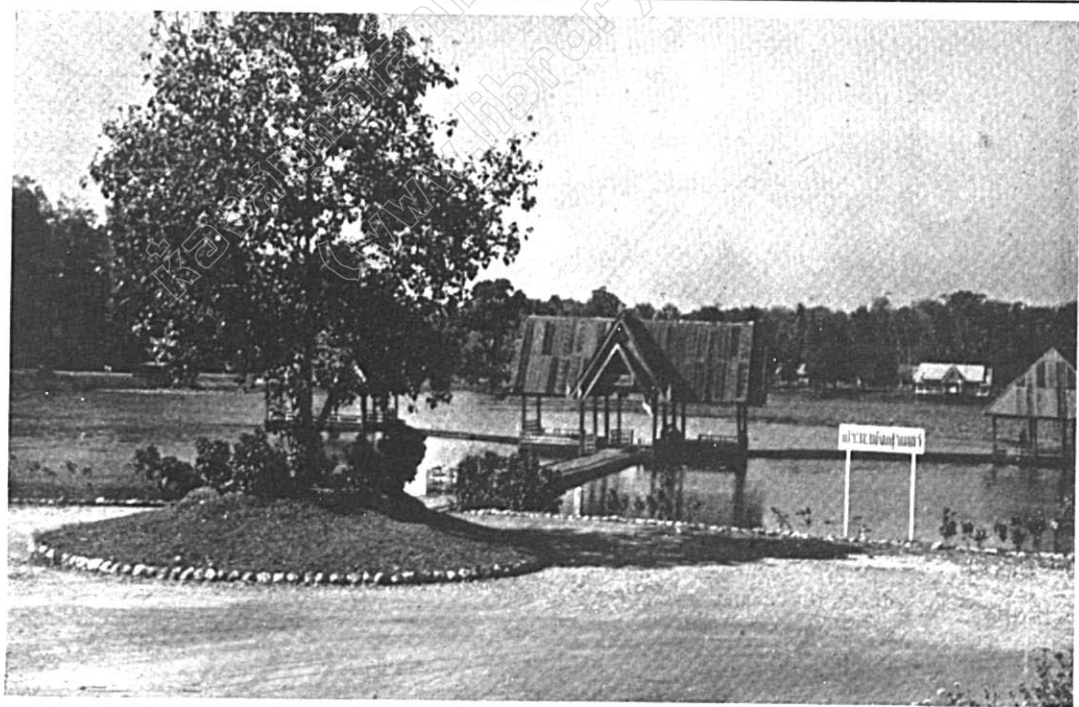


□ เทพไทหนอจะตอสรวงสู่ท้าวกล้า
 ยางพาร่วมสถานเหมือนม่านไพร
 จากท้นน้อยค่อยเห็นเป็นท้นใหญ่
 จากทลายเงื่อไถลย้อยร้อยพลึง
 เต็มอาคารบ้านเรือนเสมือนเรียก
 พัฒนามิยังหวังประเทือง
 “ราชดำเนิน” เดินข้าม “พระรามหก”
 เจกสายใจโยกท่นิยวเกลียวสัมพันธ์
 โนนอาคารศาลเรื่องอยู่เบื้องหน้า
 สร้างถิ่นตรึงทวังสมรมณีย์
 ทรามมาลีศรีตรึงยังบานอยู่
 ทรัพย์ในดินสินในน้ำล้ำพลึง

ทิพย์ธาราบำเาเล่าเนาไหล
 เป็นแหล่งใจแหล่งศรัทธาประชาตรึง
 จากพงไพรค่อยอร่ามด้วยความหวัง
 มาโลมหลังธรณีสรางศรีเมือง
 ให้สำเณียกตรึงหรือยังลือเลื่อง
 ถิ่นตรึงเฟื่องฟูขึ้นทุกคืนวัน
 จะเวียนวกทางไทนสุขใจสรรค์
 ตรึงตรึงมันมั่งค่าสามัคคี
 ประหนึ่งว่าเป็นหลักขสัคคีศรี
 เกิดความดีเด่นด้าวเพื่อชาวตรึง
 ให้ตรึงรู้จักแหล่งด้วยแรงหวัง
 เพื่อสุขหลังโลมรินทุกคืนวัน □

□ หิมพานต์นั้นมือโนดาต
 เพลินยุพินกนิราไสภาพรรณ
 พิมานแมนแผ่นดินถิ่นตรัง
 โนดาตยังน้อยด้อยสคราญ
 นาม “กะหังสุรินทร์” ฤาอินทร์สร้าง
 ศาลาอันน้อยน้อยเห็นเรียงเป็นแนว
 แก้วคงจำได้ดีเมื่อก่อน
 เก็บบัวบานผสานสร้อยร้อยมาลัย
 สระกะหังฯ ยังเด่นเห็นไหมแก้ว
 เล่าเริ่มรัก รักมั่นโอบแผ่นดิน
 โอ้ กะหังสุรินทร์ ถิ่นเรารัก
 สามสะพานสามหลังยังเชื่อมตรัง

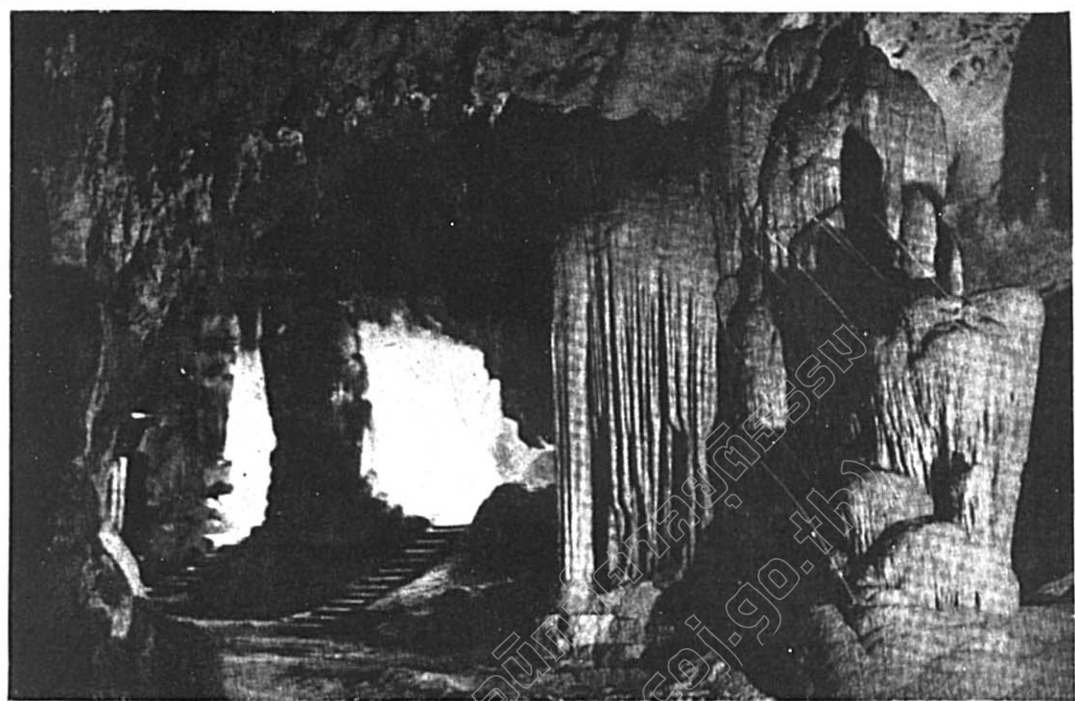
ไสยะอาดรีนรินกระสินธุ์ สวรรค์
 ลงแหวกว่ายสระสรรค์บรรโลมลาน
 งามสระศรีน้ำลงสงสมาน
 สุขเปรียบปานสระนี้ไม่มีแล้ว
 แลส้างเสลาขุดดีแนว
 เหมือนรอกแก้วกลับเขื่อนเป็นเพื่อนใจ
 เคยซบซนชมชังบงนาไส
 แล้วมอบให้ผู้รับประทับจินตน์
 รื่นร่วมแล้วแนวสวนชวนถวิล
 ความแถมงสนสนดีภาพเราทราบซัง
 รอคณพักคนสนิทคนคิดถึง
 เชื่อมฝั่งหนึ่งเหมือนดังเชื่อมฝั่งใจ □



น้ำตกต่งต้งวโน้นบรโลมจิต
มองม่านไพรไศลรอบเป็นขอบราย
ชม "น้ำตกกะป่อง" หรือมณเฑียรพญ
ค้นหาแก้วเน้งดอมในอ้อมจินตน์

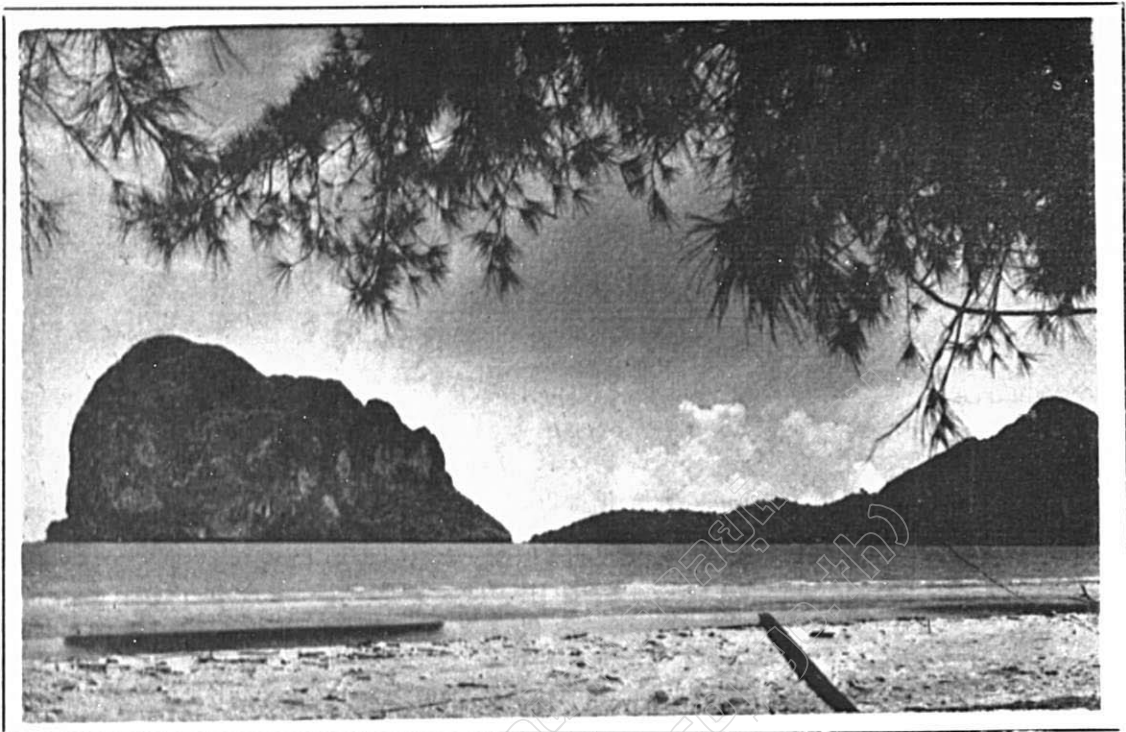
เที่ยงเพลินพิศทราวเล่นที่หมาย
ระรื่นคล้ายคลุสตาเลือนมาดิน
เทมือนกระซิบข่านกมลดลดิวิ
มาร่วมถิ่นบรรสานสู่ระทอง □





□ ภาพเบื้องหน้าไข่มุนะขวัญเอ๋ย
 “เขานะ” มีถ้ำเล็กหลายช่อง
 ชมช่องชั้นหลั่นหลากชะวากผา
 ที่กรวยโกรกชะโงกสูงต่ำตาม
 เพดานถ้ำเลื่อมลายพรายระยิบ
 งามหินงอกหินย้อยห้อยระยิบ
 มีบันไดเรียงหลั่นรับขวัญแก้ว
 เกลาบบางมณีโสมบรโลมทิพย์
 “ถ้ำนั้น” งามล้ำธรรมชาติ
 ถ้ำทองกุมภภาษาละวัน
 “ถ้ำนั้น” “ห้วยยอด” งามยอดแล้ว
 เพียงครั้งแรกได้ชมภิรมย์ลาน

เหมือนม่านผายจากงามอร่ามผอง
 ชวนให้มองจินตนาในค่างาม
 อย่างแพร่ไพต์พลี^๕เป็นรวหลาม
 ที่ไกลข้ามแลทั่วสลับราง
 เหมือนอังกาบระย้าลงมาล่าง
 ตั้งดาวพร่างแพร่พร้อยลอยระยิบ
 ชมถ้ำแพร่^๕เพริศพรายเล่ห์ลายขลิบ
 ละลานลิบริ้นตาปรีดานันท์
 แก้วคงอาจจำสนิทด้วยจิตฝัน
 แสนเจดณันไม่ถึงที่พึงปาน
 เหมือนถ้ำแก้วแก้วผิงตรงสถาน
 ประทับมานตรงสนทน์จินนรินทร์ □



๒ เสียงสนท้าวพล้วเพียงเสียงกระซิบ
ฟ้าสีครามน้ำสีฟ้าเบื่องหน้านั้น
“ปากเมง, ลิเกา” จินเรารัก
เสียงคลื่นลมบรรสานพัดผ่านเตอน
แนวหาดทรายทรายขาวเด่นยาวแนว
ฉากแสงสุริยส่องพรายประกายเย็น
เบื่องหน้าโน้นเกาะเอ๋ยจุดเย้ยฟ้า
ร่วมสงบ แลสดัตต์สิ่งปวง
แต่เรายังยิ่งหลงตรงความสวย
ธาราทิพย์รมณีย์ฤดีเคย
แก้วคงจำ “ปากเมง” เลวชื่อ
จากถิ่นตรัง, ลิเกา ลำเพาครัน

เหมือนมนต์ทิพย์ขับกล่อมประนอมขวัญ
รอยภาพนั้นพิมพ์ใจเราไม่เลือน
เคยทำนักรู้ใจหาไหนเหมือน
ห่างเพลงเลือนจากสรวงสั้หวังใจ
กลเกล็ดแก้วแพรวประดับระยับใส
เหมือนม่านไฟจิตรแจ่มเต็มเงินยวง
เด่นจังก้าเหมือนทมดรินทศท่วง
ถึงคลื่นท่วงลมโถมไม่โน้มนเลย
“ปากเมง” ช่วยขึ้นชนม์ดลเฉลย
เสมือนเผยรักແລ່ງແຕ່ງสัมพันธ์
ถิ่นนี้หรือสมแล้วที่แก้วผัน
จะรววันแก้วสุ่ไม่รู้คลาย □

□ หาดหาดใจงามเท่า “หาดจ้าวไหม”
 สร้างถิ่นงามธรรมชาติเหนือหาดทราย
 งามเกาะแก่งเด่นปานปราการแก้ว
 คุตะมินยั่วทำอำพลัว
 เห็นคลื่นคลอล้อมหาดไม่ขาดคลื่น
 คลื่นรักฝั่งฝั่งใจไม่แรมรือ
 “จ้าวไหม” เหมือนหญิงงามทราชมกาดัด
 โอบ “จ้าวไหม” ในวงแขนแสนศักดิ์
 โอ้ “จ้าวไหม” ใครบ้างจะห่างเจ้า
 โน่นแนวสนร่มใจใฝ่อารมณ์
 จะลืมเลือนอย่างไร “จ้าวไหม” เอ๋ย
 กันกันตั้ง เมืองตรังยังขยลยิน

เจ้าองค์ไหนฝากความสวดยด้วยความหมาย
 ให้เกิดฉายชายกระสินธุ์ แผ่นดินตรัง
 ใต้คลื่นแน่วแข็งดลจิตมนต์ขลัง
 กลขนศึกฮักกลังไม่ยังมือ
 เหมือนหยิบย่นพิศวาสไม่ขาดหรือ
 เสียงคลื่นครือเคล้าแล้วไม่แรมลา
 คลื่นซำซัดเฉกชายที่หมายว่า
 รักษาเช่นทาสสวาทรอน
 เหมือนไหมเฝ้ามัดจิตไม่คิดถอน
 เสียงสนซ่อนมนต์เพลงวังเวงจินตน์
 ยากเฉลยกลอนแก้วแววฉวิล
 ประดับถิ่น “จ้าวไหม” พิไลพรรณ □



□ เวลาและวาระอันดีหรือ
 เมื่อมีงานมิทำสิ่งสำคัญ
 เห็นไหมโน่นหอนาฬิกาเด่น
 วอนชาวตรังทงวังขังเวลา
 ย่ำอวดเพลงเรานี้มีตึกทรู
 ย่ำอวดคติเรามียศปรากฏไกล
 กังวานเสียงหอนาฬิกาแว่ว
 เหมือนเสียงธรรมด้าคำคุณากร
 เมืองตรังเราเราสรรคทุกวันนี้
 แต่สิ่งหนึ่งวัฒนธรรมอย่าอย่าตาย
 เสียงหอนาฬิกาสัญญาแล้ว
 จับมือสร้างความคิดมีวินัย

ที่ขยอคอยคนท่งบ่นสน
 ยิ่งตรังมันมุ่งสมรรถพัฒนา
 เสมือนเป็นหลักฐานสัญญาณว่า
 มรคายังยาวจะก้าวไป
 ย่ำอวดทรูเรลันมีส่วนใหญ่
 ล้วนฉับใจใช้แก้สิ่งแน่นจน
 ปลุกจริงแล้วเห็นจริงพันสิ่งหลอน
 ยึดศูนย์ความดีไม่มีวาย
 หวังอยู่ดีกินดีมีความหมาย
 ให้ฝรั่งมารายส้นลายไทย
 เวลาแนวแนวตรงเล็กหลงไหล
 สมสมัย สมความดี สมศรีตรัง □



สถิติคดีความของศาลจังหวัดตรัง

พ.ศ.

2 5 0 1 - 2 5 0 9

(เฉพาะที่เกิดขึ้นใหม่ในปีหนึ่ง)

ปี	คดีแพ่ง	คดีอาญา	คดีศาลทหาร
พ.ศ. 2501	493	1861	41
พ.ศ. 2502	497	1311	532
พ.ศ. 2503	496	1544	460
พ.ศ. 2504	528	1268	319
พ.ศ. 2505	757	1534	214
พ.ศ. 2506	750	1451	283
พ.ศ. 2507	818	1684	213
พ.ศ. 2508	573	1697	43
พ.ศ. 2509	529	1401	57

รายนามกรรมการดำเนินงานก่อสร้างอาคาร

ศาลจังหวัดตรัง

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม

ที่ ๑๓๔/๒๕๐๘

เรื่อง ตั้งกรรมการดำเนินงานก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสุโขทัย ศาลจังหวัดสกลนคร ศาลจังหวัดยะลา ศาลจังหวัดตรัง ศาลจังหวัดลำปางและศาลจังหวัดลพบุรี

ด้วยกระทรวงยุติธรรมได้รับงบประมาณค่าก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสุโขทัย ศาลจังหวัดสกลนคร ศาลจังหวัดยะลา ศาลจังหวัดตรัง ศาลจังหวัดลำปางและศาลจังหวัดลพบุรี ในปีงบประมาณ ๒๕๐๘ และได้ออกแจ้งความประกวดราคาลงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๘ แล้ว

ฉะนั้น จึงตั้งคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสุโขทัย ศาลจังหวัดสกลนคร ศาลจังหวัดยะลา ศาลจังหวัดตรัง ศาลจังหวัดลำปางและศาลจังหวัดลพบุรี ดังต่อไปนี้ :-

ก. กรรมการรับซองใบประกวดราคา

- | | | |
|--------------------------------|-----------------------------|-------------|
| ๑. หัวหน้ากองหมาย | สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม | เป็นกรรมการ |
| ๒. หัวหน้ากองกลาง | | .. |
| ๓. หัวหน้ากองบังคับคดีล้มละลาย | | .. |

ข. กรรมการเปิดซองใบประกวดราคา

- | | |
|---------------------------|-------------|
| ๑. ปลัดกระทรวงยุติธรรม | เป็นกรรมการ |
| ๒. รองปลัดกระทรวงยุติธรรม | .. |
| ๓. อธิบดีผู้พิพากษภาค ๑ | .. |

๔. อธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๔	เป็นกรรมการ
๕. อธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๕	..
๖. อธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๖	..
๗. อธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๙	..
๘. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุโขทัย	..
๙. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสกลนคร	..
๑๐. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดยะลา	..
๑๑. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตรัง	..
๑๒. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดลำปาง	..
๑๓. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดลพบุรี	..
๑๔. นายช่างหัวหน้ากองแบบแผน กรมโยธาเทศบาล หรือผู้แทน	..
๑๕. เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	..
๑๖. นายกุศล บุญเย็น	..
๑๗. หัวหน้ากองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	..

ค. กรรมการตรวจการก่อสร้าง

ศาลจังหวัดตรัง

๑. อธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๔	เป็นกรรมการ
๒. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตรัง	..
๓. นายสง่า ศิลปประสิทธิ์ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตรัง	..
๔. นายช่างหัวหน้ากองแบบแผน กรมโยธาเทศบาล หรือผู้แทน	..

ฯ ล ฯ

ตั้ง ณ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๐๔

(ลงชื่อ) พระยาอรรณการิยนินพนธ์

(พระยาอรรณการิยนินพนธ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

คำขอขอบคุณ

ในปีงบประมาณ ๒๕๐๕ ศาลจังหวัดตรังได้รับงบประมาณให้สร้างอาคาร
ที่ทำการหลังใหม่ พร้อมด้วยเครื่องครุภัณฑ์ศาล เสาธง หอดังน้ำ ถนน โรงรถ
และบ้านพักชั้นพิเศษ ๑ หลัง รวมทั้งรื้อรอบบริเวณบ้านพัก ผู้ประมวลทำการก่อ
สร้างในราคา ๒,๓๖๐,๓๒๒ บาท ต่อมาได้รับอนุมัติจากงบประมาณที่เหลือ ใ้
สร้างเขื่อนกันดินรอบบริเวณศาล และสร้างบ้านพักผู้พิพากษาอีก ๒ หลัง เป็นเงิน
๕๕๐,๐๐๐ บาท รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๒,๙๑๐,๓๒๒ บาท การก่อสร้างตามรายการ
ดังกล่าวข้างต้นได้เสร็จเรียบร้อย และได้กำหนดทำพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลหลัง
ใหม่ในวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๐ ไว้แล้ว

เนื่องจากในโอกาสที่ได้มีการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ ได้มีห้างหุ้นส่วน
จำกัด พ่อค้า คหบดี และทนายความ ได้ร่วมกันบริจาคเงิน ทำการสร้างโรงอาหาร
ติดตั้งเครื่องโทรศัพท์เพิ่มเติม ซื่อสั่งของเครื่องประดับตกแต่งมอบให้แก่ราชการศาล
ซึ่งข้าพเจ้าได้ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว
ไปแล้ว มีรายการดังต่อไปนี้

ผู้บริจาคเงินสร้างโรงอาหาร

นายติลก ดาวรวงวงษ์ในนามห้างหุ้นส่วนเหมืองแร่ปากแจ่ม	๑๐,๐๐๐
นายก่อ่ง ยงสกุล บริษัทเหมืองแร่ลุนเส็ง	๕,๐๐๐
ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด สาขาทรง	๕,๐๐๐
นายเกียรติ หิรัญวัฒน์ศิริ	๕,๐๐๐
บริษัทเหมืองแร่เขาสูง	๕,๐๐๐

ผู้บริจากรายละ ๓,๐๐๐ บาท มี ๔ ราย เป็นเงิน ๑๒,๐๐๐ บาท คือ

หลวงสรรพดินินพัทธ	นายสุทนต์ ช้องคารากุล
บริษัท เด็กบ๋้างจำกัด สาขาทรง	นายผิว รัตนพงษ์

ผู้บริจาครายละเอียด ๒,๐๐๐ บาท มี ๑๒ ราย เป็นเงิน ๒๔,๐๐๐ บาท คือ

นายจิตร ธรรมโชโต

นายสมคิด ราชสมบัติ

ธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด

ห้างหุ้นส่วนจำกัดเมืองแร่เกียนเฮง

นายชื้อ เมืองแร่พัฒนา

นายชก พัดลม เมืองแร่กัณฑ์ จำกัด

นายธีระ คันทวีโรภาส เมืองแร่เขาปูน

นายมานิต ณ ระนอง เมืองแร่มานิตจำกัด

นายหลี่สั่ม แซ่หลี่ เมืองแร่เลียนเล้ง จำกัด

นายผูก (ทวี) สุศิริ เมืองแร่หนองแสง จำกัด

บริษัทกรุงแสง จำกัด สาขาทรง

บริษัทเมืองยางสินไทย จำกัด ตรัง

ผู้บริจาครายละเอียด ๑,๕๐๐ บาท มี ๒ ราย เป็นเงิน ๓,๐๐๐ บาท คือ

บริษัทตรังอุตสาหกรรมยาง จำกัด

บริษัทไทยประสิทธิ์ จำกัด

ผู้บริจาครายละเอียด ๑,๐๐๐ บาท มี ๑๐ ราย เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท คือ

บริษัทฟอสต์ จำกัด

นายทวีป ช้องคารากุล

ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ จำกัด

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

ธนาคารกสิกรไทย จำกัด

ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด

ธนาคารกรุงไทย จำกัด

บริษัทเมืองแร่ไถ่ลอน

นายมานะ วงษ์สุริยรัตน์

บริษัทตรังไทยศรีสวัสดิ์ จำกัด

ผู้บริจาครายละเอียด ๕๐๐ บาท มี ๒ ราย เป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท คือ

นายเลิศ พานิชกุล

นายแดง หลิมสกุล

ผู้บริจาค ๓๐๐ บาท มี ๑ ราย คือ

นายเปลื้อง คชภักดี

ผู้บริจาครายละเอียด ๒๕๐ บาท มี ๑๖ ราย เป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท คือ

นายเจียะ แซ่ฮ้ง,

นายวิรัช จินดากุล,

นายฮ่องเล้ง แซ่ฮ้ง,

นายเรียว เจริญกุล

นายปรีดา วชิรพัฒน์,

นายเซ่ง ตั้งปอง,

นายหยู ตั้งปอง

นายเจริญ ลีลาพันธ์สิทธิ์,

นายยาว จางวาง,

นายวีระ เกียรติแสงศิลป์

นายจงเกียรติ สวัสดิ์รักษ์,

นายแพทย์วิชอบ เลี้ยงสกุล

ร้านไทยวานิช,

ร้านแก๊งเต็ง,

บริษัทกัณฑ์พาณิชย์ จำกัด

บริษัทบันเซ่งหั้น จำกัด

ผู้บริจาครายละ ๒๐๐ บาท มี ๗ ราย เป็นเงิน ๑,๔๐๐ บาท คือ

นายชว ศรีโยธา, บ้านเฮงไถ่, บ้านชินอันตัง นายติลก ธนทวี
บ้านไม้เชื่อมเซ่ง, นายฮ้อจัน แซ่หลิม, นายไต้เบี่ยว แซ่หลิ

ผู้บริจาครายละ ๑๐๐ บาท มี ๑๐ ราย เป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท คือ

นายเอียน แซ่หลิ, นายเสถียร สุทธินนท์, นายประมวล วนการโกวิท
นางมณี สวนใจเย็น, นายกล้า เพทาย นายทวล วนการโกวิท
นายอารีย์ เจริญฤทธิ์ นายสาย แก้วเย็น, นางนวม ลีละวิทย์, นางลำง แก้วเย็น

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๔๕,๗๐๐ บาท

การติดตั้งโทรศัพท์

ตามสัญญาก่อสร้างอาคารศาล ผู้ทำการประมูลได้ต้องติดตั้งโทรศัพท์ รวม ๔ เครื่อง
ได้มีผู้บริจาคเงินสมทบทุนติดตั้งเครื่องโทรศัพท์เพิ่มให้อีก ๑๕ เครื่อง รวมทั้งหมดเป็นโทรศัพท์
แบบอัตโนมัติของบริษัทลีสสัน จำนวน ๑๖ เครื่องรายนามผู้บริจาคเงินสมทบทุนมีดังนี้

โรงภาพยนตร์เฉลิมตรัง จัดฉายภาพยนตร์มอบเงินให้ ๔,๐๐๐ บาท

ผู้บริจาครายละ ๑,๐๐๐ บาท มี ๒ ราย เป็นเงิน ๒,๐๐๐ บาท คือ

นายโค เขียววิชัย นายอุดม เพชรชู

ผู้บริจาครายละ ๕๐๐ บาท มี ๒๒ ราย เป็นเงิน ๑๑,๐๐๐ บาท คือ

นายเชียร สุทธิศานต์ บริษัทตรังจังหวัดพาณิชย์ จำกัด โรงน้ำแข็งบางรัก

บริษัทชิงเกอร์ จำกัด บริษัทกันตังพาณิชย์ จำกัด บริษัทบันเซ่งหัน จำกัด

บริษัทยงเสรี จำกัด โรงกลิ้งจีเส็ง บริษัทตรังพาณิชย์วัฒนา จำกัด

บริษัทตรังขนส่ง จำกัด บริษัทไทยเดินรถ จำกัด บริษัทยนต์พิศาล จำกัด

บริษัทมองแสง จำกัด นางเกี้ยว จongsกุล ห้างพัฒนาพานิช

บ้านฮับไถ่ ซ้อยาง บ้านทุ่งหวด นายไพฑูรย์ นายจินเล้ง

บ้านสินอยู่ไทย บริษัทโชคชัย เหมืองแร่ นายถ่าย สินไชย

รวมเป็นเงิน ๒๒,๐๐๐ บาท

การติดยี่ห้อหน้าต่าง

ได้มีคณะพ่อค้าชาวแพปลา รวม ๑๑ ราย ได้ส่งเงินมอบจำนวน ๖,๓๐๐ บาท ให้
ใช้จ่ายติดตั้งผ้าม่านบังแดดที่ตัวอาคารศาล มีรายชื่อดังต่อไปนี้

ผู้บริจาครายละเอียด ๑,๐๐๐ บาท มี ๔ ราย เป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท คือ

นายคิลก ธนทวี

นายเอ่งห้อง แซ่ลือ

นายกวันตอง ผลพาณิชย์

นายแดง หลิมสกุล

ผู้บริจาครายละเอียด ๕๐๐ บาท มี ๓ ราย เป็นเงิน ๑,๕๐๐ บาท คือ

นายจูไล แซ่ลือ

นายเหล่งวันชีว ฮวยเม้ง

นายปรีดา ปรีดา

ผู้บริจาครายละเอียด ๒๐๐ บาท มี ๔ ราย เป็นเงิน ๘๐๐ บาท คือ

นายเซ่งเคียน แซ่จิ๋ว

นายเด็กเกี้ยว แซ่จิ๋ว

นายเด็กคุ่น แซ่จิ๋ว

นายเอี้ยวเจ้ง แซ่หลี

รายการสิ่งของเครื่องใช้

ได้มีคณะพ่อค้าชาวหลุมถ่าน จำนวน ๓๐ ราย ได้ส่งมอบเงินจำนวน ๗๔๖๐ บาท
ให้มาใช้จ่าย ซื้อนาฬิกาตั้งขนาดใหญ่ ๑ เรือน นาฬิกาแขวนที่หน้าเคาเตอร์อีก ๑ เรือน รวม
ทั้งสิ่งของเครื่องใช้อื่นที่ยังขาดอยู่ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

นางซุ่น ตูลเพ็ง คำบลบ่อหิน สีเทา

๑,๐๐๐ บาท

ผู้บริจาครายละเอียด ๖๐๐ บาท มี ๒ ราย เป็นเงิน ๑,๒๐๐ บาท คือ

ร ต อ. คณิต สังขกิจกรณีย์

นางห้อง วารินทร์

ผู้บริจาครายละเอียด ๕๐๐ บาท มี ๓ ราย เป็นเงิน ๑,๕๐๐ บาท คือ

นางนวม ลีละวิทย์

นางมณี สอนใจเย็น

นายผั่น บุณโยดม

ผู้บริจาครายละเอียด ๓๐๐ บาท มี ๖ ราย เป็นเงิน ๑,๘๐๐ บาท คือ

นายทวีป แซ่ลือ

นางแดง แซ่เจียม

นายกล้า เพทาย

นายเสถียร สุทธิพันธ์

นายเกียรติพร วิวัฒนา

นางล้ง แก้วเย็น

ผู้บริจาครายละเอียด ๒๐๐ บาท มี ๖ ราย เป็นเงิน ๑,๒๐๐ บาท คือ

นายประกอบ ลิ้มโอกาส

ขุนพิณใจไพรวัน

นายสาย แก้วเย็น

นายสงว อัจฉิมารังษี

นายประมวล วณการโกวิท

นางปราณี วิโนทัย

ผู้บริจาครายละ ๑๐๐ บาท มี ๑๑ ราย เป็นเงิน ๑,๑๐๐ บาท คือ

นางยุคลม อนันตทวีกุล,	นางรวี สนวนิชดำรงค์,	นายสุวิทย์ เถางาม,
นางตุง เพาะผล,	นายก่อ เถางาม,	นายไพบุลย์ สวัสดิ์รักษ์
นางนุ้ย สุขชา,	นายลุย แจ่มใส,	นายหวล แก้วเย็น,
นายอารี เจริญฤทธิ์,	นายจู้ ศิริรัตน์	

ผู้บริจาครายละ ๕๐ บาท มี ๑ ราย คือ

ขุนแปนประชากร
รวมเป็นเงิน ๗,๔๕๐ บาท

คำทดแทน

ในการเริ่มก่อสร้างอาคารศาลจังหวัดตรังหลังใหม่ ต้องทำการทำลายรากฐานศาลเดิม
นายคิลก ดาวร่ววงค์ ในนามห้างหุ้นส่วนเหมืองแร่ปากแจ่ม ได้ส่งรถแทรกเตอร์
ขนาดใหญ่ มาทำการไถเกรดรากฐานคอนกรีตให้ ทางบริษัทผู้รับเหมา ได้คิดค่าทดแทนให้
เป็นเงิน ๑๒,๐๐๐ บาท นายคิลก ได้ขอมอบเงินจำนวนนี้ให้ใช้จ่ายได้ทุกอย่างตามที่ประสงค์
นอกจากนี้ นายสนอง เพชรวิจิตร ได้บริจาคให้ ๑,๐๐๐ บาท สำหรับการก่อสร้างศาลพระภูมิ
รวมเป็นเงิน ๑๓,๐๐๐ บาท รวมยอดครบทุกรายการ ๑๓๔,๔๕๐ บาท

ในจำนวนเงินที่ผู้บริจาคดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ดำเนินการจัดการจัดสร้างจัดทำให้
เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาคมีรายการดังต่อไปนี้

๑. ค่าก่อสร้างโรงอาหาร ๖๗,๔๕๐ บาท
๒. ค่าติดตั้งโทรศัพท์แบบอัตโนมัติเพิ่มเติมอีก ๑๒ เครื่อง ๑๙,๕๐๐ บาท
๓. ติดผ้าม่านหน้าต่าง รวม ๑๗ หน้าต่าง ๙,๙๕๐ บาท
๔. นาฬิกาตั้งเรือนใหญ่ ๑ เรือน นาฬิกาแขวนหน้าเคาเตอร์ ๑ เรือน ๕๐๐.๐ บาท
๕. จ่ายค่าทำขยายบันไดบริเวณหน้าศาลทั้งสองชั้น ซึ่งเดิม
กว้างเพียง ๓ เมตรให้กว้างเป็น ๗.๒๐ เมตร ๙,๒๐๐ บาท
๖. ค่าสร้างศาลพระภูมิ ๔,๒๐๐ บาท
๗. ค่าสลักจารึกแผ่นหินอ่อน ๔,๔๔๖ บาท
๘. จ่ายเพิ่มเติมค่าโต๊ะหมู่บูชา และชุดรับแขก ๕,๑๑๔ บาท

๔. จ่ายอื่น ๆ

๕,๐๘๒ บาท

รวมที่จ่ายไปแล้วทั้งสิ้น ๓๓๐,๔๔๒ บาท

สำหรับเงินจำนวนที่เหลืออีก ๔,๔๐๘ บาทนั้น จะได้ดำเนินการจัดทำซ่อมแซมสิ่งที่ยังขาดตกบกพร่องอยู่อีกต่อไป

สำหรับในการประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดศรีสะเกษใหม่ ในวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๐ นั้น

ได้มีผู้บริจาคเงินช่วยสมทบทุนการใช้จ่ายในงานนี้ มีดังนี้

นายชำนาญ ติลพงษ์ และ นายชื้อ แซ่ฉั่ว ๑๐,๐๐๐ บาท

คุณแม่ชกัม ธรรมารักษ์ ๒,๕๐๐ บาท

คณะทนายความจังหวัดศรีสะเกษ ๕,๒๐๐ บาท

จากธนาคารต่าง ๆ ๒,๘๐๐ บาท

รวมเป็นเงิน ๒๐,๕๐๐ บาท

และในการทำหนังสือที่ระลึกเพื่อแจกแก่ท่านผู้อุปการะคุณ และท่านผู้มีเกียรติที่ได้มาร่วมพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดศรีสะเกษใหม่ ก็ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ มอบเงินให้ ๖,๐๐๐ บาท ท่านขุนเสนาณรงค์ศักดิ์ บวจาคในนามทายาทของท่านเจ้าคุณวิชฌานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ๓,๐๐๐ บาท และจากเงินสโมสรวาราชการจังหวัดศรีสะเกษ ๒,๕๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๑๑,๕๐๐ บาท

คณะข้าราชการศาลจังหวัดศรีสะเกษขอโอกาสขอบคุณเป็นอย่างสูง แก่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ หัวหน้าส่วนราชการทุกแผนกการและบรรดาท่านที่ได้มีอุปการะคุณดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดศรีสะเกษสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย และขอตั้งจิตอธิษฐานอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยจงบันดาลให้ท่านและครอบครัวประสบสุขสวัสดิ์นิพพานตลอดด้วยศุภพรชัยทุกประการ



หยิบโลกมาวางลงตรงหน้า แล้วเอามือหมุนถอยหลังไป ๔๘ รอบ พลิก
ปฏิทินปีเก่าๆ.... ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๘...คือวันนัดพบของหนิ สือเล่มนี้...กับคนทำ

ผมตกตกรับปากกับ คุณเน้น อนุโณห์ ท่านผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
จังหวัดตรัง โดยไม่จำเป็นต้องอีกเอื้อนให้เป็นพิธี ทั้งที่เรารู้ว่าเรากำลังช่วยจัดทำ ไม่
ได้หวังดี หวังเด่น หรือหวังมีชื่อ (เพราะชื่อผมมีอยู่แล้วในทะเบียนราษฎรที่
อำเภอ) แต่เพราะอะไรนั้น ขอให้เป็น เครื่องหมายคำถามที่ไม่มีคำตอบ

ผมรู้ว่านี่คือ งาน งานที่ผมทำด้วยความภาคภูมิใจ งานที่ผมเต็มใจจะทำ
งานที่จะต้องทำให้เสร็จทันเวลา และ (ควรจะ) เป็นที่พอใจ แต่ประการหลังนั้นขึ้นอยู่กับ
กับ ระวัง ปรอทของ ความสวามิภักดิ์

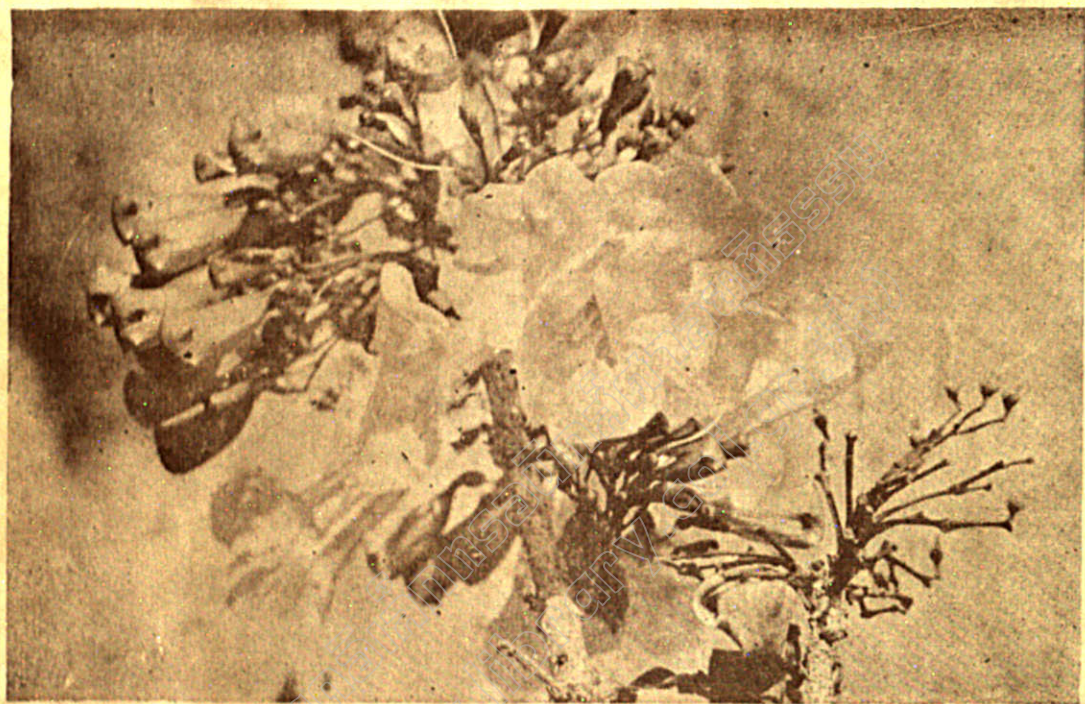
วินาทีสุดท้ายที่มันสำเร็จเป็นเล่มขึ้นมา ท่ามกลางเสียงฉับกระของเครื่อง
เย็บกระดาษ ผมก็ขำหรือว่า ไม่ได้เสร็จขึ้นมาเพราะผมเผลอเผลอเล็กน้อย หากเสร็จขึ้นมา
จากน้ำใจและมีมือของช่างเรียง ช่างแท่น ช่างพับ ช่างเก็บ ช่างเย็บและช่างเข้าปก
ที่ไม่มีใครเกี่ยวข้องนั้น เมื่อถูกเข้ใช้ให้ทำ ตาม ความพอใจของผม

แม้จะใกล้สอบสมัย ๒ อยู่รวมระว่อ แต่ พี่เชษฐ พันธุ์วิชาติกุล
คนตรังได้เงาโคมท่าพระจันทร์ ผู้ไม่ลืมบ้านเกิด ก็โคกเข้มา “ปิดทองหลังพระ”
ตั้งแต่ต้นฉบับยังกระจัดกระจายอยู่คนละทิศทาง จนกระทั่งหนังสือกล่องรถท้ายรถไอน
เข้ไปก็รู้สึกดี โดยไม่หวังว่าจะมีรื้อบนบอร์ดประกาศผลการสอบหรือไม่ เพราะ
สำนักอยู่เสมอว่า นี่คือ น ของชาวดัง เพื่อเมืองตรัง และ โดยคนตรัง

ผมไม่ปฏิเสธสำหรับความผิดพลาด บกพร่อง ของหนังสือเล่มนี้ ขอยอมรับทุก
ประการโดยคุณภาพ และ...ขอเถอะ.... หากจะดีให้อีกก่อนแล้ว ขอได้คำนิ
ผม เป็น การส่วนตัวเกิด

หกช่อหน้าข้างบนนี้ คือ “คำแถลงของคนทำหนังสือ”

ประวิทย์ ไชยกุล



“ ศรีตรัง ” ยัง อยู่คู่ กับ ดิน
“ คนตรัง ” ยัง ถวิล ถึง ดิน หลัง
“ ศรีตรัง ” ยัง เค่น เป็น ศรีตรัง
คน ยัง หวัง มี เป็น ศรีเมือง